

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

HISTORISK ÅRBOG

FOR THISTED AMT

1968

DANSKE BOGHANDLERES KOMMISSIONSANSTALT
NYROPSGADE 17 . 1602 KØBENHAVN V

Indhold

Robert Svalgaard: »Døde« skibe ved Thy og Vester Han herreds kyst	3
A. Gadegaard: Gårde i Søndbjerg Sogn	22
Bent Søndergaard: En gammel morsingmålsordliste	33
Anna Louise Alstrøm: Et drab i Ålkjær 1791	48
C. M. C. Kvolsgaard: Landboliv på Hannæs (Lild Sogn)	61
Jens Siggaard: Minder fra Vorupør	79
H. Støvring-Nielsen: Familien Nørkjær fra Hindsels	84
M. P. Ejerslev: Personnavne i Morsø Nørreherred	100
Anton Blaabjerg: Kjellergaard i Thorup	111
M. P. Ejerslev: Gullerupgård og Gullerup	122
Valdemar Henriksen og Torsten Balle: En voldsom forpagter ..	136
Jens Rolighed: Høravl i Han Herred	146
Morslands Historiske Museum	148
Thisted Museum	153

Historisk Samfunds bestyrelse

I foreningsanliggender bedes man henvende sig til formanden, skoleinspektør Riis-Olesen, Vestervig, eller kassereren, forretningsfører Chr. Jensen, Tingstrupvej 78, Thisted. Den øvrige bestyrelse: lærer T. Balle, Thorsted, lærer J. Rolighed, Klim, toldkontrollør Robert Svalgaard, Thisted, sagfører, cand. jur. H. A. Lund-Sørensen, Vestervig, redaktør J. J. Lustrup, Thisted, og lærerinde Signe Gjødesen, Thisted, samt planteskolejer P. C. O. Nørgaard og lærer Gunni Busck, begge Sundby Mors.

Bidrag til årbogen sendes til redaktøren, lærer T. Balle, Thorsted, eller til skoleinspektør Riis-Olesen, Vestervig.

Museets bestyrelse

Redaktør J. J. Lustrup, Thisted (formand), lærer T. Balle, Thorsted (næstformand), sparekassedirektør G. Linvald, Thisted (kasserer), lærer B. Sønderberg, Thisted, kriminalassistent H. Hald, Thisted, gdr. Jens Tølbøll, Skyumgaard, og forstander Svend Ove Bach, Thisted.

Museets leder: frk. Signe Gjødesen.

HISTORISK ÅRBOG

FOR THISTED AMT

UDGIVET AF
HISTORISK SAMFUND
FOR
THISTED AMT

1968

DANSKE BOGHANDLERES KOMMISSIONSANSTALT
NYROPSGADE 17 . 1602 KØBENHAVN V

THISTED AMTS TIDENDES
BOGTRYKKERI

1968

»Døde« skibe ved Thy og Vester Han herreds kyst

AF ROBERT SVALGAARD

I SEJLSKIBENES TID hørte havarier og forlis ikke til sjældenhederne, og i mange tilfælde savnes der endnu den dag i dag nærmere kendskab til, hvad der hændte mangt et skib og dets besætning.

Også langs Danmarks kyster skete sådanne ulykker, og der findes næppe det strandlen langs den jyske vestkyst, hvor ikke et eller flere sejlskibe i tidens løb er drevet ind uden mandskab eller som det officielt betegnedes »uden levende folks medfølge«.

Under stormvejre kunne det ske, at et sejlskib kæntrade, mistede rigningen eller sprang læk, og hvis mandskabet som følge heraf gik i bådene og forlod skibet, var der tale om »dødt« skib.

Efter heftige storme kunne der forekomme flere sådanne skibe, således som det f.eks. var tilfældet efter en storm den 3. december 1867. Denne dag strandede der i alt 24 skibe langs Danmarks kyster¹⁾, og den følgende dag forekom der 3 »døde« skibe ved Thy-kysten.

I mange tilfælde drev skibene ind i stærkt havareret stand og ofte med bunden i vejret. Besætningernes skæbne var som regel uvis, og de mange lig, der tidligere drev ind på den jyske vestkyst og begravedes på kirkegårdene i

sognene langs Vesterhavet, vidnede om de mange ulykker og dramaer på havet.

Kæntrede fartøjer uden mandskab kunne godt til fare for andre skibe drive rundt i længere tid, inden de enten strandede eller blev observeret fra land af beboere langs kysten og bugseret ind til stranden. Forhen kunne der herske megen fattigdom ude på vestkysten, og det var derfor af stor økonomisk betydning at bjerge et »dødt« skib og få udbetalt en bjergeløn, der rettede sig efter skibets og ladningens værdi²⁾).

Et »dødt« skib såvel som strandinger i øvrigt satte både myndigheder og andre i aktivitet: Redningsvæsen, strandfoged, amtmand, herredsfoged, politimester, toldinspektør, strandkontrollør, bjergere, konsul, repræsentant for assuranceselskab, strandingskommissionær³⁾ m.fl.

Skibenes ladninger – ofte trælast – blev almindeligvis solgt ved offentlige auktioner, og herigennem samt på forstrandsauktionerne fik beboerne i en forhen træfattig egn mulighed for billigt køb af gavntræ og brænde.

Denne artikel er baseret på en gennemgang af de fra Thisted toldsted i 50-året 1863 til 1913 indberettede strandinger. I dette tildsrum var sejlskibene stærkt ved at blive fortrængt fra havene af dampskibene, så antallet af »døde« skibe har utvivlsomt været betydeligt større før i tiden, da sejlskibene var enerådende på havene. Toldstedets kystlinie strakte sig da fra pælediget 2000 alen syd for Thyborøn kanal til et grænseskel, anbragt 5000 alen øst for Slettestrand toldbolig (grænsen mellem Hjørring og Thisted amter).

På denne ca. 120 km lange kyststrækning indstrandede eller indbjergedes i årene 1863 til 1913 i alt 57 »døde« skibe, der alle er anført i den efterfølgende oversigt, bag hvis tørre kendsgerninger der imidlertid skjuler sig mange spændende begivenheder, som i dag tildels er glemt, men

hvoraf enkelte ved hjælp af de gamle, kortfattede indberetninger suppleret med oplysninger fra de gamle år-gange af Thisted Amtsavis søges fremdraget.

Den strækning af Thy-kysten, hvor der tidligere strandede flest skibe, var fra Thyborøn og nordpå til omkring Lodbjerg fyr. Flere af de »døde« skibe drev ind i nærheden af indløbet til den i dag tilsandede Aggerkanal (ca. 2200 m nord for den nuværende Thyborøn kanal).

Lørdag den 5. december 1874 observerede man fra Thyborøn, at et skib var strandet tæt ved Thyborøn kanal. Der blev øjeblikkelig slået alarm til redningsstationen i Harboøre, idet man ikke kunne nå skibet med raketter fra redningsstationen i Thyborøn. Før redningsbåden fra Harboøre imidlertid nåede frem, var skibet kommet fri igen og drev ind gennem kanalen. Her blev det slået i stykker på fjordgrundene og ladingen bestående af planker og brædder drev ind på kysten ved Randrup, Kobberø og Helligsø.

Skibet, der var uden levende folks medfølge, viste sig at være briggen »Niord« af Grimstad på rejse fra Luleå til Antwerpen ført af kaptajn O. M. Weibye. Mandskabet formodedes at have forladt skibet, idet alle mandskabets skibskister var tomme.

Allerede den 14. december 1874 bekendtgjorde herredsfoged Jansen i Vestervig en offentlig auktion mandag den 28. december 1874 og følgende dage, begyndende i Krik og fortsættende på Randrup, Kobberø og Helligsø strande over skibets ladning, hvoraf var bjerget:

ca. 438 tylvter⁵) planker,
ca. 377 – bord samt
en del bjælker.

Ved auktionen bortsolgte endvidere en del af skibets inventar, sejl, tovværk samt de vragflager, der lå i fjorden.

Den 20. september 1873 strandede ved Agger en hollandsk skonnertgaliot »Geertruida« af Farmsund, kaptajn F. G. Post. Der var ingen mennesker ombord, og man formodede, at besætningen, der var gået i bådene, var druknet. Det fremgik af ilanddrevne papirer, at skibet havde været på rejse fra Laurvig i Norge med trælast. Skibet stod i havstokken⁴), og der blev bjerget en del trælast samt proviant, inventar og klædningsstykker, der bortsolgtes på auktion.

Sidst i juli måned 1881 fandt nogle Agger fiskere en bark drivende forladt af mandskab. Skibet var fuld af vand og flød på lasten, der bestod af fyrrestaver. Skibet blev sat på land ved Tolbøl strand, og det viste sig at være barken »Venus« hjemmehørende i Jönstorp på Kul-len, drægtig 245,31 tons. Barken, hvis fører hed N. A. Nielsson, havde indtaget sin ladning i Gävle. Søen slog imidlertid skibet i stykker, men vragestumper og ladning bjergedes og bortsolgtes ligeledes ved en auktion.

Den 11. december 1880 drev to skibe uden mandskab ind ved Vangsa. Det ene var barken »Weser« af København, ført af kaptajn Jansen og på rejse fra England til København med kul. Det andet skib, barken »Julie Heyn« af Stettin, var lastet med egebjælker. Begge skibene blev slået i stykker af søen, og vragele fra de to skibe drev i land blandet mellem hverandre og solgtes ved en auktion den 1. februar 1881 sammen med den bjergede del af lasten fra »Julie Heyn«.

Det er tidligere nævnt, at der omkring 3. december 1867 fandt mange strandinger sted, og at der her på kysten forekom 3 »døde« skibe.

Den 4. december 1867 indbragte nogle fiskere således en engelsk bark uden besætning til Vangsa. Skibet, hvis navn var »James Scott«, var lastet med havre. I dette tilfælde fik man imidlertid vished om besætningens

skæbne, idet skibets fører, John Reimer, sammen med otte mand dagen efter kom i land i en båd ved Febbersted, hvor kaptajnen oplyste, at skibet havde været undervejs fra Kronstadt til London.

Samme dag, som »James Scott« blev bjerget – den 4. december 1867 – kom en anden skibsbesætning (ni mand) i land ved Vigsø. Kaptajnen, der hed Martens, fortalte, at han var fører af briggen »Syrene«, hjemmehørende i Memel, på rejse fra Grangemouth til Memel med en ladning kul. Besætningen havde forladt skibet til ankers i synkefærdig stand ca. 2 mil fra land. En del af skibets inventar blev imidlertid bjerget, hvorefter skibet forsvandt. Kaptajnen hævdede, at det var sunket, medens andre var af den formening, at det var drevet bort under stormen.

Det tredie skib blev ligeledes den 4. december 1867 indbragt til Klitmøller af fiskere. Det var en brig, der var lastet med trælast, og skibets navn var »Fleetly« af Blyth.

Anden påskedag 1874 omkring middagstid observeredes fra Klitmøller et skib, der drev omtrent 3 mil fra land uden rigning. Tre større fiskerbåde stak til søs, og da man nåede ud til skibet, viste det sig at drive med bunden i vejret, men det var umuligt for fiskerne at få fastgjort en trosse på skibet. Trods en kraftig nordgående strøm avancerede skibet ikke ret meget, hvorfor man formodede, at en kæde eller en anden tung genstand, f.eks. et anker slæbte på bunden.

Den 7. april 1874 var skibet nået ud for Hansted i omtrent en mils afstand fra kysten, og den 17. april strandede det ved Hansted ca. 60 favne fra land, og det viste sig at være lastet med træ. Skibet, der var bygget af fyr og sortmalet, var gammelt, og der fandtes ikke på skroget noget navn eller andet, der kunne tjene til iden-

tifikation. Ladningen bestod af tynde spirer, mindre bjælker samt planker mærkede »L. W.«.

Der blev iværksat en bjergning af dets last, og den 16. maj 1874 afholdtes på Hansted nordre strand en strandingsauktion, på hvilken der solgtes:

- 806 stk. fyrretræ fra 6 til 40 fod lange, 6 til 6¹/₂ tommer,
- 1216 - rundtømmer (spir) fra 5 til 31 fod lange, 4¹/₂ til 10 tommer i diameter samt
- 219 - fyrre- og granplanker fra 5¹/₂ til 23 fod lange, 7 til 8 tommer bredde, 2¹/₂ til 3 tommer tykke.

Endvidere solgtes vraget af skibet beliggende ca. 60 favne fra havstokken samt diverse vragstykker, jern m.m.

Den 8. oktober 1867 havde strandkontrollør C. L. Bolvig, Klitmøller, og toldassistent H. A. Skak, Hansted, fra Vigsø iagttaget et skib, der drev langs kysten tilsyneladende uden mandskab. Redningsvæsenet var blevet alarmeret, men det opklaredes kort efter, at en skibsbåd med fem mand om middagen var set ud for Febbersted. Båden kæntrede imidlertid på revlen, og de ombordværende druknede på nær én mand, der havde klamret sig til båden og således kom i land, men døde straks efter.

Det fremgik af en journal, der fandtes i båden, at den stammede fra det ved Vigsø observerede skib, der imidlertid var indstrandet på Madsbøl vestre strand. Skibet var en kuf, der hed »Blondine«, hjemmehørende i Oldenburg og ført af kaptajn E. S. Ennen, og på rejse fra Narva (Estland) til London med en ladning træ. Skibet blev efter strandingen slået i stykker af søen, men en del af ladningen og inventaret blev bjerget.

Det var nu ikke altid skibe med trælast. Den 13. december 1880 drev således et skib lastet med hummere ind

ved Hansted forladt af mandskabet. Det var hummerkutteren »Ondine« af Ostende, drg. 83 tons. Skibet, der var bygget af jern, havde den 9. december 1880 forladt Kristiansand bestemt for Ostende med 4.000 stk. levende hummere. Af ladningen blev bjerget 3.572 stk. hummere i levende tilstand. Skibet blev senere udsat fra stranden, men da det under arbejdet hermed blev pålands storm, måtte man efterlade en del af skibets inventar på stranden. Disse genstande blev derefter indladet i jagten »Anna Marie« af Thisted, skipper C. A. Drasbek, der sejlede ladningen til Frederikshavn.

Den 13. november 1872 var en sort dag for skibsfarten omkring Danmarks kyster. Under stormfloden denne dag strandede i alt 172 skibe⁶⁾, og et spor af et skibsforlis afslørede på stranden ved Lild, idet der på Lild østre strand drev en stor skibspram i land med alle åretoldene på plads, hvorfor man antog, at der var sket et skibsforlis i nærheden.

Sidst i december måned 1867 gik nogle fiskere fra Febbersted og Vigsø til havs for at bjerge et skib uden master, som man havde bemærket fra land. Da man kom ombord, fandtes det forladt af mandskabet, og det blev slæbt mod land og forankret 300 favne fra kysten. Forankringen kunne dog ikke holde, og det drev mod land og strandede ved Vigsø.

Skibet var ballastet og ribbet for alt inventar etc., men i lastrummet fandt man en regning over proviant, hvorefter formodedes, at skibet hed »Friedchen« og var hjemmehørende i Stralsund.

I november måned 1874 havde man fra Lildstrand flere gange set et skib, der drev rundt uden master. Den 19. november gik fem fiskere til havs for at søge efter skibet, som man fandt ca. 3 mil nord til vest af Bulbjerg, hvor det lå kærtret med kølen i vejret. Det var et ældre

skib på ca. 30 læster (ca. 60 register tons), og da det flød meget let på vandet, antog man, at det var lastet med træ. Fiskerne fik en trosse fastgjort til skibets forstæv, men det var dem ugørligt at få drejet skibet, som man ønskede. Til sidst sprang linen, og besætningerne i de fire både besluttede sig til at opgive bjergningsforsøget. Folkene i den 5. båd, var imidlertid mere stædige og fortsatte alene. En line blev fastgjort i skibets agterstavn og nu lykkedes det at få skibet drejet og bugseringen mod land begyndte. Det var imidlertid begrænset, hvor meget en enkelt båd kunne trække, selvom man både anvendte årer og sejl, så det gik kun langsomt. I seks timer stred man for at få skibet til land, men man nåede kun halvvejen, og da mørket faldt på, og havet begyndte at blive uroligt, måtte man slippe »fangsten« 1½ mil nord til vest af Bulbjerg, og alt tyder på, at skibet er identisk med det, der den 22. november 1874 uden levende folks medfølge inddrev på Febbersted strand, hvor det blev sønderslået og ladningen spredt på Vigsø og Madsbøl strande.

Også en franskmænd mødte sin skæbne på vor kyst. Den 3. marts 1869 indbragte nogle fiskere fra Lildstrand et »dødt« skib til Klim strand. På skibet var der en knækket mast med en stump sejl. Dette skib var på agterspejlet forsynet med navn og hjemsted: »Marie-Jeanne« – Paimpol. Skibet var ballastet, og en del af inventaret og provianten blev bjerget.

Nogle fiskere fra Thorupstrand så søndag den 29. marts 1874 om aftenen et skib, der drev med kølen i vejret. Man gik i bådene og kom ud til skibet og fik fastgjort trosser på dette og begyndte at bugsere det mod land. Uheldet var imidlertid ude, idet trosserne sprang, da man var nået ca. 400 favne fra land. Mørket var begyndt at falde på, og da vinden samtidig begyndte at friske op,

måtte også disse fiskere – omend nødtigt – standse bjergningen og lade skibet drive videre østpå. Natten mellem den 29. og 30. marts drev det derefter ind på Hjortdal strand, hvor det stod på anden revle ca. 200 favne fra land. På grund af den vedvarende storm var det ikke muligt straks at komme ud til skibet, men underretningen om skibets navn og hjemsted fik man gennem et navnebræt påmalet »HLYN« Drammen, der drev i land.

Det viste sig ganske rigtig at være den norske brig »HLYN« af Drammen, drg. 110 læster (ca. 220 register tons), bygget i året 1870 i Drammen. Det var således et næsten nyt skib, der var bygget af fyr og eg. Skibet var vrag og blev sammen med den bjergede del af ladningen efter anmodning fra strandingskommissionær E. A. Bendixsen, Thisted, solgt ved en offentlig auktion, der afholdtes i Slettestrand den 21. maj 1874.

Endnu en nordmand endte sine dage på Hjortdal strand. Den 19. juni 1898 var det en stiv kuling fra vest nordvest med høj sø. Klokkeren 8 om aftenen drev et skib uden rigning og forladt af mandskabet ind her. Straks efter strandingen splintredes skibet og drev ind på kysten i større og mindre vragstykker. Mellem disse fandtes et navnebræt, hvorefter man antog, at skibet var »Westphalia«, hjemmehørende i Frederiksstad i Norge.

Til slut skal nævnes, at der den 21. oktober 1895 drev et kærtret skib uden besætning ind ved Slettestrand. På grund af vejret fik man ikke kontakt med skibet, der natten til den 24. oktober igen drev til havs, men senere strandede på Tranum strand, men det var på den anden side af skellet – i Aalborg tolldistrikt.

Thisted i august 1966.

ROBERT SVALGAARD

Fortegnelse over de i Thisted tolldistrikt i årene 1863 til 1913 indstrandede eller indbjergede »døde« skibe:

THYBORØN:

- 5/12 1874 Briggen »Niord« af Grimstad på rejse fra Luleå til Antwerpen med trælast. Skibet sønderslået. Lasten drev ind gennem Thyborøn kanal og bjergedes bl.a. ved Randerup, Kobberø og Helligsø strande.
- 20/11 1888 Barkskib (ukendt navn og nationalitet) strandet på grundene ca. 600 favne uden for kanalen. Straks sønderslået.

AGGER:

- 6/12 1863 Briggen »Ernestine« af Stettin. Nord for indløbet til Agger kanal.
- 7/4 1868 Norsk brig med bunden i vejret. Tæt nord for Agger kanal. Lastet med træ.
- 9/4 1872 Skonnert »Gerhard« af Papenburg på rejse fra Newcastle til Riga. Øster Agger strand. Ituslået og vragstumperne spredt langs stranden.
- 20/9 1873 Hollandsk skonnertgaliot »Geertruida«, kaptajn F. G. Post, på rejse fra Norge til Holland med trælast. Mandskabet antages at være druknet under forsøg på at redde sig i skibets båd.
- 31/3 1874 »Dødt« skib lastet med træ. Sydsiden af Agger kanal. Skibet lå med bunden i vejret ca. 400 alen fra land.
- 24/10 1874 Indbragt til Agger af en fiskerbåd: svensk skonnert »Ellen« af Helsingborg. Dækslast af træ. Skibet fuld af vand og flød på lasten. Skibet havde ligget og drevet i søen.

11 Agger-fiskere, der var gået ombord, reddet af redningsbåden fra stationen i Vester Agger på grund af stormvejr.

AALUM:

20/11 1888 Briggen »Tangen« af Frederiksværn lastet med træ. Straks sønderslået.

ROTBØL/TOLBØL STRAND:

3/3 1869 Skib lastet med træ. Tolbøl strand. Ingen oplysninger om navn og hjemsted.

31/7 1881 Barkskipet »Venus« hjemmehørende i Jönstorp på Kullen, drg. 245 31/100 tons med en ladning fyrrestaver indladet i Gävle. Indbragt til Tolbøl strand af fiskere fra Agger. Skibet sønderslået.

ØRUM STRAND:

26/10 1874 Skib lastet med træ. På stranden inddrev senere et navnebræt påmalet »Allianca«. Den bjergede ladning – ca. 800 tylvter brædder samt inventargenstande og vragdele bortsolgtes ved offentlig auktion den 7. december 1874.

HVIDBJERG v. Å STRAND:

6/10 1899 Skib med bunden i vejret. Efter et udfor vraget inddrevet navnebræt antages skibets navn at være »Miphoba«. Skibet kom den 13. oktober i drift og drev senere ind på Stenbjerg søndre strand. Lastet med props.

STENBJERG STRAND:

15/11 1869 Skib med trælast. Straks sønderslået og ladningen spredt langs stranden.

1/4 1874 Brig med bunden i vejret, lastet med træ.

- Fra skibet er inddrevet et blad fra en log-bog med navnet »Infanta«. Skibet er skarptbygget og formodes at være norsk.
- 5/10 1875 Skib uden master. Antages efter formen at være et engelsk fiskerfartøj (ca. 20 commercialæster).
- 12/11 1882 Skib, der straks sønderloges.
- 30/3 1897 Brig »Tana« af Tvedestrand, lastet med træ. Skibet vrage.

VORUPØR STRAND:

- 12/12 1891 Kæntret fiskesmakke – ukendt nationalitet.

VANGSAA STRAND:

- 3/11 1863 Kaptajn J. Andersen og tre mand kommet i land i båd. Havde ca. seks mil fra land forladt sluppen »Tago« af Helsingborg i synkefærdig tilstand. Skibet var på rejse fra Narva til Dundee med en ladning hør.
- 4/12 1867 Engelsk bark »James Scott« indbragt til Vangsaa af fiskere. Mandskabet, otte mand, kom dagen efter i land i en båd ved Febersted sammen med skibets kaptajn John Reimer.
- 22/10 1869 Skib (brig) med afbrækkede master. Strandede først på Vorupør nordre strand, men drev natten til den 23. oktober ind på Vangsaa søndre strand, hvor skibet blev sønderslået og ladningen bestående af træ spredt langs stranden.
- 23/10 1874 Ukendt skib med bunden i vejret. Den 30. oktober 1874 meddeltes i Thisted Amtsavis, at der på Hansted strand var inddrevet et navnebræt mærket »Foletta« samt

- et stykke af en båd påmalet Stockholm foruden en del tømmer, og man mente, at dette fund hidrørte fra det ved Vangsaas indstrandede »døde« skib.
- 11/12 1880 Bark »Weser« af København på rejse fra England til København med kul. Sønderslået.
- 11/12 1880 Bark »Julie Heyn« af Stettin lastet med egebjælker. Skibet sønderslået.
- 24/9 1885 Skib, der kort efter blev sønderslået. I et stykke dæksbjælke var indhugget kendingsbogstaverne: NBMV, hvorfor skibet antages at være galease »Nicodemus« af Svendborg. Et inddrevet ølanker var mærket »MØLLER, Troense«. Skibet havde været lastet med fyrrestaver, der inddrev langs stranden.
- 26/11 1888 Barkskib lastet med træ.

KLITMØLLER STRAND:

- 11/12 1863 Skib lastet med jernbanesveller. Straks sønderslået. På et løst låg fra en skibskiste står navnet: Ferdinand Antonowitz, Liebau. Den bjergede del af ladningen blev i tre skibe udført til England.
- 5/12 1864 Kaptajn og 11 mand fra barken »Graf v. Brandenburg« kom i land efter at have forladt skibet i synkefærdig stand. Hjemmehørende i Danzig og på rejse fra Newcastle til København med kul. Skibet sank, kort efter at besætningen havde forladt det.
- 4/12 1867 Brig »Fleetly« af Blyth indbragt af fiskere. Lastet med trælast.
- 26/2 1871 Kuf lastet med træ inddrevet på Klitmøl-

- lerhage. Der fandtes hverken sejl, tovværk eller lign. ombord, så det antoges, at skibet havde været strandet et andet sted. Masten afbrækket. Påbrændt: 13¹/₂ danske læster.
- 8/1 1881 Kæntret skib lastet med jernbanesveller. Skibet, der ligger med bunden i vejret, er af hollandsk bygning.
- 13/4 1882 Vraget af et kæntret skib har i længere tid drevet langs kysten. Indbragt til Klitmøller af en bjergningsdamper. Lastet med træ. Navn og nationalitet ukendt.

HANSTED STRAND:

- 9/12 1863 Et skib tilsyneladende uden levende folks medfølge drev omkring i søen ud for Hansted og tog retning mod nord. Fiskerne måtte på grund af vejret opgive at nå ud til skibet.
(Thisted Amtsavis, den 14/12 1863).
- 17/4 1874 Skib med bunden i vejret liggende ca. 60 favne fra land, lastet med træ. Det samme skib havde tidligere været forsøgt bjerget af fiskere fra Klitmøller.
- 4/1 1878 Skib med bund i vejret, lastet med træ. Thisted Amtsavis nævner, at skibet allerede den 26. december 1877 var blevet observeret drivende mellem Klitmøller og Hansted, samt at der efter skibets stranding drev en skibskiste og et navnebræt mærket »Anna Rebecca« i land i nærheden af strandingsstedet. Skibet formodes at have været hjemmehørende i Hannover.
- 13/12 1880 Hummerkutter »Ondine« af Ostende, drg.

- 83 tons, på rejse fra Kristiansand til Ostende med 4.000 stk. levende hummere.
- 6/8 1882 Kæntret skib. Ifølge inddrevne skibspapirer, skonnert »Eliezer« af Kristiansand, ført af kaptajn O. T. Jensen. Lastet med pitprops.
- 25/5 1887 Brig »Augustinus« af Raadmansö i Sverige, lastet med fyrrestaver. Indbragt til Hansted af kystbeboere, der havde fundet skibet drivende i søen.
- 26/9 1893 Et stort kæntret sejlskib inddrevet på Hansted søndre strand, nationalitet ukendt. Samtidig er på Hansted søndre strand og Febbersted strand inddrevet en del fyrretømmer, noget kabysinventar samt et navnebræt påmalet »Taimi«. Endvidere inddrevet et bord indeholdende 6 søfartsbøger udstedt i Aabo samt et skippercifikat.
- FEBBERSTED STRAND:
- 22/11 1874 Skib med bunden i vejret. Skibet blev senere ituslået af søen og en del vragsstykker drev bort, men drev senere ind på Vigsø og Madsbøl strande.

VIGSØ STRAND:

- 13/11 1863 Brig, der står i havstokken og er vrags. Navnet antages at være »Nadona«, hjemmehørende i Hartlepool, idet der inddrevet et navnebræt lydende herpå.
- 9/12 1863 Skib med bunden i vejret. Fra skibet, der ligger i havstokken, er bl.a. bjerget et chatol, hvori fandtes en logbog ført til 8/12 1863 og hvoraf fremgik, at det var galeasen »Cecilie«, kaptajn H. J. Anker-

- sen af Fanø. Skibet havde været på rejse fra Bjørneborg til London med en ladning tjære og fyrreplanker.
- 4/12 1867 En båd med mandskabet fra et skib, der lå til ankers ca. 2 sømil fra land, kom ind til Vigsø. Mandskabet bestod af 8 mand og kaptajnen, hvis navn var Martens. Han forklarede, at han var fører af briggen »Syrene«, hjemmehørende i Memel, kommende fra Grangemouth og bestemt til hjemstedet med en ladning kul. Skibet var blevet forladt i synkefærdig stand. En del inventar blev bjerget, hvorefter skibet forsvandt. Efter kaptajnens mening var det sunket, medens det ellers blev antaget, at skibet var drevet bort under stormen.
- 31/12 1867 Et skib uden master er af fiskerne fra Febersted og Vigsø fundet drivende. Indbragt til Febersted og forankret ca. 300 favne fra land, hvorfra det senere drev ind på Vigsø strand. Skibet, der var ballastet, var ribbet for alt, så kun skroget var tilbage. Antages efter en funden proviantregning at være »Friedchen«, kaptajn Danzig af Stralsund.
- 19/4 1875 Et kærtret skib indbragt til Vigsø. Efter at masterne var blevet kappet af, rejste skibet sig. Det viste sig at være et tysk skib, everten »Einigkeit« af Marien Hören.

MADSBØL STRAND:

- 8/10 1867 Et skib, der havde drevet langs kysten, indstrandede på Madsbøl vestre strand. Besætningen fra skibet observeret i en

skibsbåd udfør Febbersted. Båden kæn-trede og alle 5 ombordværende druknede med undtagelse af én mand, der klamrede sig til båden, men døde straks efter, at han var kommet ind på stranden.

- 31/10 1876 Natten mellem den 30. og 31. oktober indstrandede en brig lastet med planker og rundtræ. Efter et ilanddrevet navnebræt antages skibet at være briggen »Condor« af Christiania. Aldeles ituslået og ladningen drevet ind på kysten.

LILDSTRAND:

- 15/11 1869 Skib med bunden i vejret, lastet med jernbanesveller og splitholter, der bjergedes gennem et hul, der blev slået i skroget. Senere blev skibet slået i stykker af søen.
- 13/11 1872 Skibspram med åretoldene på plads, årerne fundet i nærheden. (Thisted Amtsavis, den 18/11 1872).
- 17/10 1881 Brig »August« af Barth fundet af fiskere og indbragt til Lildstrand. Skibet observeret 4 mil fra land forladt af mandskabet. Efter oplysninger ombord havde skibet været ført af kaptajn H. F. Block. Skibet, der var vrage og fuld af vand, var lastet med fyrretømmer.

KLIM STRAND:

- 3/3 1869 Skib med bunden i vejret, skibet ligger et stykke fra land. Efter et inddrevet navnebræt antages skibets navn at være »Freden« af Brevig i Norge. Efter nogle ligeledes inddrevne løse papirer antages kap-

- tajnens navn at være A. Olsen. Skibet var lastet med træ, og blev slået itu inden ladingen var blevet bjerget.
- 3/3 1869 Indbragt af fiskere et skib med en knækket mast, hvorpå var fastgjort en stump sejl. På agterspejlet påmærket »Marie Jeanne« – Paimpol. Skibet ballastet.
- 18/12 1873 Barkslib lastet med træ. Sønderlået kort efter strandingen. En del af lasten blev bjerget, medens den øvrige del inddrev på Kollerup-, Hjortdal- samt Slettestrand. Antages at være »Pembroke« af Hull, der nogle dage tidligere på rejse fra Sverige til Grimsby var blevet forladt af mandskabet.

KOLLERUP STRAND:

- 14/7 1863 Et skib med bunden i vejret. På Thorup strand inddrev samme dag en skibskiste, hvori fandtes nogle hollandske og hannoveranske flag samt nogle løse blade fra en skibsjournal fra 1855 ført på tysk for kuffen »Aurora«, kaptajn Jürgen Jansen.
- 17/12 1873 En stor sejlbaad, der formentlig tildels har været forsynet med dæk, skarp til begge ender, ca. 35 fod lang, gråmalet og påmærket på begge sider af forstævnen: 274 W K samt på agterstævnen:

GANNET $\frac{\text{Pt}}{\text{W}}$ »WIC« don G + $\frac{x}{\cdot}$ more

(Thisted Amtsavis, den 23/12 1873).

HJORTDAL STRAND:

- 30/3 1874 Natten mellem den 29. og 30. marts ind-

- drev et kærtret skib. Et navnebræt mærket: »HLYN« Drammen også inddrevet. Lastet med træ.
- 13/12 1880 Skonnert »Presto« af Groningen, står ca. 300 alen fra land. Efter papirer fundne ombord var skibet på rejse fra Danzig til Dunkerque med 624 fade malas. Skibet fuldstændig vrag.
- 19/6 1898 Skib uden rigning. Efter et inddrevet navnebræt antaget at være »Westphalia« af Frederiksstad i Norge. Skibet, der var ballastet, blev ituslået straks efter grundstødningen og drev ind på kysten i større og mindre stykker.

SLETTESTRAND:

- 21/10 1895 Kærtret skib, der natten til den 24. oktober drev bort igen og derefter strandede på Tranum strand, Aalborg tolddistrikt.

Noter:

- 1) W. Falbe-Hansen og dr. Will. Scharling: »Danmarks Statistik, bind 1, side 310-319«.
- 2) Jævnfør § 31 i forordning angående hvad der i strandingstilfælde skal iagttages af 28. december 1836. Nugældende bestemmelser findes i § 14, stk. 1, i strandingslov nr. 103 af 10. april 1895 med senere ændringer.
- 3) Forordning af 2. december 1825 om strandingskommissionærer. Disse var ikke embedsmænd, men havde kgl. bestalling. Til dem henvendte skibsførere, ladningsejere etc. sig i strandingstilfælde for at få forretningsmæssig hjælp ved strandings afvikling (bjergning, bortsalg af ladning evt. af vraget, besætningens hjemsendelse m.v.)
- 4) Havstokken: den linie, hvor hav og land mødes ved daglig vande.
- 5) Tylvt: gl. dansk mængdeenhed = 12 stkr.
- 6) W. Falbe-Hansen og dr. Will. Scharling: »Danmarks Statistik, bind 1, side 310-319«.

Gårde i Søndbjerg Sogn

Af A. GADEGAARD

(Se kortet – oprindelig nr. 3 - 4 - 4a - 4b - 18).

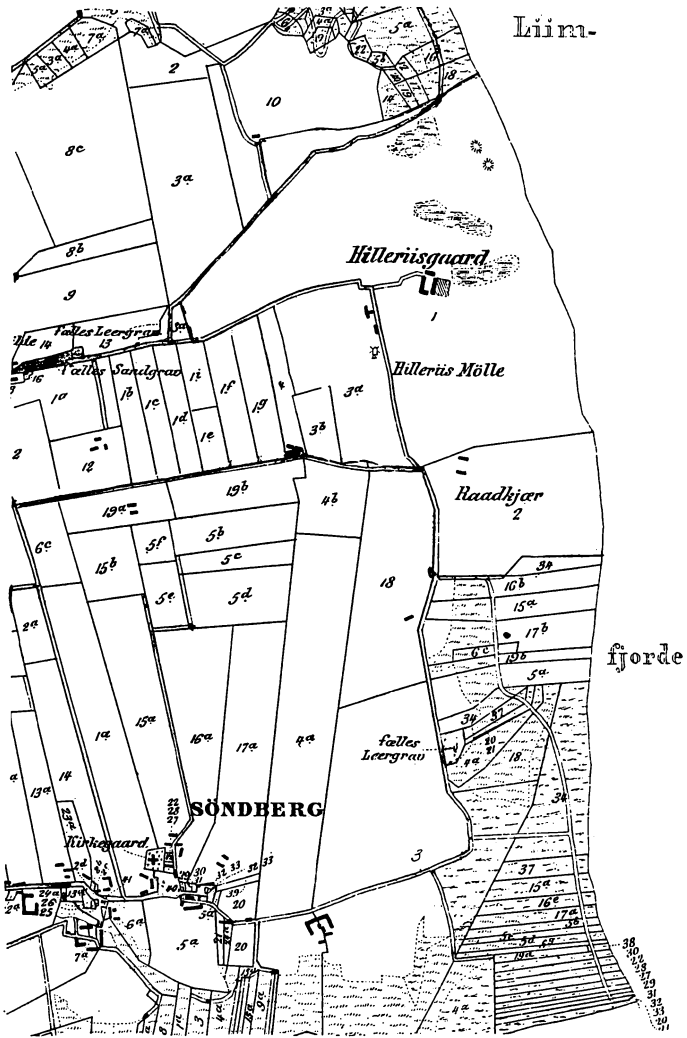
GARDENE Helleriis, Raakjær og Østergaard ligger alle med jorderne i forlængelse af hinanden på den sydøstlige side af Thyholm ud mod Limfjorden. Deres historie griber ind i hinanden på flere felter lige fra sagn-tiden til vore dage. Helleriis og Melleriis Mølle er tidligere omtalt i årbogen for 1933 og 1935.

Østergaard ligger sydligst af de tre ved vejen, der fører fra Søndbjerg by til stranden. Vejen, der nu er asfalteret havde for år tilbage en lidt anden føring de sidste 200 m. Sporene ses endnu – en hulvej, der var netop så bred, at en arbejdsvogn kunne køre der.

Egentlig burde man skrive Østergaarde, for den blev i sin tid delt i to gårde. Den har i virkeligheden altid bestået af to, idet der oprindelig var to halvgårde med hver sin fæster, som det var skik og brug før år 1800.

»Østergaard« var en såkaldt enestegård, d. v. s. at den før udskiftningen havde sin jord liggende samlet i ét stykke i modsætning til andre bøndergårde i sognet. Østergaard har derimod aldrig været en herregård, som det nogle steder er antydnet.

Østergaard er beliggende umiddelbart øst for Søndbjerg by, ca. 500 m fra Søndbjerg Strand. Fra skellet mellem Odby og Søndbjerg sogne ved Uglev går der en kanal, der udmunder i Limfjorden. Syd for Østergaard og på begge sider af denne kanal findes brede engstrækninger.

Kort over Søndbjerg Sogn.

En arm herfra går ind øst om gården, og da Limfjorden formentlig i sin tid har oversvømmet denne eng, har Østergaard i tidernes morgen været beliggende umiddelbart ud mod vandet, der har omgivet den på to sider.

På et højdedrag nær fjorden findes en gravhøj, der nu er fredet, »Kathøj«. Den minder os om, at her har der boet mennesker gennem mange århundreder.

Gårdens historie går ikke længere tilbage end andre bøndergårdes, men sagn og forskellige overleveringer er dog knyttet til den. I Danmarks gamle Folkeviser af Svend Grundtvig og A. Orlík finder man kæmpevisen om »Liden Engel«. Handlingen er i én version henlagt til Østergaard og Helliis, der begge med et par km.s afstand ligger mod Søndbjerg Strand på den østlige side af Thyholm. Imellem dem ligger gården Raakjær, der også omtales i visen. Denne er i sin helhed og med forklaring optrykt ved S. C. Sortfeldt i Historisk Årbog for Thisted Amt, årgang 1930, og derfor skal den her kun gengives i uddrag. Den består iøvrigt af ikke mindre end 36 vers.

På Østergaard boede en herremand, Gjøde Loumandsen, og på Helliis en anden herremand, Ingvor Ingvorsen (Rotfeldt). Denne sidste havde besvangret førstnævntes søster, Haufred, som han havde ført til Helliis. I harme bestormer Gjøde Lovmandsen da med sine 30 jernklædte mænd Helliis, men det lykkes Ingvor og Haufred at undslippe, hvorefter de flygter gennem Raakjær Skov, forfølges af Gjøde L. og må skjule sig i Marie (Søndbjerg) Kirke.

Vers 1. Det var lochet hand Haufred, tog hende med
 ære og pris
 Den første nat de sammen sov, det var i Helliis.

4. Indkom Sigvor Jonsen, han førte tidende nye
Her kommer Gjøde Lovmandsen fire vegne
til by.
7. Så red de ud af Helliis igjennem Rochier skov
Så red de til Marie Kirke, så lidet monne de
det love.
8. Det var liden Ingvor til Marie Kirke rendte
Det var Gjøde Lovmandsen, der gloend ild efter
ham sendte.
10. Udkom st. Søren, han var deres sognepræst
Ibrænder ej Marie Kirk i dag, det råd er bedst.

Ingvor bad for sig men især for Haufred, efter at Gjøde Lovmandsen havde skudt kirken i Brand. Ingvor dræbte først hestene for at svale sig i deres blod, dernæst bad han Gjøde forbarme sig over sin søster, hvilket han gjorde og bragte hende ud af kirken gennem et vindue.

- Vers 14. Det var liden Ingvor, han for alter stod
og vi vil stikke vore heste ihjel og svale os på
deres blod.
15. Det var liden Ingvor der han så blyet rinde
Jeg beder eder for den øverste Gud, I sparer
den usle kvinde.
 16. De ragt ind deres glavind, de ragt ind med
deres spyd,
saa toge de fru Haufred af kirk-vindue ud.
 17. Sveden var hendes klæder, og sveden blev hen-
des haar
Saa gik hun ned til Kvindal, hendes søn frem-
baar.

Dalen hedder den dag i dag Kvindal, hvor Haufred et bøsseskud vest for kirken fødte sin søn. Hun opfostrede ham i hemmelighed efter at han var blevet døbt i Semb Skram (Hvidbjerg) Kirke, indtil han, der også blev kaldt liden Ingvor, blev 18 år.

Da ophidsede moderen ham til hævn over morbroderen, og en dag, da Gjøde gjorde sig lystig med sin svende, trængte Ingvor med sit mandskab ind til ham i Østergaard.

Vers 23. Det var liden Ingvor han kalder sine frænder
i raad

Jeg vil ride til Østergaard og æske for min
fader bod.

26. Det var liden Ingvor, han træder i stenstue
frem

Hilset Gjøde Lovmandsen med ridder og jern-
klæd' mænd.

27. Her sidder du Gjøde Lovmandsen er lystig med
dine mænd

jeg vil have bod i dag for min kære fader du
brænd.

Gjøde Lovmandsen var en hård krigsmand og regnede ikke Ingvor for noget, men Ingvor gik ud og stak ild på gården og alle indebrændte.

Da han fortalte moderen dette, udbrød hun:

Vers 36. Det var fru Haufred af harme hænder slog
Før var det een skade, nu er det bleven to.

Det var 36. og sidste vers af denne rå og brutale begivenhed, der er tidsfæstet til det 13. århundrede. Den er dog formentlig endnu ældre, formodentlig fra den heden-ske tid.

At Søndbjerg skulle have sit navn fra, at en nonne, som imod broderen, Gjøde Lovmandsens villie havde giftet sig med liden Ingvor i Helliis, fødte tvende sønner ved Kvindals bjerg, straks vesten for kirken, således som det omtales i Atlas Daniæ, kan næppe være sandsynlig. Navnet staves i 1630: Sønberig, i 1408 og 1405: Sundberk og i 1382: Synbyrky. Stednavneforskere betoner, at byens navn ikke oprindeligt havde endelsen »bjerg«, således at det nærmere skulle betyde Søndre Birk, et gammelt tingsted. Måske kan også betyde Sundbirk, jfr. Odde-sund.

Af sagn, der har tilknytning til det foran meddelte, foreligger der forskellige:

Forhen var Østergaard en stor herregård, nu er den jo delt i to gårde. Dengang var der skov helt fra Rokjær og om til Uglev. Der var også skov ved Helliis, den gik derfra og helt nord til Egebjerg i Hvidbjerg Sogn.

Den skov, som engang stod ved Rokjær i Søndbjerg Sogn, skal have været en egeskov, og de stammer, som opgravedes der, var også eg.

Der var forhen så stærk skov fra Rotkjær og til Østergaard, at de kunne gå i trætoppene hele vejen. Den skov kaldtes Rotkjær Skov. Der var så store egetræer i den, at tømmeret i Søndbjerg Kirke blev skovet der.

Norden for Østergaarde i Søndbjerg og lige øster for kirken er en dam, der kaldes »Kiildam« (Kedeldam). »Der står en kjedel fuld af penge, så mange te de kan bygge kirken op for, når den engang atter brænder«. Kiildam har bestået med samme navn gennem århundreder. For en snes år siden fandtes ildfast ler i dammens umiddelbare nærhed og ved udgravningen af dette synes dammen med kedel og penge at være forsvundet.

»Da Søndbjerg Kirke blev opbygget, blev der sat en kobberkjedel, der var fuld af penge ned i en dyb dam, der lå tæt ved Østergaard. Der skulle den stå, så længe til

kirken brændte, så skulle disse penge bruges til at bygge den op for igen. Der fortaltes, at når dammen blev tør, så kunne man se kjedelen. Så hændte det engang, at dammen var omtrent udtørret, og da troede manden i Vester-Østergaard, at han kunne se randen af kjedelen, og så gik han over til sin nabo i Østergaarden, og spurgte om han ville hjælpe ham at drage skatten op, for så ville de dele den rigdom, der fandtes deri. Jo, det ville den anden da gerne, og de fulgtes ad til dammen og vadede ud midt i den, og de fik også ganske rigtig fat i begge ører af kjedelen, men i det samme så manden i Vester-Østergaard, at hans gård stod i lys lue. Han slap forskrækket sit tag og løb hjemad, det bedste, han kunne, og den anden fulgte efter, men da de kom op til gården, stod den lige så godt som før. De lod alligevel pengene ligge, hvor de var, og folk siger da også, at de står der endnu«.

At der i fortiden har været udbredt skov på egnen, er der ingen tvivl om. Navne som Egebjerg, Helliis og Jegind vidner også om det, men at de har været så tætte, at man kunne gå i trætoppene, er nok mildt overdrevet, selv om skovene på den tid havde et andet udseende end i dag. Det var lavstammede bøge, gamle knudrede ege (som man i dag kan se dem i Hald Egeskov ved Viborg) og andre lavstammede træer og buske, så måske overdriver sagnet ikke så meget endda.

De første autentiske oplysninger om Østergaard findes først i slutningen af 1600-tallet fra matriklen af 1664. Østergaard ejedes dengang af Margrethe Reedtz, »Rydhave« (ved Vinderup), Malte Sehesteds enke. Fæsterne var Mads Christensen og Christen Andersen. En stor del af gårdene i Søndbjerg-Odby hørte under godser syd for Limfjorden (Rydhave, Vejbjerggaard, Tvis Kloster m. fl.). Det har formentlig været en fordel, hvad hoveri angår.

Østergaards hartkorn var 15 tdr., 3 sk., 1 $\frac{1}{3}$ fdk., og

de svarede i landgilde 12 tdr. byg, 2 tdr. rug, 1 svin, 1 pund smør (1 pund Hassing vægt = 9.767 kg), 4 snese ål og 14 trd. havre. Det er temmelig meget og har sikkert været en hård belastning i en tid, hvor man også havde mærket fjendtlige troppers hærgen i landsdelen.

Ved opmålingen i 1683, hvor jorden ikke blot blev opmålt, men også vurderet efter bonitet, blev hver eneste ager indført i en markbog til brug ved matriklen for 1688. Man finder her nye fæstere, Niels Madsen, der antagelig er søn af Mads Christensen samt Jens Nielsen, men de er stadig »Røhafve tienere«. Det vanskelige hverv som taxermand havde Peder Nielsen i Semb, Hvidbjerg Sogn, der vurderede de ialt 83,6 tdr. land dyrket areal. Af allerbedste jord gik der 2 tdr. på 1 tdr. hartk. God jord 4 tdr. = 1 td. hartk. Middel jord 6 tdr. = 1 td. hartk.. Skarp jord 9 tdr. = 1 td. hartk. Ond jord 12 tdr. = 1 td. hartk. Allerværst 16 tdr. = 1 td. hartk.

Agrenes mål indførtes i opmålingsprotokoller og sam-mendragningen i ekstraktopmålingsprotokoller. Disse to rækker indbandtes senere sammen med 1 á 2 sogne i hvert bind og benævntes: Markbøger.

Det er ganske interessant, at mange af navnene fra den tid stadig bruges endnu 200 år senere.

Norden Rehøye Fald med 18 agre, Havrelands Fald, 29 agre, hvoraf dog Christen Jensen og Lars Michelsen i Sdr. Raakjær, har ager nr. 3 og 4, Futelbache, 20 agre, hvoraf samme har ager nr. 1-8, Østergaard resten, men Futelbache ligger i Liung og bliver aldrig opbrudt, er ej heller besået i flere år. Bierre Fald, 17 agre, hvoraf en del er havrejord og grå sand og lidet muld med sten bemengt og andet er biugjord af mere sand end muld. Worm Toft, 11 agre, syd-nord. Randers Toft 7 agre, s-n. her afkortes 625 al² for en Eng Hule. Øster Toft, 17 agre, s-n. goed biugjord, Øfven Dammen, 10 agre, ø-v-

havrejord med sten iblandt. Torbudsk ø-v. 16 agre, brødjord af rødagtig muld og sand. Østerlycke Fald, 11 agre ø-v. tjenlig til rug. Nøre Toft, 17 agre, ø-v. goed jord af mere muld end sand, tjenlig bedst til rug.

Foruden denne jord har Østergaard i Søndbjerg bys Indmark – norden Rehøye Fald: »Goed Biugjord af sort muld og sand. De Hafuer got Høe 3 Less, Mosehø $1\frac{1}{2}$ Less. Kan Gress paa Øfver Drift 8 Høfder. Paa hvilende Jord 12–20. Skoutørf til egen Fornødenhed i Deris egen Kier hafver de i 30 Aar«.

Jo, det ser tilsyneladende ikke så dårligt ud for de to fæstere. Senere står der: »Forskrefne Mænd kiøber og henter Biugningstemmer og Gafn-temmer i Housyssell, som er 14 Mile defra. Hafver til Mølle 2 Mil dorligen at kiøre, ligger ved Fjorden, dog benegtes at ingen Fidskeri drives«.

Så skulle der vel også svares afgift af det, og man har vist heller ikke troet alt for godt på det, idet der står: »Eftersom den heele sogen ligger langs Limfjord, benegtes ingen Fidskeri bruges undtagen nogen fattig Huus Folk med Puldtz Waadder«. Måske er det rigtig og måske ikke, i hvert fald har fiskeriet haft sin store betydning for Søndbjerg bønderne. Fiskede de ikke, så handlede de med dem.

Fiskeri med pulsvaad blev betragtet som rovdrift og var af regeringen forbudt allerede i det 16. århundrede undtagen fra sct. Hans til sct. Bartholomæidag (24/6–24/8). For at undgå alt for stor rovdrift blev der fastsat en bestemt maskestørrelse, men dels er tjære godt til garn og dels lå Limfjorden langt fra København, så det klaredes sikkert altsammen.

»Rydhave«s ejer, Frederik Maltessen Sehested, overtog »Østergaard« ved sin mor, Margrethe Reedtz' død i 1691, og 4 år senere sælger Sehested igen »Østergaard« til sognepræsten i Hvidbjerg, hr. Peder Nielsen, Hvidbjerg.

Fæsterne var da Niels Madsen og Jens Nielsen, der i årlig afgift svarede 2 tdr. rug, 12 tdr. byg, 14 tdr. havre, 2 pund smør, en boel galt (svin), 1 skovsvin, 1 fornød, 6 snese ål og 16 mark arbejdspenge. En fornød er et ungkreatur. At der også skal svares ål tyder på, at man trods alt alligevel har fisket lidt på fjorden på den tid.

Peder Nielsen Hvidbjerg ejede Østergaard indtil sin død i 1719 og derudover ca. 15 andre gårde i Sønderbjerg-Odby. Ved skiftet efter ham blev hans formue gjort op til den meget betydelige sum af 7.325 rdl. Hans aktiver i Østergaard viste følgende:

Jens Nielsen skylder af hans halvgård, hartk. 5-0-1-0 á 40 rdl. = 201 rdl. Penge 10 rdl.

Christensen Jensen af hans påboende halvgård. 5-0-1-0 á 40 rdl. = 201 rdl. Penge 13 rdl.

Peder Nielsens enke, Martha Lyngbye, får Vester-Østergaard, hvis fæster er Christen Jensen.

Hr. Peders datter, mad. Mette Marie Hvidbjerg, enke efter spr. Mads Thorup i Ræhr, får halvdelen af Sønder-Østergaard, hartk. 2-4-1/2-0 á 40 rdl. pr. tdr. hartkorn.

Hr. Peders søn, Niels Pedersen Hvidbjerg, forpagter på Kongensgaard, får den anden halvdel med samme hartkorn og vurderet til 40 rdl. Fæsteren var for begges vedkommende Michel Thomsen, d. v. s., at der nu er kommet nye fæstere på de to Østergaarde. Niels Madsen var død i 1714, 81 år gl.

Martha Andersdatter Lyngbye, giftede sig anden gang med kapellan i Holstebro, Niels Jacobsen Smith, som senere blev afsat. I 1724 pantsætter hun sin halvpart i Østergaard (fæster: Chr. Jensen) tillige med 8 andre gårde i S. Odby.

Datteren Mette Marie pantsætter i 1730 sin halvpart i S. Østergaard, og den 2/11 1735 køber hun den anden halvpart i gården af sin broder, Niels Pedersen H.

Hidtil har dobbeltgården Østergaard hørt under gods-
ejere og har været beboet af fæstere. Som det ses af kortet
var de tilhørende jorder samlet i et stykke, matr. nr. 3
og 4, og bygningerne lå tæt ind mod skellet på hver sin
side af denne og med ens bygninger på det sted, hvor
Østergaard stadig ligger. Østergaard fremtræder herefter
som to selvstændige af hinanden uafhængige gårde,
Vestergaarden og Østergaarden.

Vestergaarden ejedes af Martha Lyngby indtil hendes
død i 1744. Den overtages ifølge skøde af 26. maj 1744
af en lokal jorddrot, Mogens Christensen i Flovlev, som
i 1750 sælger den til fæsteren, Christen Christensen, der
er født på gården i 1710. Gården har stadig samme hart-
korn 5-0-1-0.

Østergaarden ejedes som nævnt i sin helhed efter 1735
af mad. Mette Marie Hvidbjerg i Holstebro, og fæsteren
var Michel Thomsen. Hun må have solgt den i tidsrum-
met 1735–1744, men det er hidtil ikke lykkedes at finde
noget skøde. Ved hendes død og ved skiftet efter hende
ses, at hun ikke ejede noget gods i Sønderbjerg. Det er vel
mest sandsynligt, at hun har solgt gården til Michel
Thomsen, idet hans søn i 1778 optræder som selvejer
af den.

I 1968 er ejerne henholdsvis frk. Søndergaard Knudsen
og Anton Gadegaard.

Litteratur.

Evald Tang Kristensen: Danske sagn, 3. afd.

Matriklen 1664 og 1688.

Markbogen 1683.

Skøde og panteprotokoller for Refs Herred.

En gammel morsingmålsordliste

Af BENT SØNDERGAARD

I

ALPHABETISK FORTEGNELSE over nogle provincialske Ord og Talemaader brugelige paa *Morsøe*, samlede og ordnede i Overeensstemmelse med det Kongl. Videnskabernes Selskabs Indbydelse af Schor, Sognepræst for Dragstrup og Schallerup Menigheder på Morsøe.

A.

Alsød, en, n. s., kaldes den Deel af Indmarken, som uafbrudt dyrkes og altid bærer Sæd.

Ante, præpos., før, bruges ikkun i Sammensætning med i Gaar og i Fjor, som *Antei Gaar* ☉: i Forgaars, *antefior* ☉: Aaret for i Fior.

Ausbaand, et, n. s., Tagskiæget ell. det yderste Baand af Taget.

Ausen, *ausin* ell. *ousin*, n. adj., verb. obscæn, bruges om Køer, f. E. Koen er *ausen* i Dag; tør ieg gitte er Etymologien denne: ude af sig selv.

Aved, adv., urigtig, forkeert, sammensat af a, fra, og Vid, Forstand; som: Du bær dig *aved* ad ☉: urigtig ad ☉: bagvendt.

B.

Baun, n. adj., stærk, stoer, føer; bruges saavel om Ting, som Personer, som: et *baunet* Huus, en *baun* Qvinde.

Blaaner, en, n. s., en Drivskye, som: der er mange *Blaaner* oppe i Dag; der kommer mange *Blaaner* for Solen.

Bøjle, et n. s., Gilde, Giæstebud i Almindelighed; men i Særdeleshed et Bryllup. Som: *Tiende*, *Bøjle*, *Hestebøjle*; men *Bojlefolk* er allene Bryllupsfolk.

Bøje, v. a., at byde, tilsige, som: ieg er *bøjet* til Ham i Dag.

Bitte, adj., liden. Som: et *bitte* Barn; en *bitte* Stue.

Brande, v. a., bruges om Lysets Pudsning; som: *brand* Lyset o: puds, snyd Lyset.

Brødjord, en, n. s., kaldes den Deel af Indmarken, som efterat have været dyrket i nogle Aar, igien udlægges til Hvile, maaskee rigtigere Brydjord o: Jord hvis Grønsvær brydes; imod sat *Alsæd*, som aldrig brydes.

Brønge, en, n. s., et Knippe Halm.

Brøye, v. a., tærskke; bruges ikke* om den sidste Tærskning paa Taget, efterat det er sam[m]enbundet i Neg, og anvendes allene paa Toppen, derfor kaldes det og at *topbrøje*, naar man blot lader tærskke Kornet af Negens Top; men lader Roden utærsket, hvilket Landmændene her ofte giøre.

Bøl, en, n. s., en skaaren Tyr.

Bul, en, n. s., Livet i en Mands eller Fruentim[m]er Trøje.

D.

Dagflod, en, n. s., kaldes en Tøe, som mod Foraaret frembringes om Dagen ved Solens Varme uagtet det fryser.

* *ikke* er måske fejl for *ikkun*. Meningen er positiv, jvf. Schades idiotikon s. 31.

Deje, v. a., leede, som: ieg *dejer* Barnet. Den svage Mand maae *dejes* frem.

Drage, en, n. s., en Andrik.

Dræt, et, n. s., Seletøj; deraf *Drættøj* – Hestetøj.

E.

Endelangs, adv., langsmed; som: Han gik *Endelangs* med Huuset.

F.

Faur, adj., smuk, skøn, bruges i Særdeleshed om noget, som falder i Øjnene; som: det er en *faur* Kuleur.

Fet, en, n. s., kaldes saa megen Uld, som paa eengang er klippet af et Faar.

Fente, v. n., Bemærkelsen af dette Ord ligger imellem at betle og at laane. Den som betler Brød siges ikke at *fente*, derimod den, som i Fodertrang tigger Foder til sine Kreature, siges at *fente* Halm. Naar en ell. anden Ting kan for Øjeblikket mangle i Huuset, og man da faaer det hos en Naboe, kaldes det at *fente*, om man end har i Sinde at betale det.

Fente, en, n. s., en Fangst, bruges allene om Aal, saa at en *Fente* Aal er alle de Aal, som fanges en Nat med et Garn.

Fære, v. a., forbedre, istandsætte noget, som der er gaaet Bræk paa.

Frammes, et, n. s., et Kiøkken; Han gik *fram* o: ud i Kiøkkenet.

Fuurskaaren, adj., kaldes den Jord, som har været under Ploven, til Forskiel paa hidtil udyrket Jord.

G.

Ganne, v. n., see efter, see til, besøge; som: *gan* efter Ham: o: see efter Ham, om Han kommer; *gan* dog en Gang til mig o: besøg mig.

Gienst, adv., snart, hastig; som: kommer *gienst* igien: snart.

Giev, adj., kostbar; Hun har *gieve* Klæder ∅: kostbare.

*Grelhoste**, en, n. s., Kighoste.

Grande, en, n. s., en Naboe.

Grandelag, et, n. s., et Nabolag.

Grøtte, v. a., knuse; som: Hans Been blev gryttet ∅: knuset; således gryttet Meel, som ikke er finmalet.

H.

Hadsk, adj., ond af Gemyt, hadefuld, i Særdeleshed bagtalersk.

Hahn, en, n. s., et Hiørne, som: Ieg gik over den østre *Hahn* af Hans Mark. Den søndre *Hahn* i Stuen.

Hersk, en, n. s., en Familie. Som: der er 2 Par *Hersk* i Gaard: den beboes af 2 Familier.

Housom, adv., nogenledes, temmelig vel, som: det er *housom* med mig nu, siger den Syge, som er i god Bedring; det bliver vel *housom*: nogenledes, ikke alt for galt.

Hove, v. n., ynder; som: det *hover* mig ikke ∅: det ynder ieg ej; har ikke mit Biefald.

Hug, n. s., Møl, som: der er *Hug* i mine Klæder.

Højfyld, en, n. s., Fuldmaane ∅: vi har *Højfyld* i aften.

I.

Indenskiereis, n. s., Diarrhé, foreenet med Smerter.

Ilding ell. *Illing*, en, n. s., er det almindelige Navn paa all Slags Tørv, som tiener til Brendsel.

K.

Kaag, en, n. s., en stor Baad.

* Må være fejlskrivning for *Goelhoste*.

Kaalgaard, en, n. s., kalder Bønderne deres Haver, hvori der næsten ikke findes andet end Kaal.

Kaaring, en, n. s., en Tvebak.

Kerrer sig, v. recipr., bliver frisk igien, naar man har været syg. – Nu *kerrer* ieg mig, siger den Syge, naar Han er i god Bedring.

Knap, adv., snart; som Ieg kommer *knap* igien o: snart.

Knyger, v. n., siges, naar den faldne Snee i Storm farer omkring; deraf det subst. *Knog*, som: vi har stærk *Knog* o: Sneefog.

Knøv, adj., smuk, pæn i Klæder.

Kok, en, n. s., en Hane.

Kropper, v. impers. intrans., det *kropper*, Sneen *kropper*, siges naar Sneen i Tøvejr hænger ved Træ-Skoene.

L.

Lasmand, en, n. s., et Læssetræ.

Leghammel, en, n. s., kaldes de mindre Hammeler, som er fastgiorte til Hammelstokken.

Lide, v. n., vente, bie, tøve, o: ieg lider efter Dig, o: bier paa Dig.

Lime, en, n. s., en Fejekost.

Lue, en, n. s., en Hue.

Lød, en, n. s., Farve; som: hvad *Lød* havde den Hest?

Løse, v. a., pille, som: at *løse* Erter o: pille *Erter*.

M.

Moe, adj., nødvendig; som: Han maae have et *moe* Ærinde, siden Han kommer i dette Vejr.

Moerrod, en, n. s., en Gulerod.

Munde, n. s., Begyndelse, bruges ikkun i S sammensætning som *Høstmunde* o: Begyndelsen af Høsten; dette skede i *Høstmunde*.

Mundtaal, en, n. s., siges den Syge at have, naar Smerterne ikke aftvinge Ham lydelig Klage. Som: Han er endnu meget *vaag*; men Han har dog *Mundtaal*.

N.

Nagen, adj., nøgen; som: et *nagent* Faar ☉: et nyelig klip-pet Faar; *nagen* Børn.

Namse, v. a., forstaae, fatte, som: ieg *namsede* ikke hvad han sagde ☉: ieg fattede, forstod ikke nemt fordi ieg enten ikke gav agt derpaa, ell. fordi det blev talet saa sagte ell. saa hurtig, derfor ligger og Betydningen af at snappe i dette Ord.

Nøg, adj., svag, svækket, ufrugtbar, som: en *nøg* Mand; et *nøgt* Aar ☉: et ufrugtbart Aar.

Nøges, v. dep., forringes, forværres, bruges især om den Syge, naar Han har tabt Kræfterne, som: Han er nu saa *nøg*, at Han ikke kan hielpe sig selv.

O.

Ollam, et, n. s., et Hun-Lam.

Opskier, et, n. s., Høstgilde.

P.

Pahn ell. *Pan*, bruges allene i den Talemaade: der er gaaet

Pahn paa ☉: det er gaaet i Stkr, der er gaaet Bræk paa.

Pal, en, n. s., et ungt Sviin.

Q.

Qvar, adv., roeligen, stille; som: ti *qvar* ☉: tie stille. Han er der *qvar* ☉: endnu; det regner *qvar* ☉: endnu vedbliver det at regne.

Qvæls, adv., Aftenstid; som: at malke til *Qvæls* ☉: til Aften; i Sammensætning med *Natter* ☉: Nadvere. Bliver

saaledes *Qvæls Natter* den Givt, som gives Kreaturene ved Sengetid ell. den sidste Gang.

R.

Raaling, en, n. s., Vaaningshuuset.

Rag, adj., grov, stiv; bruges om Uld.

Resenhed, en, n. s., Hovenhed*, saaledes adj. *resen*, hoven; som: Hans eene Been er *resent*, hovent.

Rhæe, en, n. s., Tang, Søegræs.

Role, v. n., græde; som Barnet *roler* o: græder; deraf subst. *Rolen*, Børneskrig.

Roe, en, n. s., Fornøjelse, Tidsfordriv, som: ieg har *Roe* af det o: det fornøjer mig.

Roesom, adv., fornøjelig, moersom; som: ieg har *Roe* af det o: det fornøjer mig. Han er saa *roesom* o: saa fornøjelig, underholdende; det er saa *roesomt*, naar vi ere samlede.

Ryger, v. n., lugter ilde.

S.

Salle, v. imp., falder; siges om det, som er ophovent, naar Hævelsen falder; nu begynder Hans Been at *salle* o: Hævelsen formindskes.

San, en, n. s., Orden, Reenlighed. Som: gjør *San* i Stuen o: gjør Stuen reen, ordentlig, rydig. Nu fik ieg *San* paa det, nu fik ieg det i Orden, Skik.

Sending, en, n. s., Foræring, egentlig den Foræring af Høns, Smør etc. som af indbudne Giester sendes til Bryllups Huuset.

Skaatte, v. n., leger, spøger; som: Børnene *skaater* o: leger.

Skiefte, v. a., tildanne; som: at *skiefte* en Plov er at danne Ploven, saa at den strax kan bruges.

* *n* synes rettet fra *d*.

Skieft, adj., skikket, duelig til; som: Han er *skieft* til hvad han skal bestille; nu er ieg *skieft* o: færdig. Vognen er *skieft*.

Smerer, en, n. s., Kløver, hvid ell. rød.

Smide, en, n. s., Forlegenhed; som ieg kom i *Smide* med det o: i Forlegenhed med det.

Stegerne, n. s., Stakitværk.

Strøv, stærk, før; som: Hesten har *strøve* Been o: stærke.

Sæder, v. imp., det passer; som: Ieg skal nok faae det til at *sæde* o: til at passe; nu *sæder* det o: nu er det tilpas.

Sølle, adj., mager, slet af Udseende; Hesten er saa *sølle* o: mager; Du seer saa *sølle* ud i Dag.

T.

Times, v. dep., hændes; som: Ieg *times* nok en Ulykke; En stor Ulykke er *timt* Ham.

Trant, adv., travelt; som: Du har saa *trant* o: travelt i Dag.

Trind, adj., rund – som: en *trind* Løk, en *trind* Brønge o: et rundt Knippe Halm.

Tøs, adv., to Gange; som: det er *tøs* saa langt o: to Gange saa langt.

V.

Vaag, adj., syg, svag, slet. Han er meget *vaag* o: syg, og har i Særdeleshed Hensyn til Smerterne. Det var *vaagt* giort af dig o: det var slet o: nedrig, giort af Dig; en *vaag* Mand kan baade være en syg Mand og slet tænkende Mand.

Villelig, adj., fremmelig; som: nu er Barnet saa *villeligt* o: frem[m]elig, kommen saa vidt at det kan gaae; Et *villeligt* Barn er et Barn som gjør god Fremgang.

Villet, adj., fuld af Kildevæld; som: Jorden er saa *villet* her o: sumpig, fuld af Kildevæld.

Vonie, en, n. s., en Orne.

Vorren, adj., skikket; som: Han er ikke vorren o: skikket, til nogen Ting.

Æ.

Ægle, en, n. s., en Iistap.

Æl ell. *Eel*, en, n. s., en Skylregn, Byge.

Ø.

Øer, n. s., pl. Smaae Steene. Saaledes: *Agersøer*; *Fiordsøer*, smaae Steene tagne af Ageren, af Fiorden.

II

Kommentar:

Alsæd. Schade: *Ailsæ*.

Ausen. Etymologien er forkert. Schade rigtigt: »formodentligt af Ox«.

Aved. Etymologien er forkert.

Baun. Schade: *boun*.

Brande. Schade: *braain'*.

Endelangs. Schade: *engelaangs*.

Faur. Schade: *four*.

Fuurskaaren. Schade: *fuurskoor*.

Hahn. Schade: *Haaen*.

Hug. Schade: *Hög*.

Kaalgaard. Schade: *Kalgaard*.

Kaaring. Schade: *Kaavring*.

Munde, *Høstmunde*. Jysk Ordbog har kun dette belæg under de to opslagsformer. Måske foreligger der en misforståelse.

Nagen. Schade: *Naagen*.

Op skier. Schade: *Op skyvvr*.

Pahn, Pan. Schade: *Paan.*

Pal. Schade: *Poll.*

Qvæls. Natter > *Nætter.*

Skieft(e) > *Skievt(e).*

Trant. Schade: *Traant, tront.*

III

Denne ordliste, som her offentliggøres for første gang, blev ca. 1808 af sognepræsten i Dragstrup-Skallerup, P. M. Schor, sendt til Videnskabernes Selskabs Ordbog, jvf. afsnit IV.

Det er stærkt begrænset, hvad der vides om dens forfatter: Han blev født i Nørre Nissum i 1771. Student blev han fra Roskilde i 1790 og teologisk kandidat i 1795. Fra 1804 til 1823 var han sognepræst i det ovenfor nævnte pastorat, og fra 1823 til sin død i 1835 sognepræst i Torslev-Lendum i Vendsyssel. (Wiberg: *Bidrag til en almindelig dansk Præstehistorie*, bd. I, s. 277 og bd. III, s. 363).

Schor er med andre ord samtidig med Caspar Schade. En jævnføring mellem de to som dialektoptegnere er derfor nærliggende. Denne falder ikke ud til fordel for Schor. Dette betyder ikke, at hans dialektordliste er uden værdi. Så beskeden den end er i sammenligning med Schades dialektordbog («*Bidrag til et jysk Idioticon*») rummer den gloser, som ikke findes der, f. eks.: *Aved*, *Brødjord*, *Deje*, *Smerer*, foruden sammensætninger som *Tiende – Bøjle*, *Topbrøje*, *Drættøj*.

Blandt det sprogligt negative kan anføres, at Schors evne til at frigøre sig fra rigssproget og gengive dialektens lyd er middelmådig, jvf. skrivemåder som: *Bitte*, *Drage*, *Pahn*, *Pan*, jvf. også hans gengivelse af e i udlyd i modstrid med jysk: *Bøjle*, *Lime*, *Ægle*. Om enkeltheder, se kommentaren. Han er heller ikke som Schade i stand

til at gengive fraser på dialekt, men sætter dialektordene ind i rigssproglig sammenhæng, hvorved det får et skær af komik.

IV

Det kongelige danske Videnskabernes Selskab besluttede 1. maj 1807, at der skulle foretages en landsomfattende indsamling af dialektord til brug for udgivelsen af selskabets ordbog (forkortet VSO.), hvilket »blev iværksat ved trykte *Circulairbreve* – – – hvilke man gennem Cancelliet udsendte til Stiftsøvrighederne og Biskopperne« (VSH., s. 385, jvf. VSO III, s. V og DDL., s.XIX).

Dette betegner en nyorientering i VSO., som indtager en stærkt svingende holdning til problemet rigssprog-dialekt i løbet af den lange tilblivelsestid.

Helt fra de første ordbogsplaners tid havde holdningen til det dialektale ordstof været vaklende. Den, som først indtog et konsekvent standpunkt hertil, var J. H. Schlegel, der hævdede »at det vilde falde alt for vidtløftigt, at samle alle *Provincialord* i denne almindelige Ordbog; – – – Hellere kunde deraf *med Tiden* gøres egne *Samlinger*« (VSH., s. 97). Denne logiske skelnen mellem rigsmålsordbog og dialektordbog (idiotikon) skulle synes indlysende rigtig. I stedet valgte man at indtage en holdning, der næppe kan karakteriseres som andet en halvhed og uklarhed. Hovedregelen blev den, at der optoges »saadanne provindsielle Ord og Talemaader, som formedelst deres Eftertryk, Nethed og Klarhed, udmærkede sig« (VSO. III, s. IV og VSH., s. 100 f).

Efter dette upræcise æstetiske synspunkt blev ordbogen i begyndelsen redigeret; selv VSO. III, s. VII nødes til at sige: »Grændserne for disses [dialektordenes] Antagelse vare ikke nøie bestemte«.

I 1804 ændredes holdningen til det dialektale ordstof betydeligt (VSO. III, s. XI f.):

»Alle Landskabsord, Almuesord og norske Ord høre til Ordbogen:

- a) naar de ere Stamord;
- b) naar de tiene til nøiere at betegne enten et vist Begreb eller en vis sandselig Gienstand;
- c) naar de bidrage til at oplyse et andet Ords Betydning«.

Derimod skulle mundheld og talemåder udelades »som ikke fremstille Ordene i nogen særegen Betydning«. Dette indebar en præcisering i forhold til den tidligere uklarhed. Tillige betød det en kraftig udvidelse. Det var på denne baggrund det i indledningen omtalte cirkulære udsendtes. Desværre må det vel siges, at planen ikke var uden naivitet. Man har næppe haft realistiske forestillinger om omfanget af det dialektale ordstof, som man hermed inddrog. Desuden måtte det jo i praksis være umuligt at inddække blot hoveddialekterne fyldigt og ligeligt. Hertil kommer, at det jo betød en ujævnhed i materialet i forhold til den tidligere redaktion.

Denne beslutning om at optage dialektord blev skæbnesvanger for VSO. og var medvirkende til at forhale ordbogsarbejdet i det urimelige, og flere steder i de senere fortællinger vender man sig utvetydigt mod den trufne beslutning, tydeligst i bd. VI, s. VII f., hvor det direkte siges, at der kunne være gode grunde til at udelade dialektordene, da »de allermindst synes at høre hiemme i en Ordbog, beregnet for det danske Skriftsprog og almindelig Talesprog«, altså en tilbagevenden til Schlegels standpunkt.

I 1835 skiftede man for tredje gang synspunkt og søgte at begrænse optagelsen til »Landskabsord, der kunde synes, enten ved Slægtskab med almindelig bekjendte og

brugelige danske Ord, eller af nogen anden Grund, at have særskilt Mærkelighed« (VI, s. VIII). Dette var i nogen grad en tilbagevenden til de tidligere uklare principper.

Der ses ikke efter fortalerne at dømme at være sket væsentlige ændringer i denne holdning til værkets afslutning i 1905.

På baggrund af de forskellige fortalers modstridende redaktionsprincipper var det at frygte, at det ville være gået hårdt ud over dialektordene. En undersøgelse af den anvendelse, som VSO. har gjort af dette håndskrift, synes at vise det modsatte, for så vidt der kan drages slutninger på et så begrænset materiale, nemlig at der er tale om en jævn anvendelse uden skarpe brud. Dette kunne synes at være endnu en inkonsekvens, men forklaringen er nok den, at man trods fortalernes ordlyd har vist troskab mod »den Plan, der lige fra Begyndelsen af blev lagt for den, og som det for Enhedens Skyld senere har været nødvendigt i Hovedsagen at fastholde« (bd. VIII, s. VI).

Herefter skal der kort redegøres for anvendelsen af manuskriptet. Kun fra bogstavet K kan dette foretages, da alfabetet var redigeret hertil, da cirkulæret udsendtes (DDL., s. XIX).

Der findes i det pågældende afsnit 59 selvstændige opslagsord. Af disse genfindes 48 i VSO. Dette er 81 pct. Det kan ikke påvises, at slutningen af alfabetet er udnyttet mindre end den øvrige del. Til jævnføring kan oplyses, at Molbechs dialektleksikon (DDL.) af det samme materiale medtager 52 ord. Dette er 88 pct. Slutningen bliver, at dialektordsprocenten i VSO. er meget høj, og at

der er kontinuitet i anvendelsen. Der synes virkelig at være hold i den påstand, som Molbech (VSH., s. 375) hånende udslynger, at VSO. efter 1807 var slået ind på en vej, der nærmede den til en dialektordbog. –

Molbech var modstander af dialektismerne i VSO. Hans grundopfattelse var den, at dette at optage »Udtryk af Almuens Tungemaal i Ordbogen (– – – hvor dette Sprogstof heller aldrig kunde blive indlemmet med nogenlunde Fuldstændighed) var mindre passende, og ikke kunde føre til noget afgørende Resultat for Sprogkunds-kaben« (DDL., s. XIX f.). Derfor ville Molbech udarbejde en landsomfattende dialektordbog.

Det er ovenfor nævnt, at de principper, efter hvilke VSO. udvalgte dialektordene, var uafklarede. Molbechs princip var konsekvent, idet han optog dialektismer, »der enten ere aldeles ubekjendte i Skriftsproget og uhiemlede af den almindelige og dannede Sprogbrug; eller som bruges af Almuen i Bemærkelser, der ere fremmede for denne Brug« (s. XX). Derimod skulle ord, som var fælles for rigssprog og dialekt udelades. Molbechs syn på dialekter er rendyrket *idiotistisk*. – Derfor bør Dansk Dialect-Lexikon bedømmes som sådan. Rigtigt bedømt er det bedre end sit rygte. Først K. J. Lyngby kommer ud over den idiotistiske betragtningsmåde, jvf. hans brev til J. L. Knudsen 25/3 1857 (Bjerrum, s. 113) – den her fremsatte kritik rammer til fulde Molbech: »Den gammeldags opfattelse af dialekten er omtrent følgende: Man skærer dialekten lige midt over. 1) Hvad dialekten har tilfælles med skriftsproget f. ex. med dansk, er ligegyldigt, det holdes ganske borte fra betragtningen. 2) Men hvad der er særegen for dialekten – – – fra det lærde standpunct bliver det gyselig interessant«. Først Lyngby betragter dialekten som en *helhed*.

Forkortelser:

DDL.: C. Molbech: Dansk Dialect-Lexikon. 1841.

VSH.: C. Molbech: Det kongelige danske Videnskabernes Selskabs
Historie 1742–1842. 1843.

VSO.: Videnskabernes Selskabs Ordbog. 1793–1905.

(n.) adj. = tillægsord.

adv. = biord.

dep. = med passiv form og aktiv betydning.

imper(s). = upersonlig.

intrans. = som ikke har genstandsled.

n. s. subst. = navneord.

obscøn = uanstændig.

præpos. = forholdsord.

recipr. = gensidigt tilbagevirkende.

v., verb. = udsagnsord.

Et drab i Ålkjær 1791

Af ANNA LOUISE ALSTRØM

ÅLKJÆR er en af de første gårde, der beboedes af en selvejerbonde, i Søndbjerg sogn. Tidligere lå den længere tilbagetrukket fra vejen og bestod da kun af to længer, nemlig rahlingen (stuehuset) og det lige overfor liggende udhus, der indeholdt både lade og stald. ¹⁾ (Nu matr. nr. 10 e).

På denne gård boede i 1791 selvejerbonden Niels Christensen Ålkjær, almindeligvis kaldet Niels Ålkjær. Han var født på gården 1732 og var søn af Christen Nielsen ²⁾ og hustru Maren Jensdatter ³⁾.

3. januar 1753 oprettede forældrene aftægtskontrakt med Niels, ⁴⁾, hvormed de overdrog ham gården »Ålkjær« kaldet med bygninger, indbo og tilliggende, hartkorn 2 td. 5 skp. og 1 alb. imod at han beholdt dem på gården så længe de levede og sørgede for dem og alle deres fornødenheder, ligesom han også skulle beholde sin eneste broder, den 4 år yngre Jens, i arbejde på gården, indtil han fyldte 25 år, og da give ham 100 rdl. og en god seng eller penge i stedet ⁵⁾. Skødet blev tinglæst 5. april 1753.

Året efter at Niels havde overtaget gården, døde hans mor, 54 år gammel, og den 22-årige gårdejer har vel så måttet se sig om efter en passende ægtefælle, hvis forældre da ikke i forvejen havde udpeget hans tilkom-

mende, hvilket jo ikke var usædvanligt på den tid. I alle tilfælde må Niels have kendt sin vordende hustru fra sin tidligste barndom.

Den 7. august 1755 blev han trolovet og den 13. november samme år gift i Søndbjerg Kirke med den 22-årige Karen Christensdatter, datter af Christen Thomsen ⁶⁾ og hustru, Inger Nielsdatter ⁷⁾, i »Søndergård« i Søndbjerg.

Året efter, den 31. oktober, blev gamle Christen Nielsen i »Ålkjær« begravet; men han havde dog forinden set slægtens videre beståen sikret, idet hans første barnebarn, Maren, var født et par måneder tidligere. Hun blev døbt den 22. august 1756 og havde bl. a. sin farfar som fadder.

I de næste 35 år levede Niels Ålkjær og hans kone nu et stille og roligt liv på Ålkjær sammen med deres børn og Niels's broder Jens. Uden sorger og bekymringer gik disse år ikke for Niels og Karen. Kun to af deres børn levede, til de blev voksne. To døtre døde som spæde, og sønnen Christen døde, da han var to år. Økonomien har tilsyneladende heller ikke været alt for stabil. 1744 skyldte de enken Mette Pedersdatter i Søndbjerg 200 rd., hvoraf der ikke var betalt renter i fire år ⁸⁾. Men Niels og Karen tog tingene, som de kom. De blev i deres hjem og passede deres daglige dont, og da man nåede frem til året 1791, tegnede alt lyst og godt for den lille familie.

Foråret stod i festens tegn, idet datteren Maren den 25. februar blev trolovet med gårdejer Niels Sørensen af Kallerup i Hvidbjerg Sogn, og den 30. marts stod deres bryllup i Søndbjerg Kirke; men så snart man havde festen overstået, må forårstravlheden være begyndt her såvel som andre steder, for selv om man efter vor tids forhold begyndte sent, har meget af markarbejdet vel skullet ordnes inden påske, da denne højtid netop det år faldt usæd-

vanlig sent. Man havde påskedag den 24. april. Vinteren 1790–91 havde været meget mild, så foråret må være kommet tidligt, og man har efter påskehøjtiden snart kunnet gå i gang med at tilså markerne. Der har været nok for Niels Ålkjær at tage vare på, og han, der efter den tids målestok var en gammel mand, har nok kunnet bruge en ekstra helligdag at hvile ud i.

Da alm. bededag indtraf den 20. maj, tilbragte han da også dagen stille og roligt derhjemme og gik tidligt i sin seng ⁹⁾. Derimod sad hans kone, Karen, og datteren Inger Marie endnu oppe, da de klokken 10 slet hørte bindehunden begynde at halse, og et øjeblik efter hørte de støj og højrøstet tale udenfor. Gennem stuens små ruder kunne de se to ryttere holde hestene an. De blev vel noget forbavset over det sene besøg, og de genkendte straks den 47-årige selvejerbonde Mickel Teglbjerg fra Uglev ¹⁰⁾, men de er sikkert også blevet lidt urolige, da de så, hvem hans følgesvend var, nemlig hans nabos søn, den 32-årige Søren Michelsen ¹¹⁾, der absolut ikke var en person, man ønskede besøg af, når han, hvad der åbenbart var tilfældet nu, var fuld. I flere år havde han været national soldat, og han var ikke altid helt tilregnelig. Når han fik noget at drikke, blev han ondskabsfuld, og folk undgik ham for ikke uforskyldt at komme i slagsmål med ham.

Det var derfor ikke mærkeligt, at Karen og Inger Marie foretrak at blive inden døre og herfra afvente begivenhedernes gang. Gennem vinduerne kunne de se Mickel Teglbjerg siddende roligt på sin hest, mens Søren Michelsen råbende og støjende sprang af sin hest og med en tyk pisk svingende i den ene hånd nærmede sig den rasende, halsende bindehund. Da han nu med piskan gav sig til at slå løs på det værgeløse dyr, kunne Karen ikke holde sig i ro længere. Beslutsom gik hun gennem den lille forstue ud til yderdøren for at standse ham; men aldrig så snart

døren gik op, vendte Søren sig mod Karen og trængte sig larmende forbi hende og masede sig ind i stuen, hvor han skældte og smældte.

Niels Ålkjær, der vel nok er blevet underrettet af Karen og Inger Marie om det sene besøg og i hvert fald ikke har kunnet undgå at høre den megen larm, har måske haft sine grunde til ikke at reagere. Han forblev i sin seng, og Søren gik da, efter meget spektakel og tummel inde i stuen, atter ud i gården, hvor han med fornyet styrke gav sig til at banke den stakkels bindehund med piskan. Karen kom igen ud i døren, men da hun var blevet klar over, at Søren var for fuld til, at han kunne tales til rette, henvendte hun sig til Mickel Teglbjerg, der under hele optrinet havde siddet uforstyrrelig på sin hest. Hun bad ham om at tage Søren med sig og forsvinde, men Mickel svarede ikke en stavelse. Karen var bange, men hun var også gal over at se, at hunden blev mishandlet, og da Mickel ikke ville hjælpe hende, prøvede hun på at få hunden til at bide fra sig ved at pudse den på Søren; men det skulle hun ikke have gjort, for nu blev det hende, Sørens onde lune gik ud over. Først fik hun et par slag af piskan, og så greb han hende i håret og smed hende om i gården. Karen skreg højt af angst og smerte og trak sig bort fra Søren, mens hun tryglede Mickel Teglbjerg om at hjælpe hende af med det gale menneske; men Mickel lod sig ikke bevæge. Det har åbenbart ikke rørt ham at se den 57-årige Karen blive slået til jorden, for han blev stadig siddende roligt afventende på sin hest.

Men Niels Ålkjær har ikke kunnet undgå at høre konens skrig, og det må til sidst være blevet ham for meget. Pludselig stod han i forstuedøren i den bare skjorte og med en tornkæp i hånden, og man kan vist roligt regne med, at den fredsommelige Niels på det tidspunkt har været godt gal i hovedet. Han bad Søren om

at forsvinde omgående og lade ham og hans familie være i fred i deres egen gård. Tilsyneladende var det netop, hvad Søren ventede på, for nu løb han hen mod Niels Ålkjær, der forsøgte at forsvare sig med sin stok. I det slagsmål, der nu opstod, lykkedes det også Niels at ramme Søren med stokken, men denne vendte nu pisken om og brugte skaftet, der var 1½ tomme i tværmål og omvundet med læder. Af alle kræfter slog han nu Niels med det, først fra den ene side og så fra den anden side, i hovedet. Niels Ålkjær faldt om i forstuen, og endelig syntes det at gå op for Mickel Teglbjerg, hvor alvorligt sagen havde udviklet sig. I et nu var han nede fra hesten og styrtede til. Med et enkelt slag slog han Søren i gulvet, idet han udbød: »Hvad er det dog du gør? Det bliver galt det her!« Niels Ålkjær rejste sig, og i stor hidsighed trak han Søren, der lå på gulvet, et slag med stokken; men så var det også slut med Niels's kræfter. Han segnede om i Mickel Teglbjergs arme. Ved fælles hjælp fik man ham ind i stuen, hvor man anbragte ham ved bordet. Blodet, der strømmede ud af det ene øre, forsøgte man forgæves at standse. Niels var nu ved fuld bevidsthed, men det varede ikke mange øjeblikke før han, såvel som de øvrige tilstedeværende, var klar over, hvor det bar hen. Karen blev sendt at sted for at få fat i de nærmeste naboer og præsten, mens Mickel Teglbjerg og Inger Marie fik Niels i seng. At han nu var faldet helt til ro og havde tilgivet Søren hans forfærdelige opførsel, fremgik af hans ytring til Inger Marie, da han blev lagt i seng. »Den sølle Søren Mickelsen er min banemand«, sagde han, og de samme ord gentog han, efter at de første naboer var komme til stede, mens han endnu var ved bevidstheden. Det varede dog ikke længe, før han sløvede hen, og da pastor Wilse fra Søndbjerg præstegård nåede til Ålkjær, var Niels bevidstløs. En eller anden kom i tanker om, at man da

også måtte have bud til Maren og Niels Sørensen i Kallerup, men vejen frem og tilbage var for lang, Maren nåede ikke hjem til sin far i tide. Niels Ålkjær døde klokken 3 om natten uden at være kommet til bevidstheden, så pastor Wilse fik ikke lejlighed til at tage ham til Herrens bord en sidste gang.

Da Niels døde, var alle de omkringboende mænd samt en del af deres tjenestefolk samlet i Ålkjær. Man var ikke i tvivl om, at der her forelå drab, og man havde da også Niels Ålkjærs egne ord for, hvem der var hans bane-mand. Blandt de tilstedeværende var også sognefogeden, Jens Christensen Nørschou¹²), så han har vel været den første, der gik i gang med at ordne det fornødne.

Men det viste sig imidlertid, at hverken Karen eller Mickel Teglbjerg over for øvrigheden kunne påstå, at de direkte havde set Søren slå Niels til døde. Karen havde været så rædselsslagen, at hun havde trukket sig bort i gården, og selv om Mickel havde siddet på sin hest lige over for døren, så han kunne se Søren svinge piskan på den angivne måde, var det mørkt i forstuegangen, og han kunne derfor ikke se, om piskan ramte Niels Ålkjær, men kun høre, den ramte noget. Selv kunne Søren intet fortælle om det passerede, da han bag efter intet kunne erindre om den sørgelige tildragelse. Øvrigheden mente derfor, at man ikke kunne forsøge at opklare sagen, før man fik bevis for, at Niels Ålkjær virkelig var slået ihjel, og man krævede derfor en obduktion. Det var med den tids dårlige trafikforhold og de få kvalificerede læger ikke nogen helt let sag at arrangere. Der kunne i den tiltagende sommervarme ikke være tale om at flytte den døde, hvorfor man i stedet måtte skaffe lægerne til Ålkjær. Det blev doctor Rogert i Viborg og kirurg Swartz i Nykøbing på Mors, der kom til at foretage obduktionen. Man må vel formode, at man har prøvet på at få lægerne

til at komme hurtigst muligt på grund af varmen, men det var dog først den 28., altså 8 dage efter drabet, at de høje herrer indfandt sig i Ålkjær, og man måtte da forklare dem, at man på grund af den uudholdelige stank, der var opstået i de små stuer, havde set sig nødsaget til at spænde låget på ligkisten og henstille den i laden. Da lægerne havde beset rahlingen for at finde et egnet lokale til obduktionen, erklærede de, at stuerne var alt for små, til at de her kunne foretage det fornødne, og de foretrak da at lade kisten blive, hvor den var, og foretage obduktionen i laden.

Da dette arbejde var tilendebragt, og lægerne havde afgivet deres erklæring, kunne man ikke længere være i tvivl om, at Niels Ålkjær var blevet ramt af nogle drabelige slag i hovedet. Bl. a. var venstre tindingeben knust, og kraniets bund var revnet flere steder, og samtidig var der opstået store blødninger i hjernen, så man kunne i erklæringen fastslå, at man, selv med den bedste lægehjælp på stedet, ikke ville have haft nogen som helst chance for at redde den afdødes liv.

Samme dag, som obduktionen fandt sted, foretog man en foreløbig afhøring af dem, der havde været til stede i Ålkjær den nat, drabet var blevet begået, og Søren Mickelsen blev ført til Thisted arresthus, hvor han fik god tid til at spekulere over, hvad han egentlig havde foretaget sig den skæbnesvangre aften. Men i Ålkjær gik man straks i gang med at forberede Niels's begravelse, og den 30. maj blev han stedt til hvile på Søndbjerg kirkegård. Pastor Wilse skrev i kirkebogen: Begravet Niels Ålkjær, som blev af en fuld mand, navnlig Søren Mickelsen af Uglev, ihjelslagen i sit hus«. Denne bemærkning af pastor Wilse, som jo selv må have set Søren Mickelsen den pågældende nat i Ålkjær, bekræfter, at Søren virkelig var fuld, hvorimod der ikke et eneste sted tales om, at

Mickel Teglbjerg var fuld, eller nogen steder i den følgende retssag gives forklaring på, hvorfor han den aften kom til Ålkjær med Søren.

Den 5. juni indføres drabssagen i Hassing-Refs herreders justitsprotokol. Som Søren Mickelsens anklager beskikkes prokurator Müller fra Ettrup, og som hans forsvarer Christen Lohman på Råstrup. Samtidig vedtager man, at Søren Mickelsen, så vidt muligt, ikke skal møde over en eller to gange i retten, for at han ikke skal få lejlighed til at flygte.

Den 24. juni møder Müller på Hassing-Refs herredes ting med sit anlageskrift. Han anklager Søren Mickelsen for med vilje og forsæt at have myrdet Niels Christensen Ålkjær, hvilket han agter at bevise for retten, hvorfor Søren Mickelsen i Thisted arrest stævnes til at møde med sin forsvarer, hr. Lohman, på Hassing-Refs herreders ting den 2. juli kl. 10. Desuden indkaldes følgende vidner: Mickel Teglbjerg af Uglev, Niels Ålkjærs hustru, Karen Christensdatter, og hans datter, Inger Nielsdatter af Søndbjerg, Jens Christensen Nørshou, Jeppe Korsgård¹³), Thomas Harboe¹⁴) og tjenestepige Karen Andersdatter, Chresten Monn¹⁵) og Jeppes to karle, Poul Nielsen og Mads Pedersen, Jens Christensen¹⁶) og Christen Mickelsen¹⁷), alle af Søndbjerg, for at aflægge edelig vidnesbyrd.

Den 2. juli mødte Søren Mickelsen da for første gang i retten; men selv kan han stadig ingen forklaring give. Han indrømmer over for anklageren, at han den skæbnesvangre aften var ude at ride, og at den i retten fremviste pisk er hans; men derudover fastholder han, at han intet erindrer om, hvad han foretog sig. Dog påstod han, såvel som alle vidnerne, at der aldrig havde været noget udestående mellem ham og den afdøde. På spørgsmål om, hvorfor han red til Ålkjær den 20. maj, og hvem der

eventuelt overtalte ham til det, kan han ingen besked give.

Hvis Mickel Teglbjerg stod bag overfaldet, røber han det i alle tilfælde ikke i retten. Han blev bl. a. spurgt, om der var lagt råd op om at overfalde og slå den afdøde, og om hvorfor han ikke hjalp Karen, da hun tryglede ham om hjælp. Hvad han svarede på disse spørgsmål fremgår ikke af justitsprotokollen, men noget af betydning for sagens opklaring har han ikke sagt, da det slet ikke nævnes i den endelige gennemgang af sagens akter før domsafsigelsen.

I sin forsvarstale forsøgte Lohman at bevise Søren uskyld. Han fremhævede, at Søren omkring almindelig bededags tider ikke var rigtig i hovedet, hvilket særligt gjorde sig gældende, når han fik noget at drikke. Men at han den pågældende aften havde slået løs på Niels Ålkjærs bindehund, mente forsvareren udelukkende skyldtes, at han gerne ville ind ad døren uden at blive bidt, og han blev da helt naturligt gal i hovedet, da Karen pudse hunden på ham. Desuden fandt forsvareren det ingenlunde bevist, at Søren havde slået den afdøde ihjel. Derimod fandt han det meget sandsynligt, at Niels Ålkjær var kommet til at ramme sig selv med tornkæppen og derved var faldet om og havde slået hovedet i stykker på et eller andet i faldet. Med hensyn til obduktionen lagde han meget vægt på lægernes erklæring om, at Niels Ålkjær havde en hjerneskal, der var tyndere, end man sædvanligvis så, hvorimod han fandt det meningsløst at lægge vægt på alt det øvrige, da der var gået så lang tid før obduktionen blev fortaget, at alting måtte se meget værre ud, end det egentlig var.

Efter denne forsvarstale blev retssagen udsat indtil videre på ubestemt tid. Man skrev til pastor Wilse i Søndbjerg for at indhente nærmere oplysninger om Søren Mickelsen, og præstens svar indførtes i justitsprotokollen

sålydende: »Søren Mickelsen er født i Uglev by, Odby sogn. Han blev døbt 18. søndag efter trinitatis (14/10) 1759. Han var sidst til alters den 24. søndag efter trinitatis (14/11) 1790. Hans næringsvej har været bondearbejde. Jeg kender ham ikke personlig fra skriftestolen, men rygtet siger, at han altid har haft lyst til drik og svir, under hvilke forhold han viste sig grov og brutal i ord og adfærd imod alle, så enhver skyede ham under hans udsvævelser for at undgå hans udfald, da han ellers i det øvrige havde ord for at være en stor slider og arbejder«. – 15/7 1791, Wilse.

Søren Mickelsen stævnes igen til at møde med sin forsvarer ved Hassing-Refs herreders ting den 4. august. Samme dag indkaldes til at møde, pastor Wilse og enken Karen Christensdatter med værge, Jep Korsgård af Sønderbjerg.

Ingen nye punkter drages frem ved denne lejlighed, men anklageren kræver til sidst: At manddræberen Søren Mickelsen af Uglev efter Danske lovs 6. bog, 6. cap., 1. art. tilkendes at bøde liv for liv og jord og ejendom at have forbrudt, hvis han ejer noget. Hermed sluttede retsmødet.

14 dage senere indføres forsvarstalen i justitsprotokollen. Lohman påstår stadig, at det ikke er bevist, at Søren Mickelsen er drabsmand, da ingen har set det, og Søren ikke selv kan erkende det, når han ikke kan erindre, hvad der skete, og han mener, at den mulighed foreligger, at Niels Ålkjær slog sig selv i hjel enten med stokken eller ved faldet i forstuen, og han kræver under henvisning til Danske lov, 6. bog, 6. cap., 15. og 17. art., Søren Mickelsen frikendt og sat i sin frihed.

Den 29. september afsiges dommen over Søren Mickelsen, idet man for det første fremlægger obduktionserklæ-

ringen og dernæst især lægger vægt på Niels Ålkjærs egne udtalelser om, at Søren var hans banemand. Samtidig fremføres det, at Niels Ålkjær af alle vidner er blevet betegnet som en mand, der i sin hele tid altid havde været en stille og rolig natur, stedse skyende drik, dobbel og ufred, og stedse levet ædruelig, fredelig og rolig.

Og kendtes da for ret:

At sig selv til velfortjent straf og andre ligesindede til eksempel bør Søren Mickelsen ifølge allernådigste lovs 6. bog, 6. cap., 1. art. bøde liv for liv, hans hoved fra kroppen at adskilles og hovedet ved kroppen nedkastes på retterstedet. Så bør og Søren Mickelsen have sin hovedlod forbrudt, halvt deraf til majestætens kasse og halvt deraf til den dræbtes arvinger. Desuden skal han betale alle ved retssagen forefaldne udgifter.

Underskrevet af herredsfoged Lauritz Høyer og domsmændene: Jens Viborg, Peder Høyriis, Mads Bak, Niels Søndergård, Christen Hansen, Claus Jensen, Claus Lauridsen og Søren Andersen.

Nu skulle man mene, at Søren Mickelsens dage var talte; men trods øvrighedens påpasselighed lykkedes det alligevel Søren at slippe væk, før dommen blev eksekveret. I lægsrullen for 1792 er han indført, og her står i vedtegnelsen: Rømt – Morder. Dette gentages i 1795, hvor man yderligere tilføjer: er forgjæves efterlyst. Endelig 1798 slettes han af rullen, men også her står han som rømt.

Det lykkedes altså Søren, med eller uden hjælp, at slippe væk og holde sig skjult i en årrække, så helt tosset i hovedet kan han åbenbart ikke have været; men hvordan hans senere skæbne blev, må stå hen i det uvisse, ligesom mange af de spørgsmål, der uvilkårligt melder sig, når man læser om denne gamle retssag.

Noter og kildeangivelser.

- 1) Gården hørte tidligere til Thyholms provstigods, 29/5 1717 blev den af kronen solgt til Mogens Schou på Vejbjerggård. Han ejede den ved lægdsrulleinddelingen 1724, men ved ekstraskatten 1743 var den tidligere gårdfester selvejer.
- 2) Han var søn af Niels Christensen i Ålkjær og Karen Mickelsdatter, og det var sandsynligvis hans morfar, den Mickel Pedersen Ålkjær, der havde gården 1660, 1662, 1664. Hans far havde den 1683, og selv overtog han fæstet 1709.
- 3) Hun var fra Helligsø og blev viet i Helligsø Kirke til Niels Christensen 11/11 1731, et år efter at hans forældre var døde.
- 4) Dueholm, Ørum og Vestervig amters skifteprotokol.
- 5) Jens forblev i Ålkjær, ugift, hele sit liv. Han blev begravet i Søndbjerg den 11/4 1795.
- 6) Unge Chresten Thomsen, som han i mange år kaldtes, havde en sjettedel af Søndergård i fæste fra 16/2 1702, nemlig hartkorn 1 td., 7 skp., 2 fdk. og $2\frac{2}{3}$ alb.. Gården hørte under kronen, og 1717 blev Chresten Thomsen selvejer, da han af kronen købte 3 td., 1 skp., 2 fdk. og $1\frac{1}{2}$ alb. af Søndergårds jord. Han var gift 2 gange. Karen var datter af hans sidste ægteskab, men opkaldt efter hans 1. kone.
- 7) Hun var vist datter af Niels Mortensen i »Østergård« i Hellerød, og hun blev gift med Chresten Thomsen 1731. Han døde 1743, og hans yngste søn af første ægteskab drev da gården videre, men Inger blev boende her med sine fire små børn.
- 8) Skifteprotokol over Chr. Knudsens gods i Refs herred 7/10 1774.
- 9) Disse og følgende oplysninger er, hvor intet andet er angivet, fra Hassing-Refs herreders justitsprotokol 1791.
- 10) Han var født i Teglbjerg i Søndbjerg sogn, søn af Peder Teglbjerg og Karen Jensdatter fra Nør Rokkjær. Han havde en gård i Uglev by på knap 4 td. hartkorn, var gift og havde 4 børn.
- 11) Hans far, Mickel Poulsen, ejede sin iboende gård, der oprindeligt var halvdelen af Mickel Teglbjergs gård.
- 12) Han ejede halvdelen af det gamle matr. nr. 6, nu matr. nr. 12 i Søndbjerg.

- 13) Jeppe Korsgård ejede »Vestergård« i Søndbjerg.
 - 14) Thomas Harboe ejede den anden halvdel af det gamle matr. nr. 6, nu matr. nr. 11. Han var vistnok Niels Ålkjærs nærmeste nabo.
 - 15) Christen Mortensen Monn (også kaldet Mand), boede i et jordløst hus på Jeppe Korsgårds mark.
 - 16) Jens Christensens Ålkjær, Niels Ålkjærs broder.
 - 17) Chresten Mickelsen af Søndergård. Hans fader købte 1717 den del af Søndergård, der kom til at udgøre matr. nr. 7 i Søndbjerg.
-

Landboliv på Hannæs (Lild sogn)

Af C. M. C. KVOLSGAARD
ved *Harald Christiansen*

DET FØLGENDE omfatter de afsnit af Kvolsgaards bog »Landboliv«, der blev udeladt i den trykte udgave: »Spredte Træk af Landbolivet« (se årbog 1966, s. 264 f.). De er skrevet på dialekt og er her gengivet efter Kvolsgaards manuskript, dog med en lignende stave-måde som den, der er brugt i dialektstykkerne i de seneste årgange af denne årbog (se årbog 1962, s. 103 f.). Der er tilføjet en oversættelse, som er foretaget af Kvolsgaard.

For sammenhængens skyld er noget af det tidligere trykte stof taget med, men således, at det hidtil utrykte er trykt med *kursiv*.

Manuskriptet omfatter både trykte og utrykte dele af Kvolsgaards bog. Ved sammenligning af manuskriptet med de tidligere trykte afsnit kan det ses, at der er foretaget rettelser af stavemåden, og man kan da vente, at der også i de utrykte stykker kan forekomme fejl. Flere tilsyneladende fejl er også fundet, men der er ikke gjort noget forsøg på at rette dem, da det ikke nu er muligt at afgøre, hvordan udtalen kunne være på Kvolsgaards tid, og da de ikke har nogen betydning for forståelsen.

Kvolsgaards beretning indeholder mange meget værdifulde oplysninger om folkelivet og folkesproget på Nord-

Hannæs for 100 år siden, særlig værdifulde, fordi de stammer fra den tid, fra hans ungdom.

*

I kap. 5 (*Forårsarbejde*) er følgende afsnit udeladt:

Æ kjørrmes sku fòlk ha de hall fùùr i behòld', å kjørrmesdaw' sku di legg æn brønng udden te låådar; kund en så blæs dæ fræ', had di ejt' behòw' å spåår epo fùù'red, fò så fek wi tille forro'r; helles kam ed an' epo' å wæ nyww.

I kap. 8 (*Bjærgningens tid*) er følgende udeladt:

Fræ dænd' tii' haad di så manne ræmmser åm wèj'red, hwant de sku blyww: *hwii'd yw'l sku gi grön' poosk; ywwlmørrk betjy' sammertørrk;*

næ'r riisen åm yw'len stow mæ stuu'r tòp o riim, skuld dæ blyw æ guu' rowwaw'l;

å fòr ræjsten ga di ajt' epo de tòld' fòøst daww o yw'l å skeròw' djèr ywwelmærker; di ga ajt' epo tæmper-dawwen. . . .

I kap. 12 (*At røgte*) er følgende udeladt:

Draagen ser te Ænd'ern: »Hwiten skal a ta?« å di svåår: »Ta Jakobes«, mæn draagen kand òså sèjj: »Hær ær æn luu't, hær ær æn luu't«, å så roober ænd'ern: »Hwar? hwar?«.

Kap. 14 (*Føden*) gengives i fuld udstrækning:

Å ha gòt brø' æ møj' wa'r, å ænhwæ'r òr'enlig kuun leger flii'd epo' å fo' ed så gòt, såm dær ær rà' te'. *Næ'r di for fræ møll, gir hon sæ fòst te' å stel æn sell an' epo bow'r heller sånt en ste, så så temmser hon nøjj o miu'let dæær i, dæsåm di skal ha fii'n brø'. Så skal hon ha hender dèjjnkår heller dèjjntrow niu'r o lòwt å te' å dèjjn de gròww miu'l mæ wònd' å sùùrdèj' åm hon hær ejt' gja'r nåk te' å løwwten ed mæ, å dørtig sålt kommer hon òså iu' ed, fòr'ed te brø'ed skal ejt' blyw fò ta'r. En hal das tii*

æt'er skal hon te' å èlt i dèj, å ba'g æt'er ska kaggern slæes òp, mæn de ær åm' å gjør, dèj'ed ka wæær så ho'r, te di ka døww mæ å sæt æn knøt'næww i' ed. De sejt'e mi' l skal èlltes mæ mjèlk å gjå'r, å næ'r de æ læt'nest, skal ed slæes òp i kagger, mæn nøjj o dèj'ed kome dær krønsk i, å de slæes op i stuur rullier å smø' kòwwrenger å èkkager; dæ ska skjæwwtes æn wak te hvæ'r o ba'ren, å næ'r di bager te yw'wl, skal dær æn stuu'r støk dèj' trelles i' d' å skjires i nød'er, dæ skal i uw'n, næ'r brø'ed kommer i' d'; de sùst dèj' blywer skerabt o dèj'jnåren å lawed i' æn skraabkaag, å så ska der tændes i uw'n. Mæ' æn hykrog' ploker wi ljøng' o ljønngstak å tænder mæ, å så hå'r wi æn uwwntre å rag òp i ild'ed mæ; næ'r så dænd suut mand' æ gon o uw'n, å de ka gnister, nær jen skraaber epo ååren mæ uwwntre, så' ær uw'n war'm nåk, å så skal uwwnraagen i gæng' fòr' å ta puselen i' d', å så sæter wi æn wud' hallmlùm epo uwwntre å gjir wòs te' å fèjj åår; så' ær ed de fòst, wi ka tå' æn skòdd å sæt brø'ed end' epo. I gammel daww sta'ped di uwwnsmond mæ sòj', mæn sàmm had òså æn trèda'r, di klùnt te å no hå'r di fljèst nåk æn støbt da'r for uw'n. Æn stånd's tii' æt'er, te brø'ed æ komen end', ska di sejt'e kagger i' d', å så broggt di jèn' wænnden å wænnd de gròww brø' fòr' å fo ed bèjjer baaged epo nèjjerrenng, mæn de hå'r di sùn læt wæær mæ; dæærimòd blywer di we' å skraab å bòðst nèjjerrenng epo hwæ'r kaag, dæ komer o uw'n, te dæ ska ejt' wær ååsk å pusel epo brø'ed, å de gròww brø' bòster di gòt øw'er mæ wònd'. Ba'g æ'ter ka wi sæt brænnmens-brø'er epo' æn plååd end' i uw'n, å så fòr ræjsten bager wi jo swennøorer i swennfjèt, bak'elser å guurå'er i ja'r, dær æ skjæwt te de, pandekager å flååd æbelskwywer i' æn stiigpåånd, rejtig æbelskwywer å sammtir spèjllèg' i' æn æbelskwywpåånd.

Æn drøk fresk øl ær òså guu' å ha, å æn kuun wel jaar

hå æn stuu'r kårfuld byg' i stø'b; næ'r wònd'ed ær rojen fræ' ed, skal ed òp epo dawwlestòwlòwt å hølles nii'r mæ sèk' å dèkener, å hwans jèn hå'r, å dæer øw'er æn law wut'tøre, å næ'r de så æ growed sam'el, skal wi òp epo lòwt å bryd stø'b òp: bånkk å skobb stø'bed så lænnng i-w'ør hand'er, te de skjils æd, å så ka wi taar ed i w'ørn, næ'r wi hå'r baaged, mæn wi kand òså taar ed i palldskof å kaakelskof hëller uwwn epo kaakel, å så rönnsær wi ed, far de ska mooles, ænten i møll hëller epow' òr iin kwaa-rer. Te kåårstuu'l hå'r wi æn trèbin hëller en fii'rbin, å næ'r brøggkå'ren æ sòt dæer epo, å tap'tre æ sòt i, så ska kuunen te' å strø tap; hon tå'r nøj ta'g å bender sam'el i dòk'er å sætter åmkreng' tap'tre, å så legger hon æn par kååmpstin epo strø'ta'ged, far hon mææsker målted ii' æn mææskkå'r å kommer de d'æri; æn stånd's tii' æt'er slår hon tap te gån'g', å dænd føøst løb ka brogges gjaared te sòddegrød' hëller ugjaared te' å kog byggsop i, å nøjj o øwted kommer ii' æn krok' å ska stå' epo kaakel å gjøs, te de blywer sù'r; de æ møj' bëjjer èddek end di wiin-èddek, jen' fo'r å kyyb. De bæjst øl komer i stærrk tønnder, å næ'r de hå'r oogjøst, klüiner wi fòr' ed, å så kand ed wæ gòt å ta te, næ'r bjèr'engens tii' kommer, mæn de blywer miir lii'n o' å legg i tow' o'r; jèn' mand' lo æn tønd gammel øl legg i oot o'r, mæn a hå'r ejt' hèt fa'r te, hwant øl'ed bløw'; de wa nåk hëll'er ejt' de, de kam an' epo' å fòsøøg, mæn hans føøst kuun had brøgged ed, å hand tèt, de wa lisåm æn mennd æt'er hender. Dænd sùist løb komer i tønd'ølstønnden å ka wæ guu' nåk te w'ør iin fòlk te dawwle brog'. Di wel menn, te skjit fòlk sku ku ta kraften o malted, å så skuld ed hjèllp å røør i mææskkå'ren mæ' æn gløø ii' æn illdklæm, mæn de wed a enngen beskiin' åm; såå møj' wed' a, te kand ed enngen guu' gjør, så kand ed hëller enngen unnd gjør, å dær æ må'n åm' å gjø sæ så traasig å siilkelo'g, te jèn wel ejt'

gjør så'nt nøj, næ'r jèn wed' ed, fòr så skal ed òll snår-rest go gal'; de war æn ajen sa'g, åm jèn ejt' had west ed.

Æn kuun hår òså trânt, åm di hår møj' mæ mjèllken; de ær ejt' næm' å ha mallkspand' å siklud, flýýdskii' å flýýdkòws, flòddebòt å kjaan å wuustkær rææn nåk; åm wenteren skuld hon ha flòddebòt end' te kaakel, å næ'r flòddern wa sùur nåk, så wa d'ær æn bete swæk' epo sù o bò'ten, å dæær ku di tèt bòt'wàllen fræ' å kom i drawwtònd te swi'nen; næ'r smòr'ed så wa sànnked, å dæ wa komen sàlt ii' ed, så ku smòrrlaagen wæ guu te manne teng', å smòr'ed sku sawwses mæ' æn slòw' knyw' på långs å twat, åm dæ sku wær komen ho'r ii' ed. Had di let mjèlk, å de wa i d'ænd warrmest tii', så kund ed go an' å kremmp mjèlked dænd jènn daw' å så æn ajjen daw' law næjsten òll dje mjèlk ii' æn wust, dæ sku sættes end' åj'er dýyn, te dænd skuld ejt' blyw kòld' fòr haaste; så'nt sòt di òså æn grydfuld gròd' hèller katòfler end' i sæng', åm di skuld hòld dæm warrm en wænnden; had fòlk ek' ængång' såå møj mjèlk, så mot di gjò knap'wust å ap'etitwust, ejt' å tåål åm, te sùur wust å mjèlk ær æn guu' fòø.

Far di ku kom te' å støb lýý's, mot di gammel te' å spend lýýsgår o blo'r; no ka wi næmmer kjyyb ed. Di tyk'est å swærrest lýý's sku fòst støbes, mæn sàmmtir wand di æn strebel papii'r åm' dæm snii' òp' æ'ter, ænten bægge wænn heller dænd jènn wæn åm, å så blòw di dep'ed i brànnked tal'e; de sku si sta's uù'd. Æn hèle-trekonngerlýý's had trii' flææn, å dæær, sàm di sammeltes, blòw dær sàmmtir sòt æn krom krùù'd. Te dawwle brog' had wi tønnder lýý's, å dæmm ku wi gòt brog brànnked tal'e te, mæn de òll wòggest talle brèj wi å dep'ed æn lång' weeg i; epo' æn weegstaag ku dænd' gòt brogges å go' mæ i hùù's. Forrmlýý's wa sjallden.

Forùdden de hæ'r, æn kuun haad å gjør, had kwenn-

mennesker manne steer åm æt'eror trânt mæ' å blænd my, å ennd så i gammel daww, dændgång' di brand' i hwæ'r go'r? *Da skuld di ha grøt'eng o katøfler, row', byg' å let målt warmt òp mæ lonnken wònd' å læ ed stå å gjøs i tri daww hëller fùr, te de sòt tòp; de wa åm' å gjør, te dæ war hòld' gòt øw'er ed. Så fòlldt di djè grùùkù'l mæ nøjj òd'e hæ'r å klint lòg'en gòt te mæ rowwdèj' å war'm wònd'; i dænd lòg' wa d'er æn hat, sàm dæ gjik æn pùb fræ' ni'r igjèmmel æn drawwtøn; di riggest had kòbberhat å kòbberpùber, mæn jèn ku nåk næær sæ mæ' æn swòt liirhat lisàm æn grýyd, å sàm had òså æn trèhat lisàm æn hwald' skip', å æn bøøspù'b ku òså brogges. Så fýyred di åj'er kù'l', te dænd kam te' å koog så stell, å så begjønnd brændmenned å drep' nèj'en ùù'd o pùben; de kaldt di fòøst toorer, å de wa så stærk sàm sprit, mæn i lænnger di bløw we, i tønnder bløw' ed, te de war snå'r ejt' ånt end wònd'. Så bløw kù'len gjow gòt ræ'n, å dæ kam æn nýy' sæt dæri; di mot òså pas epo, te wòned i drawwtønd bløw ejt fò war'm. Sânt bløw di we bødde næt å daw', te di haad ejt' miir i sæt'kå'ren; så kam di òll djè brændmen i kù'len mæ pebberrud å kommen å ænngefare, te de ku klååres; hëlles so ed snå'r ùù'd sàm wònd' å mjèlk. Spø-len, dæ bløw te ræjst, ga d'i djèr swù'n, å dændgång' de bløw fòbøjjen å brennd, å betjèntern kam' å fesentù'red æt'er brændmenstøw'ed, ku fòlk snå'r ejt' fo i d'jèr huue, hwar' di sku fo svennføø fræ; di tèt, di had hat så møj lùg o d'jèr at'est kuur'. Mæn òll fòlkes brændmen war ejt' så næ'r lùg gòt. »Wò brændmen ær ejt' swå'r stærk«, såå æn mand', »mæn så leger wi ed, min tro, dòb'elt«.*

Kuunen ska law føø te, å de ær ejt' så wònnskele å koog æn gryd grød', mæn hon skal ha nøjj å koog o; de ær enngen sa'g no' åm daww, di har bødde hiil å øwwer-molt grýy'n, mæn i gammel daww, næ'r di sku taar æn unfuld byg' å fo molt i grýy'n, å di så ba'g æ'ter sku stå'

dæær mæ' æn flå'd drøwwttrow' å drøwt søjjern fræ', da sku di pas gøt epo, åm di ku koog æn grydfuld wønn-dgrød', dæ war enngen søjjer i. Di haad æn tréfud, di sòt' epo pald' mæ flat'tøre udden åm, å æn liirgrýyd epo, fò dæ bløw òlltir di bæjst grød' i så'nt æn jèn', så så tænn-d di åjjer en mæ ljøng', te dæ kam gøt ild' i tørren; så tow di tréfuden o wèj', sòt grýyden nii'r epo gløøern å sòt fliir flat'tørre åmkreng' en; så kund en stå å koog så stell. Så'nt kògt di òså miilgrød' o pellmil å fløj'elsgød, o ka-tøfelmii'l, søddegrød' o sød' mjèlk å sùur grød' o kjaan-mjèlk; søddegrød' fek di smør i, å æn pæ'n smørrhwøl sku wæ skjæwt sãm æn kòs, å i kjaanmjèlksgrød' fèk di sirrp i ste fò smør. Fòlk fèk sød' mjèlk te òll slaw grød' udden søddegrød'; dæær fèk di sùur mjèlk hèller sùur å sød' mjèlk blænd sam'el hèller øl' å mjèlk hèller sød' øl, mæn de swærrest war øl å my blænd sam'el. Jèn ku òså fo sùur willeng å seld' te sin ønnden, fò wi ku bødde kog sodd wèlleng å kjaanmjèlkswèlleng, mæn åm di tèt', di sodd willeng wa fò gjèll, kund di kom øl i d'æm. Wi kògt òså maddwèleng, mæn ku wi fo fat i n'øj grønt – kòllblåår å stellker, kommenblåår a fliir slaww –, så kam wi òså de i grýyden; dænd' daw' fèk wi kò'l, å åm ajjen daw' ku wi fo òp'warmt kò'l; fat'e fòlk fèk sãmmtir muurløs kò'l, dæ wa ejt' kògt epo kjøddmad, fò de d'i haad ejt', mæn ajjer fòlk fèk da de te temmad, kò'len wa kògt epo. Hèlles fèk fòlk aater, fææsk sop', flææksop'; di kam èddek i flææksop' å kaldt em sùur sop', mæn de hå'r å nåk fòtòld'. Te temmad ku wi fo æn flææskpandekag hèller ajjer slaw panndkager, pølls, fennker, katøfler å flæsk hèller fesk, flæsk å katøfler òp'-sòped i påånd å lisådannt plok'feski i òp'sòped katøfler.

»A tjènnt æn ste i manne o'r«, fòtòll æn mand' mæ, »å næ'r a kam òp, fèk' a æn skjyw jènne brø' te æn hãm-p-leng wust, mæn a kund ejt', sèjj nøj te' ed, fòr mand'en

sòd' we m'æ å fèk' lisådannt«. Dær ær òså fliir steer, di for wust å brø' te fro'kòst, mæn sà' ær ed mjèst sej'te brø'. Sà te dòwwer klòken oot for di sàmmtir speeged flæsk mæn mjèst speegfesk – o'l, flønnder, seld', knùùd hèlle kòlle – å brø' hèller katøfler, å sà for di skold' mjèlk, sàmmtir mæ sòp'er i, hèller òså øl'ebro': de' ær sòp'er dær æ kògt i øl, å sà komme dær mjèlk i' ed. Nær dæ blywer tald' te ønnden, gor bæjjstkå'len epo staa steer fòst end', fòr hand ska skir brø' te d'æm hwææ jèn'; dær ær æn hwii'd dog' hèller æn voggsdow' epo bow'r å sà stiintalærrkinder; te speegfesked åm mååren te dòwwer had di kaski trètalærrkinder: mand'en sejer fòr ænnd o bow'r fò de ær ham, dæ ska betåål skat'ern, å sà sejer bæjjstkå'len òwwest ennden fo bow'r, å dræng'en nèjjest; epo skammel udden fò bow'r sejer piggern å kuunen, mæn hon' ær ejt' ølltir we bow'r, fòr hon ska sòrre fòr, di ajjer fo'r nøjj, å sà ka hon ta nøjj fram; mand'en hèller jèn' o ba'ren løser te bow'r di fljèst steer, ja, æ kuunen ennd, sà gjør hon' ed kaskii', å sà kjennder hwæ'r sin skii', å ba'ren blywer tille kjænd' mæ, te di ska sejj ør'enlig we bow'r å søbb pæ'n we d'jè sii; æt'er temmaded fo'r di sàmmtir æn skifuld søbbels ijèn, å sà løser di fræ bow'r. Klòken fæm, ska wi ha mèllmad, ænten dær æ lawed mèllmader te hwæ'r, hèller dæ blywer sòt epo bow'r: brø', smør, swennfjèt, goosfjèt, maddfjèt, hwans jèn no hå'r å sà wust å kjød å pølls, å te sist æ sænngedaws klòken nitil' ska wi te næt'er ænten ha wònndgrød' hèller kòlld grød' fræ åm mèjjdan mæ mjèlk epo, hèller wi ka nærr wòs mæ' å søb mjèlk ten'øj jènne brø'.

I kap. 15 (*Tiggere*) er følgende udeladt:

»A wild jaar bè åm' æn bet'e log tow' i Gus naw'n«
hèller: »A go'r åm' æn bete èg' i Gus naw'n«, se'r di, å di
kalder ed å go' i Gus naw'n, næ'r di gor å tegger. »Go'r

do i Gus naw'n i daw'?« så di te jèn', dæ sàmmtir tegged.
»Næj, i daw' gor a i besøg'els«, swåår hon.

I kap. 16 (Jul og andre højtider) er følgende udeladt:

Hèller jèn' ku ta æn nød' i hans hå'nd å sèjj: »Min grù's løber i skòw'en« - »Mù'n løber mæ« - »Hwa fòr æn tre' ær en åj'er? å kund dænd ajjen så git', h'wiken feng'er dænd war åj'er, så fèk' hand en, å hëlles skuld hand gi jèn'.

Ny'osawwten sku kåålen åm' te naaborn å skjyd ny'yo'r end' å ba'ren fèk lòw' å rænd æn ste hæn mæ' æn gamel gry'yd hëlles så'nt æn teng' å slå epo da'r, mæn sàmmtir fèk di òså æn hòben skoor i' æn sèk, fòr så kund di slå epo daar fliir steer, hëlles òså di haad æn rommel-pòt'. Onng klør'rer kund òså hèt epo' å kom mæ' æn gryd-fuld taar ååsk a lest dæm liså stell end' æ uddedar å så anten slå en epo stòwwdar hëlles òså ryw stòwwdar òp å kåst pòten end' epo kaakel, te aasken ku stòww u'ù'd i hiile stòwwen, å fòlken ku blyww så fòfa'r, te di sammelt ejt' å kom u'ù'd æt'er dænd', dær had gjow' ed, mæn kund di fo fennger i ham, så stow hand ejt' gòt fòr; de wa jow ejt' å åjjer åm', te fòlk ku blyw unnd we så'nt skåårstreeger, mæn had jèn' skòt ny'yo'r end', hëlles æn guu' wæn' had slån æn pòt' epo da'r, så fiilt hand sæ jow nåk òså, mæn næ'r di kam u'ù'd æt'er ham, past hand ænda' epo te hand wa næm' å fennd, å så blòw hand slæbt end' å skuld ha hans straf: Brø' å brændwin å kaafe. Ny'osmåår kam dær òså sàmmtir jèn' å skòd nyy'o'r end' å dænd føøst kåålmennesk, dæ kam' i dænd ny'yo' o'r, blòw kuunens ny'osgaww, å hand skuld jow føst tragtiires (fòr ænhwæ'r, dæ kam' åm yw'len, skuld ha nøjj, hëlles bor hand djèr yw'l u'ù'd), å så mot hon òp mæ' æn fòræ'reng te ham, mjèstendii'ls æn stuu'r ææbel. Dænd næjst, dæ kam', blòw dænd èldst pìiges ny'osgaww, å så'nt blòw di we; di føøst kwenndmennesker, dæ kam' wa

mand'ens å kåålens nỳ'osgawwer, å di skuld lisådannt hå' æn teng'. De benø'ted fa'te ba'r dæm o', å lænng far daw' kam' di å ønsked gleedelig nỳ'o'r; i jèn' go'r slow ed òller fèj'l, te dænd, dæ traf å blyw mand'ens hëller kuunens nỳ'osgaww, dænd' fèk' æn mark, mæn hëlles fèk di guu allmoser: sej'te kòwwrenger å ajjer fòowåår. A wed' ejt' udden jèn' gâng', æn kå'l paast å kam så'nt, te hand blòw æn ong' piiges nỳ'osgaww, å så tent fòlk nåk, sãm de gik, te di tow' fèk hwðrajjer, mæn hëlles war ed, sãm a se'r, mjèst ba'r, dæ kam', isæ'r ænda di fat'e.

Næ'r nỳ'osnyy' wa tænd', skulld piggerne tïen ùù'd mæ æn støk brø' å æn skjèl'eng fòr' å sù' epo nỳ'y', mæns di lå mærrk we trii' sallmer, å de skuld jow hëllst wæx brojjsallmer, fòr så blòw di gjywt; war ed liggsallmer, skuld di dø', enden o'r war åmm; tèt di, te nỳ'osnyy' hëllt så møj', så skuld dæ manne pigger blyw lòk'ed dænd' o'r.

Æ'ter hëlletrekongedaw' begjønnd di fat'e mænd' fræ ajjer sòwwn å go mæ stjæarn å sjønng stjæarnwïisen, å we awwtentstii, næ'r di sòt lỳ'y's end' i stjæarnen, kund ed si pæ'n nåk ùù'd, mæn di wa sjalden swæ' guu te' å sjønng.

Yw'l wåår te kjørrmos, å æ fastelaw'n skuld fòlk ha dånds ijèn. I gammel daww, di ku sammles te liigstòw å haad ejt' ajjer ùùdgjywter we' ed end spellmandspænngen, hëller æn swæ'r goormandssøn' ku kyyb æn flask po'lak å skjænnk piggern mæ, hëller di ku skjèleng sam'el åm' ed, da kund di sajt, mæn no' åm ståånd skal æn kå'l føst ha lòwwneng epo' æn piig å så skrywes end' te' æn parrbal', dæ kòðster møj' miir, end æn tjønnestekå'l hår rå' te; di swæær, dæ komer mæ te fònyw'els så tit, te di kund jaar wæær frææ æn fastelaw'nsbal', dii' ær epo dænd' mååd snå'r we' å blyw jènner åm' ed. *Ån sønndan rir di te reng', å konngen blywer klèj ùù'd ii' æn hwù'd hallskjòwt mæ sellkebond' å sta's epo, far di rir roj'en*

âm' i byj' å blywer skjænnked hwæ'r ste; konngen æ frii' fôr å betåal nøjj te bal'en, å næ'r di ska te bow'er, for hand' dænd fônæm'est sæed, mæn drånnengen ska ski fôr', å de ær ejt' så'd, hon æ så møj' løste fôr' ed, âm hon æ let wòn' te' ed, å òll di ajjer sejer å sù'er epo hender. Bal'en wåår næt å daw', å di kommer te bow'r tri gånng fòrud-den di gånng, di for kaafe å pons. Piggern æ nøjt' tè' å gjør' æn bal' âm' æt'ero'r, næ'r kåålen hår køst så møj' epo d'æm æ fastelaw'n, mæn piggbal'ern ær ejt' slæt så swæær sãm kåålbale'ern. De hæ'r rien te reng' æ nåk hëlles æn nyj' skik, å di hår hëll'er ejt' kjænd te ajjer fastelaw'ns-løjjer.

I fååst skuld di onng te wøjgensdaspreekener uù'd å løos epo kjèrrkguu'l, mæn hëlles gik òllteng stell o' te sæn Hansda; âm awwtenen faar had di sæn Hansblo's po jèn hëller æn ajjen hyw' å dænd' awwten sammeltes hæggsen we sæn Hanskjååld epo Huul ba'k å kjant smør i kjåålden, å dænd' næt skuld fòlk res hæn te d'æn hëlle kjååld epo Hemmel'and å drek wònd' o dænd', âm di skajj nøjj; jèn hænd' òså sæn Hansløg òp, par' å par, for òll huù'sens fòlk, å sãm sòc gròbååner å skrè'per øw'er hwæ'r hwòl, te hæggsen skuld ejt' kom end', å jèn mot ejt' rees æn harre òp dænd' næt, fòr så w'ild nåk hæggsen rii' epo' en; di såå òså, jèn sku plânt ko'l æ sæn Hansda, fòr så gik dær ejt' wòr'm i d'æm, å hååltooser sku taab djèr hååld dænd' næt.

OVERSÆTTELSE

I kap. 5 (Forårsarbejde) er følgende udeladt:

Til kyndelmisse skulle folk have det halve foder i behold, og kyndelmissegdag skulle de lægge et halmknipe uden for ladedøren; kunne det så blæse der fra, havde de ikke behov at spare på foderet, for så fik vi tidlig forår; ellers kom det an på at være sparsommelig.

I kap. 8 (Bjærgningens tid) er følgende udeladt:

Fra den tid havde de så mange remser om vejret, hvordan det

skulle blive: *Hvid jul skulle give grøn påske; julemærke betød sommertørke;*

når træerne om julen stod med en stor top af rimfrost, skulle der blive god rugaøl;

og for resten gav de også agt på de tolv første dage om julen og skrev deres julemærker; de gav agt på tamperdagene. . .

I kap. 12 (At røgte) er følgende udeladt:

Dragen siger til ænderne: »Hvilken skal jeg tage?» og de svarer: »Tag Jakobs«, men andrieken kan også sige: »Her er en l. . . , her er en l. . . « og så råber ænderne: »Hvor, hvor?».

Kap. 14 (Føden) i oversættelse:

At have godt brød er meget værd, og enhver ordentlig kone lægger vind på at få det så godt, som der er råd til. Når de får fra mølle, giver hun sig først til at stille en sælde an på bordet eller sådan et sted, og så sigter hun noget af melet der i, dersom de skal have sigtebrød. Så skal hun have sit dejnkar eller dejntrug ned af loftet og til at dejne det grove mel med vand og surdej, om hun har ikke gær nok til at hæve det med, og dygtig salt kommer hun også i det, for at brødet skal ikke blive for tørt. En halv dags tid efter skal hun til at ælte i dejen, og bag efter skal kagerne slås op, men det er om at gøre, dejen kan være så hård, at de kan døje med at sætte en knyppenæve i den. Det sigtede mel skal æltes med mælk og gær, og når det er hævet, skal det slås op i kager, men noget af dejen kommer der krydderier i, og det slås op i store rundbrød og små kavringer og sidskager; der skal laves en kage i form af en and til hvert af børnene, og når man bager til jul, skal et stort stykke dej rulles ud og skæres i pebbernødder, der skal i ovnen, når brødet kommer ud; den sidste dej bliver skrabet af dejnkarret og lavet i en skrabekegale, og så skal der fyres i ovnen. Med en høkerog plukker vi lyng af lyngstakken og fyres med, og så har vi et ovntræ at rage op i ilden med; når så »den sorte mand« er gået af ovnen, og det kan gnistre, når man skraber på ovnbunden med ovntræet, så er ovnen varm nok, og så skal ovnrage i gang for at tage lyngasken ud, og så sætter vi en våd halmkost på ovntræet og giver os til at feje ovnbunden; så er det først, vi kan tage en skodde at sætte brødet ind på. I gamle dage stoppede man ovnsmundingen med græstørv, men somme havde også en trædør, de klinede til, og nu har de fleste nok en støbt dør for ovnen. En times tid efter, at brødet er kommet ind, skal sigtekagerne ud, og så brugte man én tid at vende det grove brød for at få det bedre bagt på underskorpen,

men det har man siden ladet være med; derimod bliver man ved med at skrabe og børste underskorpen på hver kage, der kommer af ovnen, at der ikke skal være aske og lyngrester på brødet, og rugbrødet børster man godt over med vand. Bag efter kan vi sætte småkager på en plade ind i ovnen, og så for resten bager vi jo klejner i svinefedt, bakkelser og goderåd i jern, der er dannede til det, pandekager og flødelapper i en stegepande, æbleskiver og undertiden spejlæg i en æbleskivepande.

En drik frisk øl er også godt at have, og en kone vil gerne have et stor kar byg i maltning; når vandet er løbet fra det, skal det op på dagligstueloftet og dækkes ned med sække og dækkener, og hvad man har, og der over et lag vogtetørø, og når det så er groet sammen, skal vi op på loftet og »bryde malten op«: banke og gnide malten så længe i vore hænder, at den skilles ad, og så kan vi tørre den i ovnen, når vi har baget, men vi kan også tørre den i ildstedsskuffen eller oven på kakkellovnen, og så renses vi den før den skal males, enten i møllen eller på vor egen kværn. Til karstol har vi et treben eller et fireben, og når bryggekarret er sat der på, og taptræet er sat i, så skal konen til at »strø tap«; hun tager noget langbalm og binder sammen i dukker og sætter omkring taptræet, og så lægger hun et par kampesten på strøbalmene, før hun mæsker malten i et mæskekar og kommer den deri; en times tid efter åbner hun for risten, og det første afløb kan bruges gæret til sødgrød eller ugæret til at koge bygsuppe i, og noget af urten kommer i en krukke og skal stå på kakkellovnen og gære, til den bliver sur; det er meget bedre eddike end den vineddike, man får at købe. Det bedste øl kommer i stærke tøndes, og når det har afgæret, kliner vi for det, og så kan det være godt at tage til, når bjergningens tid kommer, men det bliver mere lindt af at ligge i to år; én mand lod en tønde gammelt øl ligge i otte år, men jeg har ikke hørt noget til, hvordan øllet blev; det var nok heller ikke det, det kom an på at forsøge, men hans første kone havde brygget det, og han syntes det var ligesom et minde efter hende. *Det sidste afløb kommer i tyndtølstønden og kan være godt nok til vore egne folk til daglig brug. Man vil mene, at slette folk skulle kunne tage kraften af malten, og så skulle det hjælpe at røre i mæskekarret med en glød i en ildtang, men det véd jeg ingen besked om; så meget véd jeg, at kan det ingen gavn gøre, så kan det heller ingen skade gøre, og det er ingen nytte til at gøre sig så trodsig og selvøklog, at man vil ikke gøre sådan noget, når man véd det, for så skal det allersnarest gå galt; det var en anden sag, om man ikke havde vidst det.*

En kone har også travlt, om de har meget mælkeri; *det er ikke nemt at have malkespand og siklud, skummeske og skummekovs, flødebøtte og kærne og ostekar rene nok; om vinteren skulle hun have flødebøtten ind til kakkelloven, og når fløden var sur nok, så var der en lille svik på siden af bøtten, og der kunne de tappe bøttevalle fra og komme i dragetønden til svinene; når smørret så var sanket, og der var kommet salt i det, så kunne smørlagen være god til mange ting, og smørret skulle gennemskæres med en sløv kniv på langs og tværs, om der skulle være kommet hår i det.* Havde de lidt mælk, og det var i den varmeste tid, så kunne det gå an at ophede mælken den ene dag og så den anden dag lave næsten al deres mælk i en ost, der skulle sættes ind under dynen, at den skulle ikke blive kold for hastig; sådan satte de også en gryde grød eller kartofler ind i sengen, om de skulle holde sig varme en stund; havde folk ikke engang så megen mælk, så måtte de lave knapost og appetitost, ikke at tale om, at oplagt mælk er en god føde.

Før de kunne komme til at støbe lys, måtte de gamle til at spinde lysgarn af blår; nu kan vi nemmere købe det. De tykkeste og sværeste lys skulle først støbes, men undertiden vandt man en strimmel papir om dem skråt op efter, enten begge vegne eller den ene vej om, og så blev de dyppede i branket tælle, det skulle se stadseligt ud. *Et helligtrekongerslys havde tre flåner, og der, hvor de samledes, blev der undertiden sat en smule krudt. Til daglig brug havde vi tyndere lys, og den kunne vi got bruge branket tælle til, men den allerdårligste tælle smeltede vi og dyppede en lang væge i; på æn vægestage kunne den godt bruges at gå med i huset. Formlys var sjældne.*

Foruden dette her, en kone havde at gøre, havde kvindfolk mange steder om efteråret travlt med at blande mjød, og end så i gamle dage, dengang de brændte brændevin i hver gård? *Da skulle de have grutting af kartofler, rug, byg og lidt malt varmet op med lunkent vand og lade det stå og gære i tre dage eller fire, til det satte top; det var om at gøre, at der var dækket godt over det. Så fyldte de en grukeddel med noget af dette her og klinede låget godt til med ny dej og varmt vand; i det låg var der en hat, som der gik en pibe fra ned igennem en svaletønde; de rigeste havde kobberhat og kobberpiber, men man kunne nok nøjes med en sort lerhat ligesom en jydepotte, og somme havde også en træhat ligesom et omvendt skæppemål, og en bøssepibe kunne også bruges. Så fyrede de under keddelen, til den kom til at koge så stille, og så begyndte brændevinen at dryppe neden ud af piben; det kaldte de »første*

tårer«, og det var så stærkt som sprit, men jo længere de blev ved, des tyndere blev det, til det var snart ikke andet end vand. Så blev keddelen gjort godt ren, og der kom et nyt sæt deri; de måtte også passe på at vandet i dragtønden blev ikke for varmt. Sådan blev de ved både nat og dag, til de havde ikke mere i sættekarret; så kom de al deres brændevin i keddelen med pebberrod og kommen og ingefær, at det kunne klares; ellers så det snart ud som vand og mælk. Bærmen, der blev til rest, gav de deres svin, og dengang det blev forbudt at brænde, og toldbetjentene kom og visiterede efter brændevinstøjet, kunne folk snart ikke få i deres hoved, hvor de skulle få svineføde fra; de syntes, de havde haft så megen nytte af deres dårligste korn. Men alle folks brændevin var ikke så nær lige godt. »Vort brændevin er ikke svar stærkt«, sagde en mand, »men så lægger vi det, min tro, dobbelt«.

Konen skal lave føden til, og det er ikke så vanskeligt at koge en gryde grød, men hun skal have noget at koge af; det er ingen sag nu om dage, man har både hele og brækkede gryner, men i gamle dage, når de skulle tørre en ovnfuld byg og få malet i gryner, og de så bag efter skulle stå der med et fladt drøftetrug og drøfte såderne fra, da skulle de passe godt på, om de kunne koge en gryde vandgrød, der var ingen såder i. De havde en trefod, de satte på ildstedet med hedetørv uden om og en lergryde på, for der blev altid den bedste grød i sådan en, og så fyrede de under den med lyng, til der kom godt ild i tørvene; så tog de trefoden af vejen, satte gryden ned på gløderne og satte flere hedetørv omkring den; så kunne den stå og koge så stille. Sådan kogte de også melgrød af pillemel og fløjelsgrød af kartoffelmel, sødgrød af sød mælk og kærnemælksgrød af kærnemælk; sødgrød fik de smør i, og et pænt smørhul skulle være dannet som et kors, og i kærnemælksgrød fik de sirup i stedet for smør. Folk fik sød mælk til alle slags grød uden sødgrød; der fik de tykmælk eller tykmælk og sød mælk blandet sammen eller øl og mælk eller sødt øl, men det sværeste var øl og mjød blandet sammen. Man kunne også få kærnemælksvælling og sild til sin middagsmad, for vi kunne både koge sød vælling og kærnemælksvælling, men om man syntes den søde vælling var for vammel, kunne man komme øl deri. Vi kogte også sulevælling, men kunne vi få fat i noget grønt - kålblade og stilke, kommenblade og flere slags - så kom vi også det i gryden; den dag fik vi kål, og om anden dagen kunne vi få opvarmet kål; fattige folk fik undertiden »moderløs kål«, den var ikke kogt på sul, for de havde intet, men andre folk fik da det til eftermad, kålen var kogt på. Ellers

fik folk ærter, kødsuppe, svinerygsuppe; man kom eddike i flæskesuppen og kaldte den sur suppe, men det har jeg nok fortalt. Til eftermad kunne vi få en flæskekage eller andre slags pandekager, pølser, finker, kartofler og flæsk eller fisk, flæsk og kartofler stuvede i [panden] og ligeså plukfisk i stuede kartofler.

»Jeg tjente et sted i mange år«, fortalte en mand mig, »og når jeg kom op, fik jeg en skive bart brød til en humpel ost, men jeg kunne ikke sige noget til det, for manden sad ved mig og fik ligeså«. Der er også flere steder, man får ost og brød til frokost, men så er det mest sigtebrød. Så til davre klokken otte får de undertiden speget flæsk men mest spegefisk – ål, flynder, sild, knurhane eller kuller – og brød eller kartofler, og så får de kogt mælk, undertiden med brødtærninger i, eller også øllebrød; det er brødtærninger, der er kogte i øl, og så kommer der mælk deri. Når der bliver kaldt til middagsmad, går forkarlen på større steder først ind, for han skal skære brød til dem alle; der er en hvid dug eller en voksduk på bordet og så stentallerkener; til spegefisken om morgenen til davre havde de måske trætallerkener; manden sidder for enden af bordet, for det er ham, der skal betale skatterne, og så sidder avlskarlen øverst inden for bordet og drengen nederst; på bænken uden for bordet sidder pigerne og konen, men hun er ikke altid ved bordet, for hun skal sørge for, de andre får noget, og så kan hun tage noget i køkkenet; manden eller et af børnene læser bordbønnen de fleste steder, ja, er konen inde så gør hun det kan ske, og så kender hver sin ske, og børnene bliver tidlig kendte med, at de skal sidde ordentlig ved bordet og søbe pænt ved deres side; efter tilmaden får man undertiden en skefuld søbemad igen, og så læser man fra bordet. Klokken fem skal vi have mellemmad, enten der er smurt rundstykker til hver, eller der bliver sat på bordet: brød, smør, svinefedt, gåsefedt, skummefedt, hvad man nu har, og så ost og kød og pølse, og til sidst ved sengetid klokken 9–10 skal vi til nadver enten have vandgrød eller kold grød fra om middagen med mælk på, eller vi kan nøjes med at søbe mælk til noget bart brød.

I kap. 15 (*Tiggere*) er følgende udeladt:

»Jeg ville gerne bede om en lille lok uld i Guds navn«, eller: »Jeg går om et lille æg i Guds navn«, siger de, og de kalder det at gå i Guds navn, når de går og tigger. »Går du i Guds navn i dag?« sagde man til en, der undertiden tiggede. »Nej, i dag går jeg i besøg«, svarede hun.

I kap. 16 (*Jul og andre højtider*) er følg. udeladt:

Eller en kunne tage en nød i sin hånd og sige: »Min gris løber i

skoven« – »Min løber med« – »Hvad for et træ er den under?« og kunne den anden så gætte, hvilken finger den var under, så fik han den, og ellers skulle han give en.

Nytårsaftnen skulle karlene om til naboerne og skyde nyår ind, og børnene fik lov at rende et sted hen med en gammel gryde eller sådan en ting at slå på døren, men undertiden fik de også en hoben skår i en sæk, for så kunne de slå på døre flere steder, eller også de havde en rumlepotte. Unge fyre kunne også hitte på at komme med en grydefuld tør aske og liste sig lige så stille ind ad yderdøren og så enten slå den på stuedøren eller rive stuedøren op og kaste potten ind på kækkeovnen, at asken kunne støve ud i hele stuen, og folkene kunne blive så forfærdede, at de sansede ikke at komme ud efter dem, der havde gjort det, men kunne de få fingre i ham, så forestod der ham intet godt; det var jo ikke at undres over, at folk kunne blive vrede ved sådanne skarnsstreger, men havde en skudt nyår ind, eller en god ven havde slået en potte på døren, så fjelede han sig jo nok også, men når de kom ud efter ham, passede han dog på, at han var nem at finde, og så blev han slæbt ind og skulle have sin straf: brød og brændevin og kaffe. Nyårsmorgen kom der også undertiden en og skød nyår ind, og det første karlemenneske, der kom i det nye år, blev konens nyårgave, og han skulle jo først beværetes (for enhver, der kom om julen, skulle have noget, ellers bar han deres jul ud), og så måtte hun op med en foræring til ham, mestendels et stort æble. Den næste, der kom, blev den ældste piges nyårgave, og sådan blev de ved; de første kvindemennesker, der kom, var mandens og karlenes nyårgave, og de skulle ligeså have en ting. Det benyttede fattige børn sig af, og længe før dag kom de og ønskede glædeligt nyår; i én gård slog det aldrig fejl, at den, der traf at blive mandens eller konens nyårgave, den fik en mark, men ellers fik de gode almisser: sigtekavringer og andre fødevarer. Jeg véd ikke uden én gang, en karl passede at komme sådan, at han blev en ung piges nyårgave, og så tænkte folk nok, som det gik, at de to fik hinanden, men ellers var det, som jeg siger, mest børn, der kom, især dog de fattige.

Når nyårsnyet var tændt, skulle pigerne tiende ud med et stykke brød og en skilling for at se på nyet, mens de lagde mærke ved tre salmer, og det skulle jo helst være brudesalmer, for så blev de gifte; var det ligsalmer, skulle de dø, inden året var omme; syntes de, at nyårsnyet hældede så meget, så skulle mange piger blive forførte det år.

Efter helligtrekonedag begyndte de fattige mænd fra andre sog-

ne at gå med stjerne og syng stjernevisen, og ved aftenstide, når de satte lys ind i stjernen, kunne det se pænt nok ud, men de var sjælden ret gode til at syng.

Julen varede til kyndelmisse, og i fastelavn skulle folk have dans igen. I gamle dage, de kunne samles til legestue og havde ikke andre udgifter ved det end spillemandspengene, eller en anset gårdmands-søn kunne købe en flaske mjød og brændevin og skænke pigerne med, eller de kunne skillinge sammen om det, da kunde de sagtens, men nu om stunder skal en karl først have løfte om en pige og så skrives ind til parbal, der koster meget mere, end en tjenestekarl har råd til; de ansete der kommer med til fornøjelse så tit, at de kunne gærne være borte fra et fastelavnsbal, de er på den måde snart ved at blive ene om det. *Om søndagen rider de til ring, og kongen bliver klædt ud i en hvid halvskjorte med silkebånd og stads på, før de rider rundt om i byen og bliver skænkede hvert sted; kongen er fri for at betale noget til ballet, og når de skal til bordet, får han det fornemste sæde, men dronningen skal skære for, og det er ikke sagt, hun er så meget lysten for det, om hun er lidet vant til det, og alle de andre sidder og ser på hende.* Ballet varer nat og dag, og de kommer til bordet tre gange foruden de gange, de får kaffe og punch. Pigerne er nødte til at gøre et bal om efteråret, når karlene har kostet så meget på dem til fastelavn, men pigeballerne er ikke slet så svære som karleballet. *Denne riden til ring er nok ellers en ny skik, og de har heller ikke kendt til andre fastelavnsløjer.*

I fasten skulle de unge til onsdagsprækener ud og læse på kirkegulvet, men ellers gik alting stille af til st. Hanst dag; om aftenen før havde de et st. Hansblus på en eller anden høj, og den aften samledes heksene ved st. Hansbrønden på Hole bakke og kærnedede smør i brønden, og den nat skulle folk rejse hen til den hellige brønd på Himmerland og drikke vand af den, om de fejlede noget; man hængte også st. Hansløg op, par og par, for alle husets folk, og somme satte grå bynker og skræpper over hvert hul, at heksene skulle ikke komme ind, og man måtte ikke rejse en harve op den nat, for så ville nok heksene ride på den; de sagde også, man skulle plante kål på st. Hansdag, for så gik der ikke orm i dem, og haletudser skulle tabe deres hale den nat.

Minder fra Vorupør

Af JENS SIGGAARD, Tistrup

DET VAR EN MØRK sludfuld november-morgen i 1904, længe før dag, at min far kørte mig fra Ilskov, hvor vi boede, til Herning. Sagen var den, at jeg havde fået plads oppe i Thy hos den bekendte lærer og fiskeeksportør, senere folketingsmand, Munk-Poulsen, Vorupør. Vor nærmeste station var dengang Herning. Hverken Viborg–Herning eller Herning–Holstebro-banen var anlagt dengang. Jeg rejste over Skjern–Struer, med færge over Oddesund og videre med Thy-banen til Snedsted station. Munk-Poulsen var kørende efter mig. Vi fik kaffe på en afholdsrestauration og kørte så ud i den mørke nat mod Vorupør, hvortil der vel var et par stive danske mil. Jo nærmere vi kom havet, des mere rejste vinden sig. Et heftigt vindstød tog hatten af hovedet på mig, og jeg tænkte: Den ser du aldrig mere. At lede efter den var håbløst, så jeg holdt altså mit indtog i S. Vorupør skole med bart hoved. Et par dage efter, da jeg kørte min husbond til stationen, fandt jeg min hat mellem furerne i en pløjemark. (Jeg fik anskaffet en kasket, som passede bedre til det stormfulde klima).

Landbrug.

Lærer Munk-Poulsen havde købt ca. 10 tdr. land, der lå inde mellem klitterne et godt stykke fra skolen, og

bygget sig en lade med ko- og svinestald, som lå lidt fra skolen. Der var 4–5 grisesøer, 4 køer og 1 buk. Dette landbrug skulle jeg bestyre. Mit værelse var i et lille svinehus, som lå tæt udenfor bryggersdøren. Fra dette lille svinehus var der en overdækket gang ned til laden. Mit kammer delte jeg med lærerens ældste søn, Peter. Senere fik jeg bolig nede i laden oven over svinestien. Husholdningen var stor. Foruden forældrene var der 6 børn (så vidt jeg husker, var de to af dem plejebørn), en fhv. gl. købmand, Lykkegaard (førte fiskeriregnskab), 1 hjælpelærer, 2 tjenestepiger og mig.

De ti tdr. land kunne ikke føde besætningen, der foruden køer og svin var et par svære jyske heste, og derfor måtte der købes meget kraftfoder, som vi fik hos en købmand i Hundborg, der også drev landbrug. Det efterår jeg kom, havde Munk-P. foruden roer købt en lille ager hvidkål, som jeg hentede hjem. En del var til eget brug, resten solgte fru Munk-Poulsen til fiskerne. Vi brugte en del lyng i stedet for halm til foder og strøelse, og ikke længe efter, at jeg var kommen i plads, skulle der bjeriges lyng. En fisker, der boede ikke langt fra skolen, fik jeg med. Før vi begyndte arbejdet, smed manden sin hue og knælede ned i lyngen, hvor han bad. Fiskerne hjalp os også om sommeren med at bjerge hø i den udtørrede Sjørring Sø, hvor der lå tre gårde. Det var svære, kraftige mænd, disse fiskere. De kunne tage et ordentligt skår med sig i engen. De fleste havde fuldskæg. Godmodige, tunge, alvorlige var de. Til gengæld for hjælpen hjalp vi dem med kørsel. Den mand, som hjalp med lyngslåning, pløjede jeg f. eks. en lille ager for i foråret til kartofler.

I Skolens nabolag lå et par mindre landbrug, men ellers var det udelukkende fiskere og enkelte håndværkere og forretningsfolk, der boede her nede ved havet.

Fiskeri.

Det var ved fiskeriet, jeg skulle tjene min løn, d. v. s. jeg skulle køre med fisk fra havet til Sjørring station. Ikke langt fra skolen lå et bådebyggeri. Det skete undertiden, at jeg kørte en båd til landingspladsen, som lå »dæær na'r i nær Worupør«. Dertil brugtes en lav vogn med brede fælge. En dag kørte jeg ud med denne vogn. Skolebørnene sværmede rundt om vognen, og pludselig faldt lærerens lille søn, Poul, ind under vognen og et hjul gik over ham. Forfærdet så jeg tilbage, men den lille fyr rejste sig af sandet og rystede det af sig. Glad var jeg. Det bløde klitsand havde taget af for stødet. (Poul Munk-Poulsen blev senere lærer og var i mange år borgmester i Herning). Mellem S. og N. Vorupør var der et lille vandløb: »Brækjær-rind«. Man sagde, at ved nattetid løb der hovedløse grise. – Jeg så ingen.

Fiskerne lagde deres brede rygge under båden, men før de satte den ud, bøjede de deres knæ og bad, rundt om båden. I førstningen kneb det mig at forstå dialekten. I N. Vorupør var der samlet bebyggelse omkring landingspladsen. Der lå pakhuse, badehotel, forretninger, skole og kirke. Derfra kørte jeg fisk, om vinteren mest kuller og torsk, der var pakket i kurve og kasser til Sjørring station. Fisken gik til Hamborg og Altona. Fiskerne kom i land ved aftenstid, og så, når den var pakket, måtte vi afsted de ca. 15 km til stationen. Der var sommetider flere vogne i træk; kunne vi nå stationen, inden de lukkede på kroen, fik vi kaffe der; men var der lukket, måtte vi ligge i stalden og gnave på vor mellemmad. En portør hjalp til med at læsse fisken i jernbanevognene.

Når så hestene og vi havde fået et foder, raslede vi afsted hjemad. Alle lys var nu slukket i gårde og huse. Beboerne var forlængst gået til ro. Døsigheden meldte

sig. Jeg vågnede op med et gys, når tømmen faldt mig af hånden. Glimtene fra Hanstholm- og Lodbjerg-fyrene lyste ud i den mørke nat, mens det evigt urolige havs buldren kunne høres langt ind i landet.

I dagbrækningen var jeg hjemme, fordrede dyrene og rensede stalden (fru Munk-Poulsen passede selv søerne, men jeg skulle holde dem rene). Når det var besørget, fik jeg morgenmad (kosten var god, der var altid fisk på bordet) og gik så i seng til middag, fodrede så igen og gjorde klar til ny køretur. Men »war e haw' gal«, kunne jeg få min nattesøvn. Når det ikke var havvejr, pløjede jeg derude mellem klitterne eller hentede fiskeaffald ved havet og strøede som gødning på agrene. Foruden »Fiske-Compagniet«, som jeg kørte for, var der et par fiskeeksportører mere i N. Vorupør.

De åndelige forhold.

Jesu ord i Matt. 7, 13–14, syntes ikke at passe på Vorupør. De fleste samledes i kirke og missionshus. Kun enkelte bådelaug fiskede om søndagen. Da pastor N. P. Madsen i en ung alder blev syg, byggede de hellige i Vorupør ham en villa og vel for en del underholdt ham i begyndelsen. Jeg havde af og til en torsk med fra havet, som jeg lagde på hans trappe.

Pastor Madsen var et helliggjort menneske og en beåndet prædikant. Den vinter jeg var der, prædikede pastor Madsen en aften i hovedsognet Hundborg, og der udbrød en vækkelse. – I flere aftener kørte jeg med folk fra Vorupør i stængevogn til Hundborg. Sognepræsten, pastor Nielsen, og N. P. Madsen arbejdede godt sammen og undertiden prædikede pastor Madsen i Vorupør kirke. Det var et tresognepastorat: Hundborg-Jannerup-Vorupør. Missionshuset lå i S. Vorupør. Der var møde søndag eftermiddag og huset var fuldt. Pastor Madsen, Munk-Poulsen

eller en anden indledede. Mange mil har jeg kørt med pastor Madsen, når han var ude at holde møder i omegnen. Munk-Poulsen var den eneste, der havde et præsentabelt køretøj derude, så jeg kørte også med fremmede talere, som kom i kirke og missionhus, f. eks. så landskendte talere som grev Holstein og frk. Collet. – Det åndelige liv var præget af pastor Madsens stærke helliggørelsesforkyndelse, der dog førte til enkelte vildskud, så det blev til syndfrihedslære.

Hjemmet i skolen var et godt sted at være. Der blev holdt daglig husandagt. Vi var alle dus med hinanden. Jeg skulle altid ind til bords, selv om der var »fine« gæster, det voldte jo nogen ulejlighed med at skifte tøj. – Munk-Poulsen var oprindelig fisker før han gav sig til at læse til lærer. M. P. hjalp fiskerne til rette på mange måder. Jeg så dem flere gange, når de kom for at søge hjælp og vejledning. De fandt sig gerne i, at Munk-Poulsen tiltalte dem med faderlig myndighed. Jeg husker en gang han udtalte: »En lærer kan se ud over hvermands næsetip«. –

Fru Munk-Poulsen var en kromandsdatter fra Stenbjerg. Hende havde jeg mest at gøre med i det daglige. Jeg er ikke sikker på, om hun ikke befandt sig bedst med landbruget. Munk-Poulsen var tidt på rejse.

1. november 1905 forlod jeg Vorupør, og har ikke set den siden.

Hvordan mon der ser ud i dag i Vorupør?

Endnu stryger den aldrig hvilende vind hen over de øde klitter gennem det stride marehalm, som den altid har gjort – men nu sidder der ingen ung mand og knagfryser på åben hestevogn en mørk vinternat. – Nej, nu kører bilerne den lange vej i minutter, som før tog timer.

Familien Nørkjær fra Hindsels

Af H. STØVRING-NIELSEN

Peder Christensen Nørkjærs første hustrus slægt.

I ARBOG 1965, side 112 ff. er fortalt om Peder Christensen Nørkjærs anden hustru, Anne Jensdatter, og hendes afstamning fra en gammel jysk herrefogedslægt. – Hans første hustru tilhørte en slægt af mindst lige så stor anseelse. Til belysning heraf går vi et stykke tilbage i tiden.

Jep Christensen i Trabjerg, Borbjerg sogn, Hjerm herred, nævnes 1489 som herredsfoged i Ginding herred. Han levede endnu i året 1517. En datter af ham var gift med Ib Hvid, og deres søn skal være magister Mads Ibsen Hvid, sognepræst i Holstebro, der forførte og ægtede den adelige jomfru Lene Gyldenstjerne ¹⁾).

Sønnen Anders Jepsen i Trabjerg, Borbjerg sogn, blev herredsfoged efter faderen. Han døde ca. 1550. Hans hustru hed Margrethe Christensdatter, og han havde en søn, Niels Andersen, og en datter, Kirsten Andersdatter.

Anders Jepsen fik 1524 livsbrev for sig og arvinger på Hodsagergård og Brogård i Hodsager sogn, og han ejede bondeskyld i meget gods, især i Borbjerg sogn, hvoraf 1528 nævnes Dalgård, Tinkerdal samt Skave og Tra-

bjerg, »som er hele byer« ²). Dette gods nævnes som arvegods i flere led af hans efterkommere.

»Mester Mads Hvid, sognepræst i Holstebro, fik brev (af 1. dec. 1542), at efterdi han nu har været i kgl. Maj.s minde for sit, sin moders og medarvingers bondegods i Hardsyssel, har kgl. Maj. tilladt, at de, som er Jep Christensens arvinger, må beholde samme gods så frit og for sådan landgilde, tyng og afgift, som de gav og gjorde deraf før den sidste fejde (Clemensfejden). Samme dag fik Anders Jepsen, herredsfoged i Trabjerg, et lignende brev på sit bondegods i Nørrejylland« ³).

Foruden ovennævnte gods havde Anders Jepsen i forlening 2 af Vestervig Klosters gårde i Borbjerg sogn. Forleningen eller fæstet må være gået over til hans søn, Niels Andersen, der efterfulgte faderen som herredsfoged, og som var død 1557, da der holdtes skifte efter ham, og videre til sidstnævntes datter, fru Karen Nielsdatter i Trabjerg, gift med Simon Olufsen, herredsfoged i Ulfborg herred. Begge gårdene lå endnu 1650 til Vestervig Kloster, og i den ene boede fra 1615 til sin død i 1618 en Oluf Simonsen, der vel må være herredsfogdens søn ⁴).

Anders Jepsens datter, Kirsten Andersdatter, død før 9. okt. 1589 ⁵), var gift 3 gange, første gang med en Christen i Holstebro, anden gang med Gøde Eriksen, herredsfoged i Vrads herred. Han boede 1552 på gården Bjerre i Aale sogn, der 1489 ejedes af hans fader, Erik Gødesen, og dennes broder, Søren Gødesen, der begge førte adeligt våben. Søren var gift med Karen Eriksdatter Rekhals, datter af Erik Rekhals og Anne Basse, der begge er begravet i Solbjerg Kirke på Mors, og han var 1564 en af arvingerne efter Niels Enevoldsen Rekhals til Hvidbjerggård på Mors ⁶).

Tredje gang var Kirsten Andersdatter gift med ridefoged på Silkeborg Jacob Bertelsen, der boede på Bjerre,

indtil kongen 1578 mageskiftede denne gård til Claus Glambeck og i stedet forlenede Jacob Bertelsen med gården Løgager i Tem sogn, Vrads herred. I kongens forleningsbrev til Jacob Bertelsen hedder det: »Han må kun hugge i den til gården (Løgager) liggende skov efter udvisning af lensmanden eller hans fuldmægtig«⁷⁾. Som vi snart skal se, blev dette påbud senere overtrådt.

Jacob Bertelsen havde ingen børn med Kirsten Andersdatter. Efter hendes død giftede han sig med Birte Pedersdatter fra Hindbjerg, Levring sogn. I dette ægteskab var der 3 sønner, Peder, Bertel og Anders Jacobsen, og en datter, som sikkert hed Kirsten Jacobsdatter, og som blev gift med Peder Christensen Nørkjær. Det var på den tid en næsten ufravigelig regel, at en mand i andet ægteskab opkaldte en datter efter sin første hustru. Peder Nørkjærs døtre af hans andet ægteskab hed Lisbeth og Kirsten. Lisbeth synes at være opkaldt efter sin moders afdøde søster, og så må Kirsten sikkert være opkaldt efter sin faders første hustru. Denne antagelse støttes ved initialerne P. C. og K. J. D. på en ligsten fra omkring 1630 (Peder Nørkjærs dødsår) i Hvidbjerg Kirke.

Peder Nørkjærs første hustru var død, da Jacob Bertelsens arvinger den 6. november 1618 på Løgager holdt samfrændeskifte efter ham. Af den store mængde jordegods, han efterlod, tilfaldt halvdelen hans efterlevende enke, Birte Pedersdatter. Af den anden halvdel fik hver af de tre sønner en broderlod, og den umyndige Christen Pedersen, for hvem hans fader Peder Christensen Nørkjær i Hindsels var formynder, fik sin afdøde moders søsterlod, der bestod af »halvparten af en gård i Nisset (Lemming sogn), som Mogens Ull påbor, skylder årlig til bonden $7\frac{1}{2}$ skæp rug og 8 skæpper byg, i en boel i Feldborg (Haderup sogn), som Christen Gundesen påbor, 1 td. korn, i en boel i Tinkerdal i Borbjerg sogn $7\frac{1}{2}$ skæp rug

og 3 skæpper byg, i en gård i Skave (Borbjerg sogn), som Mads Jensen påbor, 2 td. rug, i den halve boel i Hyndestoft, Christen Nielsen påbor, $\frac{1}{2}$ td. rug. – Når man betænker, at den søsterlod, der tilfaldt Christen Pedersen, kun udgjorde $\frac{1}{14}$ af det gods, Jacob Bertelsen ejede, forstår man, at han har været en holden mand ⁸⁾.

Lensmanden på Silkeborg Christian Holck tiltalte 1616 Jacob Bertelsens hustru Birgitte Pedersdatter på Løgager og hendes sønner Peder, Bertel og Anders Jacobsen samt Peder Christensen og hans søn Christen Pedersen i Hindsels (altså alle Jacob Bertelsens arvinger) for skovhugst og ulovlige kulmiler. Peder Christensen havde krævet et tingsvidne af Vrads herreds ting 24. april 1616 kendt magtesløst, så det må have drejet sig om skoven ved Løgager ⁹⁾.

Christen Pedersen Nørkjær kan da kun have været en stor dreng. Han blev student 1627 fra Viborg skole, i 1630erne sognepræst i Sal-Ejsing, hvor han døde ca. 1682. Det kan altså godt passe, når det hedder, at han var præst i over 50 år. Om hans hustru se årbog 1965, side 118. Af hans børn kendes 2 døtre: Karen Christensdatter Nørkjær, begravet 3. februar 1708 i Skive, gift med sin faders eftermand, præsten Laurits Thygesen i Sal, og Anne Christensdatter Nørkjær, født 1663 i Sal præstegård, begravet 5. august 1689 i København, gift med brygger Peder Brynoldsen ¹⁰⁾.

I årbog 1965, side 116, er fortalt om, hvorledes Karen Engelbretsdatter forgæves kæmpede for sin arveret. Hun var gift med en Anders Sørensen, og de var begge døde i 1649, da deres datter, Magdalene Andersdatter, »barnefødt i Viborg«, fortsatte kampen og stævnedes Hr. Christen Pedersen Nørkjær i Sal, først til Ginding herreds ting og siden til Viborg landsting, hvor prokurator Kal i Viborg mødte for hende. Hun påstod, at Peder Christen-

sen Nørkjær, der i mange år var værge for hendes moder og dennes søskende, havde vanrøgtet værgemålet og solgt en del af deres arvegods, og at Hr. Christen i Sal efter sin faders død havde oppebåret leje af noget af deres gods. – Hr. Christen fremlagde da »en underskrevet kvittans« sålydende: »Jeg Anders Sørensen i Hindbjerg kendes og gør vitterligt for alle udi dette mit aabne brev, at ærlig mand Peder Christensen i Hindsels har nu gjort mig god rede og beskedning for alt, hvad værgemaal han udi alle maader har været min hustru Karen Engelbretsdatter, saa jeg takker ham for fornævnte værgemaal udi alle maader og derfor vil have ham og hans arvinger for mig og mine arvinger aldeles kvitteret for alle ydermere krav eller tiltale. Til ydermere vidnesbyrd har jeg underskrevet med egen haand af Hindbjerg den 20. marts 1605. Anders Sørensen, egen haand«. Hr. Christen spurgte nu fornævnte Hans Kal, om han turde beskylde nævnte kvittans for falsk eller urigtig, hvortil han svarede, at det ville han ikke. Dommen gik da Magdalene Andersdatter imod. – Men det ser noget mærkeligt ud, at kvittansen, udstedt i 1605, først kom for dagen så mange år efter ¹¹). Man bemærker, at Hr. Christens mormor, Birte Pedersdatter, var fra Hindbjerg.

Fra Peder Christensen Nørkjærs andet ægteskab.

Omkring 1615 må Peder Nørkjær have indgået sit andet ægteskab med Anne Jensdatter, med hvem han havde døtrene Lisbeth og Kirsten samt sønnen Erik Pedersen.

Lisbeth Pedersdatter Nørkjær var ifølge en gravsten i Hvidbjerg Kirke (»Danmarks Kirker«) født 1617 på Hindsels, og hun angives at være død 1664, 47 år gammel, hvilket er mystisk, for præsten Peder Nielsen Hvid-

berg, hendes egen søn, anfører i sin skattemandtal op til 1687 »præsteenken Lisbeth Pedersdatter i Hvidbjerg præstegaard«.

I sit første ægteskab med præsten i Hvidbjerg-Lyngs Niels Nielsen Juul, død 1660, havde Lisbeth ovennævnte søn, *Peder Nielsen*, født 1647, død 1719, præst i Hvidbjerg-Lyngs, gift med Martha Andersdatter Lyngby, død 1743, datter af præsten Anders Nielsen Lyngby i Nors, med hvem han havde 6 børn:

a. *Bodil Sophie Hvidberg*, gift med kaptajn, senere major, Johan Gotlob Grevenkop i Villerup, Vestervig sogn, adlet 24. febr. 1749. Det var ham, der anbefalede at lægge Niels Poulsen fra Agger i »den polske buk«, hvilket førte til Nielses død og den store proces mod Peder Nielsen Mollerup på Vestervig Kloster ¹²⁾.

b. *Anders Lyngby*, studerede teologi, senere prokurator i Viborg.

c. *Niels Pedersen Hvidberg*, 1720 forpagter på Hindsels.

d. *Jens Pedersen Hvidberg*.

e. *Maren Pedersdatter*, gift med Thomas Gravesen til Nordentoft.

f. *Mette Marie Pedersdatter*, gift med Mads Andersen Thorup, præst i Rær-Hansted-Vigsø.

I sit andet ægteskab med Jens Nielsen Lundsgaard, død 1665, ligeledes præst i Hvidbjerg-Lyngs, havde Lisbeth datteren *Anna Jensdatter Lundsgaard*, født omkr. 1664, død 1743, bisat i Thisted 2. januar 1744, der ligesom moderen var gift med 3 præster:

1. gang med Axel Frantsen Bruun, død 1689, præst i Højslev, Fjends herred. En søn, *Frants Axelsen Bruun*, var hører i Viborg, rektor i Skive og siden regimentskvartermester og auditor, død 1736 i København.

2. gang med Anders Nielsen Lyngby, død 1702, præst i

Oversigt over Peder Christensen

Første hustrus slægt.

Jep Christensen i Trabjerg, Borbjerg sogn, herredsfoged i Ginding herred, nævnt 1489–1517.

Anders Jepsen i Trabjerg, herredsfoged i Ginding herred, død ca. 1550, gift med Margrethe Christensdatter.	N. N. Jepsdatter, gift med Ib Hvid.	
Niels Andersen, herredsfoged i Ginding herred, død o. 1557	Kirsten Andersdatter, død før 1589, gift med ridefoged Jacob Bertelsen, død ca. 1615, gift 2. gang med Birte Pedersdatter.	Mads Ibsen Hvid, præst, Holstebro, død 1575, gift med Lene Olufsdatter Gyldenstjerne til Estvadgård *).
Karen Nielsdatter, gift med Simon Olufsen, herredsf.	(Kirsten) Jacobsdatter (af 2. ægteskab) død før 1618, gift med Peder Christensen Nørkjær, død 1630.	Anne Madsdatter til Nørgård, Bælum sogn, gift med Albert Høg.
? Oluf Simonsen, Borbjerg, død 1618.	Christen Pedersen Nørkjær, præst i Sal, død omkr. 1682, gift med Anne Pedersdatter (Svenske).	

*) Lenes søster, Elsebe Gyldenstjerne af Nørgaard, Bælum sogn, var gift med Bonde Mikkelsen Due af Torp i Thy, skilt 1518. Hun levede senere et forargerligt levned med bisperne i Børglum.

Nørkjærs hustruers slægt **)*Anden hustrus slægt.*

Gregers Pedersen, død 1559, præst i Hemmet, Nørre Horne herred, Ringkøbing amt.

IverGregersen, død 1601, præst i Hemmet, gift med Maren Clausdatter, død 1601. (Gravsten i Hemmet Kirke).

Jens Iversen Bandsbøl, selvejerbonde i Bandsbøl, Hemmet sogn, død før 1630, gift med Anna Lasdatter, (datter af Las Michelsen i Obling, Sdr. Bork sogn, herredsfoged i Nørre Horne herred).

Anne Jensdatter, født 1593 i Bandsbøl, død 1655 på Krogerup, gift omkr. 1615 med Peder Christensen (gift 2. gang med Nørkjær på Hindsels, død 1630. Peder Svenske).

Lisbeth Pedersd.,
gift med
1. Niels Nielsen
Juil,
2. Jens Nielsen
Lundsgaard,
3. Christf.
Nielsen
Sperring,
præster i
Hvidbjerg-L.

Kirsten Pedersd.,
gift med
1. Claus Chrs.
Morsing,
2. Anders
Andersen
Ringkøbing,
præster i
Boddum-Y-H.

Erik Pedersen
gift med
1. Magdalene
Emmiksdatter,
2. Anne
Frandsdatter
Rosenberg.

** Oplysninger om denne slægt findes i artiklen »Folk og forhold på Hindsels« i Historisk Årbog for Thisted Amt, side 110 ff.

Nors-Tved, hvis datter Martha Andersdatter Lyngby som nævnt var gift med Lisbeths søn af første ægteskab, Peder Nielsen Hvidberg.

3. gang med Johan Johansen Thorson, død 1722, præst i Nors-Tved, hvis datter *Elisabeth Marie* var gift med den efterfølgende præst i Nors, Conrad Nielsen Hildebrand, død 1733. Ved hendes dåb 23. sept. 1704 var halvbroderen Frants Bruun fadder.

Kirsten Pedersdatter Nørkjær, født ca. 1620, var ligesom søsteren gift med præster, første gang med Claus Christensen Morsing, død 1652, anden gang med Anders Andersen Ringkøbing, død 1666, begge præster i Boddum-Ydby-Hurup. Hun havde i første ægteskab 2 børn, i andet ægteskab 3:

1. *Peder Clausen*, student, 1696 præceptor (huslærer) på Tandrup.

2. *Frands Clausen*, opholdt sig 1696 i Boddum præstegård, var student fra Aalborg skole og blev 1707 degn i Bedsted, død der 24. sept. 1712.

3. *Claus Andersen Boddum*, student 1675 fra Viborg skole, død ca. 1677. Digteren Thøger Reenberg, der også var student fra Viborg, skriver i sin brevbog (landsarkivet), at han i marts 1676 »blev stukket i mørke af Claus Boddum, som døde et årstid derefter«.

4. *Anders Andersen Boddum*, student 1678 fra Thisted skole. Flere af Nørkjærslægten havde rebelske tendenser, men Anders Boddum var nok det sorteste får i flokken, en vagabondnatur, der strejfede rundt og aflagde besøg hos fjerne slægtninge, som han lagde sig ind hos. Han opholdt sig 1689 i Langballe, Vinding sogn, Tyrsting herred, hvor han vel besøgte folk af Jacob Bertelsens familie. I august samme år overfaldt han »på morderisk vis« mølleren Søren Pedersen i Ansø Mølle, Vrads sogn, anneks til Vinding, og tilføjede ham 5 kårdestik, hvorfor han ved Tyr-

sting-Vrads herredsting idømtes en bøde på 108 rigsdaler. Mens sagen stod på, forlod han egnen. Han havde endnu ikke betalt bøden 10 år efter, da han ved Nibe byting blev dømt til at betale de 108 rd. + 70 rd. i rente og omkostning. Anders Boddum var omkr. 1695 blevet sogne-
degn i Nibe-Vokslev. 1697 stævnedes han samtlige sogne-
mænd i Vokslev, fordi de ikke gav ham degnerente. Under
sagen blev det oplyst, at han slet ikke holdt skole i Voks-
lev. En lignende proces havde han senere med beboerne
i Nibe. 1709 tiltaltes han for voldeligt overfald på birke-
fogden og dennes hustru i deres eget hus, hvor han kaldte
fogden en hundsvot og hans kone en felthore. Under den
deraf følgende retssag vidnede flere, at degnen levede i
drukkenskab og mødte beruset ved de kirkelige handlinger,
så han undertiden måtte bæres hjem. Dertil kom, at han
ofte ikke mødte til tjeneste, men sendte sin hyrde-
dreng. Han blev idømt bøde efter bøde, men med næsten
uforståelig tålmodighed holdt man ud med ham til omkr.
1714.» Ved den tid er han enten afskediget eller død. Om
hans meriter se endvidere C. Klitgaard: Nibe Bys Historie,
side 245–52.

5. *Maren Andersdatter Boddum*, gift med Jacob Mou-
ritsen Borchhorst, præst i Brovst, efter hvis død i 1689
hun flyttede til Thisted, hvor hun sad enke i 48 år til sin
død den 25. marts 1737, 82 år gammel. En datter døde
samme år som præstekone i Horsens, og en søn blev præst
i Øster Tørslev, Randers amt.

Kirsten Pedersdatter Nørkjær i Boddum døde 1696,
76 år, og den 20. oktober samme år, som var 30. dagen
efter hendes død, blev skiftet begyndt under forsæde af
hendes søstersøn, Peder Nielsen Hvidberg, provst i Refs
herred. Hendes to sønner af første ægteskab, de hæderlige
og vellærde Peder Clausen og Frands Clausen mødte på
egne vegne, og som formynder for hendes to børn af andet

ægteskab, Anders Andersen Boddum og Maren Andersdatter, salig Hr. Jacob Mouritsen Borchhorst's, nu boende i Thisted, mødte deres fætter, byfoged Emmike Eriksen fra Thisted.

I skiftebrevet opregnes Kirstens jordegods, der også her genkendes som arvegods efter de gamle herredsfogder i Ginding herred: 1½ td. rug i Christen Smeds gård i Trabjerg, Borbjerg sogn, 1 td. 2½ skp. rug i Peder Jørgensens gård samme sted, 2½ skp. rug i Simon Andersens gård samme sted.

Mons. Knud Riber (amtmandens fuldmægtig) fordrede på sit højædle herskabs vegne penge for kirkegulvet og graven at åbne.

Mellem de to kuld arvinger opstod der en heftig strid, og skiftet måtte udsættes til 13. jan. 1697, da »nogen irring mellem parterne sig haver tildraget og Emmike Eriksen hastig bortrejst«. Stridens æble var navnlig en kostbar guldkæde, som Frands Clausen forlangte compensation for, fordi han mente, at halvsøsteren Maren Andersdatter havde narret den fra deres moder, mens hun påstod, at hun havde fået den foræret. Frands Clausen udtalte, at »Sr. Emmick Eriksen af Thisted som fuldmægtig for min søster Maren og min broder Anders i adskillig måde uden ringe skin eller fundament af billighed med sine unyttige forvendinger nogle gange tilforn har forvoldt, at skiftets endelighed er blevet opsat og forlænget«. Efter flere opsættelser blev da skiftet berammet til den 26. april 1697. Thøger Madsen i Boddum beretter, at han den 19. marts tilsagde byfoged Emmike Eriksen i Thisted »ved hans dør og talte med ham selv og gav ham kopi af stævningen, hvorimod ermeldte Emmike Eriksen gav mig umanerlig tractemente, nemlig mange og store mundbasch, næfvehug og ørefigener med mere og schieldede mig og

min medfølger uforsvarlig, hvilket formodes videre i tiden bliver oplyst og påkendt.«

Anders Andersen Boddum og søsteren Maren sagsøgte den 8. april 1697 ved Hassing-Refs herreds ting Peder og Frands Clausen »for en stor del af moderens midlers forringelse i hendes levende live«, men afvistes.

Derimod opnåede Frands den 22. april ved herredstinget en kendelse om, at han burde have kompensation, fordi guldkæden var kommet bort fra boet. Og tovtrækningen fortsatte med møder og vidneførsel, hvorved Erik Nielsen af Skinnerup af amtmandens fuldmægtig Peder Marcussen var beskikket til prokurator for Anders Boddum og søsteren Maren. – Anders var nok den, der tog sig sagen lettest. Mens striden stod på, logerede han i Nors præstegård hos sin kusine, Anna Lundsgaard¹³).

Erik Pedersen (se årbog 1965, side 124, note 28). Foruden de der nævnte steder boede han også en tid på Læsø, hvor han var landfoged, og 1681–82 nævnes han som forpagter på Handbjerg Hovgård.

Hans første hustru, *Magdalene Emmiksdatter*, var datter af Emmike Nielsen, der var født på Gotland. Han kom til Thy med lensmand Jørgen Lunge og var dennes ridefoged på Vestervig Kloster 1608–10 og på Ørum Slot 1610–13. Jørgen Lunge var 1613–18 lensmand på Elfsborg i Sverige, og Emmike Nielsen fulgte ham også dertil. Da han 1614 blev optaget som gildebroder i »Guds Legems Laug« i Aalborg, kaldes han »ærlig og velbyrdig Jørgen Lunges slotsfoged på Elfsborg.«¹⁴). Fra 1618 boede han i Thisted og nævnes dette år og de følgende ofte i lensregnskaberne som forrige ridefoged, borger og skudejer. Han var storleverandør af bygningsmaterialer, bl. a. til Ørum.

Emmike Nielsen fæstede 1627 af Vestervig Kloster noget jord i Thisted, som 1612 brugtes af Mads Gundesen

og 1620–27 af Søren Sørensen, der oplod det til Emmike Nielsen. 1650 var han død, da jordebogen for dette år nævner Emmike Niensens hustru som bruger af jorden ¹⁵).

En anden datter, Karen Emmiksdatter, død i Thisted 1701, 73 år gammel, blev 1651 i Thisted gift med rådmænd Mogens Nielsen, død 1678, og 1685 med Anders Knudsen, borger og handelsmand i Thisted, født 16. august 1651 i Tøving, Galtrup sogn på Mors, søn af selvejer, tinghører og delefoged for Sivert Brockenhus på Ullerup, Knud Andersen og Kirsten Pedersdatter.

Erik Pedersen blev anden gang gift i Thisted 1653 med *Anne Frandsdatter Rosenberg*, født ca. 1624, død 1689 på Skibstedgård, begravet i Ydby den 28. januar, 64 år gammel. Hun var datter af magister, professor, senere biskop i Viborg Frands Nielsen Rosenberg og første hustru Anne Hansdatter.

Af Erik Pedersens børn kendes to af første og et af andet ægteskab:

1. *Anne Eriksdatter*, født 1650 i Thisted.

2. *Emmike Eriksen*, død 1698 i Thisted, hvor han var byfoged, en krasbørstig herre, der let lod sig hidse op og ved flere lejligheder gik til håndgribeligheder, endda undertiden med våben i hånd (se f. eks. årbog 1938, side 126). Han krævede meget af andre, men var ikke efterrettelig med sine egne sager. 1695 blev han af rentekammeret kraftigt rykket for byens regnskaber for årene 1689–92 med den bemærkning, at »skulle han deri gøre noget ophold, må han sikkerlig vente forandring i hans bestilling ¹⁶). Hans hustru hed *Maren Mortensdatter*, og med hende havde han et dusin børn, af hvilke *Erik Emmiksen*, født 1686, død 1737, blev herredsfoged i Kær herred. Om ham og hans familie se Chr. Petresch Christensen: Nørresundbys Historie, bind 1, side 63–67. – En anden søn, *Niels Emmiksen*, født 1688, blev herredsfoged

i Vester Hanherred, og en datter, *Inger Cathrine Emmiksdatter*, født 1691, blev gift med Peder Husted i Skive.

3. *Frands Eriksen*, hvis efterkommere antog moderens slægtsnavn Rosenberg og boede i Thisted op til vor tid.

Var de sidste led i denne beretning om familien Nørkjær end ikke så vel ved magt som de første, så endte det altså dog, som det begyndte – med herredsfogder.

Følgende aktstykker, der oplyser adskilligt om familieforhold og indbyrdes omgængelse, bør afslutte beretningen:

»Eftersom jeg *Erik Pedersen*, boende på *Handbjerg Hovgård*, er kommet til en god og venlig forligelse med min kære søstersøn *Anders Andersen Boddum* om alt, hvad der har været imellem os angående den arvelod, ham efter sin salige farfader, doktor *Anders Andersen*, superintendent over *Vendelbo stift*, er tilfaldet, og som jeg har haft under formynderskab, så er vi da venligen kontraheret (indgået forlig) som følger:

1. Har jeg *Erik Pedersen* som arvelods betaling overdraget til min kære søstersøn *Anders Andersen* 318 sletdaler i noget jordegods i *Refs herred*, *Sinderup by*, efter skiftebrevets formelding og velb. *Jørgen Skeel Dues* skøde.

2. Har jeg overdraget ham 354 sldlr. efter hans broders, salig *Claus Andersens* til mig udgivne obligation på sin broder *Anders Andersens* vegne, som han hos *Hans Højærværdighed doktor Mathias Foss* har annammet af velb. *Jørgen Due* til *Halkær* hans udgivne obligation, lydende på sal. doktor *Anders Andersen*, fordem superintendent over *Vendelbo stift*.

3. I betaling giver jeg *Anders Andersen* 261 sldlr., som

hans brødre Peder og Frands Clausen i ovenmeldte Jørgen Dues obligation arvelig er tilfaldet, hvorimod Frands Clausen til sig har annammet sin til mig udgivne obligation og pantebrev på 170 sldlr. Peder Clausens part i nævnte obligation har han selv til mig transporteret, hvilken transport jeg nu igen giver Anders Andersen i betaling.

4. Transporterer jeg til Anders Andersen en obligation af min broder, Hr. Christen Pedersen, sognepræst til Saal, til mig udgivet, som bedrager sig med renter 124 sldlr.

5. Giver jeg ham bøger og løsøre af salig Peiter Frandsens efter skiftebrevets formelding, som nu er hos Hr. Jacob Mouritsen i Brovst, 30 sldlr. Anders Andersen tager bøgerne og løsøret for 83 sldlr. – Nok har jeg på Handbjerg Hovgård givet ham 90 sldlr. samt varer for 144 sldlr., hvilket ialt udgør 1374 sldlr.

Til denne sum betaler jeg ham 228 sldlr., hvorfor jeg giver ham pant i mit efternævnte jordegods: $\frac{1}{2}$ gård i Hjerm herred i Gimsing by, kaldet Storegård, $\frac{1}{2}$ gård samme sted, kaldes Hundsballe med et gadehus for 128 sldlr. For de 100 sldlr. pantsætter jeg ham en gård i Tilsted by og ligeledes min anpart i den Nørre Gaard i Borbjerg sogn i Trabjerg by.

Brovst Præstegård, 14. sept. 1681.

Anders Andersen Boddum.

Erik Pedersen.

Jacob Mouritsen Borchhorst.

Erik Pedersen, forrige forpagter på Handbjerg Hovgård, udsteder obligation for 70 sldlr., som Christen Linde til Stenumgård, handelsmand i Holstebro, har lånt ham. Han pantsætter herfor sit jordegods i Gimsing sogn, »som mig efter salig Karen og Maren Frandsdatter Rosenberg

arvelig er tilfaldet», nemlig halvparten af Nørgaard og halvparten af Hundsballe.

Handbjerg Hovgård, 2. maj 1682.

Erik Pedersen. 17).

De to damer må være hans kones søstre. – Christen Linde i Stenumgård ejede i tidens løb 12 jyske herregårde – deriblandt Handbjerg Hovgård – med tilsammen over 3.400 td. hartkorn. Han lod sig 1704 som 78-årig optage i adelstanden og døde 1706.

Noter:

- 1) Eline Gøyes jordebog, side 374. L. P. Borberg: Familien Borberg, side 34. Danmarks Adels Årbog 1926, side 18. Jyske Samlinger IX, side 57–72 og 372.
- 2) Frederik den Førstes Danske Registranter, side 44 og 194.
- 3) Danske Kancelliregistranter, side 252–53. Kronens Skøder 1, side 16.
- 4) De ældste danske Arkivregistraturer, bind 3, side 161, og Vester-vigs Klosters jordebøger 1612–50.
- 5) Kancelliets Brevbøger 9. oktober 1589.
- 6) Danmarks Adels Årbog 1911, side 377.
- 7) Kancelliets Brevbøger 26. august 1578.
- 8) Topografica, Viborg amt, samlepakke, og Personalhistorisk Tidsskrift, 15. række, 2. bind, side 101 ff.
- 9) Viborg landstings dombog B 1616, fol. 169 og 198.
- 10) Personalhistorisk Tidsskrift, 7. række, 6. bind, side 165.
- 11) Viborg landstings dombog C 1649, fol. 192 b.
- 12) Jyske Samlinger, 3. række, 3. bind, side 292.
- 13) Refs herreds gejstlige justitsprotokol 1686–1786, fol. 32 ff.
- 14) Liber Vivorum, levnedsbog for brødrene i købmandsgildet »Guds Legems Laug« eller »Papegøjegildet« i Aalborg, oprettet 1431. Trykte fortegnelser ved C. Nyrop og C. Klitgaard forefindes.
- 15) Vestervig Klosters lensregnskaber og jordebøger.
- 16) Dueholm, Ørum og Vestervig amters kontributionsregnskaber 1695, litra A, nr. 9.
- 17) Viborg landstings skøde- og pantebog 1681–82, fol. 393 og 408.

Personnavne i Morsø Nørreherred

AF M. P. EJERSLEV

DE NAVNE, overskriften dækker, er faktisk ikke de ældst kendte – disse findes i Dueholms Diplomatarium, og de vil i høj grad være en undersøgelse værd, og mange af dem går igen i den samling, overskriften drejer sig om. Det gør et ejendommeligt indtryk, når man i den forbindelse tænker på personbestemmelser i Dueholm-bogen: »Svenning i Draaby«, »Svenning af Tødsø«.

Her skal behandles de navne, der er indført i Nørreherredets kirkebøger fra disse begynder og til året 1814, da hele landet får en ny kirkebogsordning. Alle er taget med – med forbehold over for utydelighed, makulerede dele af protokollerne og et og andet mere.

Morsø Nørreherred består af 15 sogne af meget forskellig størrelse og folketal, og der er megen forskel på de åremål, de har kirkebog i før 1814:

Dragstrup-Skallerup 1646–1814, altså 168 år.

Flade-S. Draaby 1646–1814, altså 168 år.

Alsted-Bjergby 1646–1814, altså 168 år.

Galtrup 1648–1814, altså 166 år.

Solbjerg-Sundby 1719–1814, altså 95 år.

Sejerslev-Ejerslev-Jørsby 1760–1814, altså 54 år.

Tødsø-Erslev 1767–1814, altså i 47 år.

Og endelig Ø. Jølby, der hører sammen med Galtrup, men hvis dåbsliste først begynder 1781, altså kun i 33 år.

Det kan måske hævdes, at tallene på grund af disse tidsforskelle vil blive uensartede, men forskellene ville blive så små, at det ikke ville give nogen ændring af betydning i forholdet mellem de forskellige sognes sammentalte resultater.

I nogle af sognene er tallene så små, at det ikke vil give noget som helst pålideligt resultat at regne med dem alene i procenter. Men i de store sogne, der spænder over 168 år og dermed 4–5 slægtled, ligesom i herredet som helhed, kan et og andet aflæses.

Der er optalt ialt i herredet 7259 indførte, deraf drenge 3708 og piger 3551, altså godt halvandet hundrede flere drenge end piger. Mange er døde kort efter dåben, eller før det samme navn gives til det næste barn af samme køn. Og man kan således sige, at alle disse her nævnte ikke er herredets befolkning. Dette er rigtigt nok, men dette er ikke en artikel om befolkning, men om givne navne.

I ethvert sådant arbejde forekommer der et bestemt problem: de samme navne staves – og bruges – i så forskellige former, at der må blive spørgsmål om et eller to eller flere navne. *Enhver* løsning af problemet kan udsættes for rimelig kritik: er *Margrethe* og *Grethe* – indført i de to former – to navne? Vi ved, at *Grethe* er en form for *Margrethe*, og vi ved, at den indførte *Margrethe* ofte i hjemmet og andetsteds ikke er kaldt andet end *Grethe*. Vi ved blot ikke hvor mange af dem. Men vi ved, at den indførte *Grethe* *hedder* *Grethe*, også i daglig omgang. I denne artikel er resultatet: vi har her to navne.

I Eva Villarsen Meldgaard: Sydvestjysk navneskik gennem 300 år – regnes *Anna* og *Ane* for to navne. – Dette synes vi er meningsløst, bl. a. fordi her kommer også det ind, at vi ved, at om pigebarnet bliver døbt og indskrevet med *Anna* eller *Anne*, det er noget, der så

godt som helt afhænger af præsten og hans smag. Og præsten er i denne sag *kun* en uvedkommende, højst en rådgiver. Her står *Anne* for begge former (*Ane* er ikke fremme endnu – er altså ikke den ældste!)

Mikkel og Mikael er to navne – også fordi den sidste form så godt som kun hører til blandt ikke-bønderne. – Peder står også for Peter – Per er yngre. – *Lars* står for hele den lange række af former udledt af Laurentius: Las, Laurs, Laust, Laurits o. fl. *Ole* er også Oluf. *Marcus* og *Marquor* er to – de stammer fra hver sin egn af Europa.

Christian – endelig ikke at forveksle med *Christen*. *Christian* er noget nyt i forhold til *Christen* – som almindelig brugt navn på landet. Heldigvis har ingen af herredets præster skrevet Jens Christen eller andre efterleds-Christen. Det er sket her og dér. For en morsing lyder Peder Christen som en rund firkant. Efterleddet hedder *Christian*, det enkelte navn hedder *Christen* – også *Christian*, blot senere. Af »rene« *Christian* er der blandt de 7259 kun 9.

Stine, *Trine*, *Line*, *Lene*, indført som sådanne, regnes for navne. *Johanne* og *Hanne* står hver for sig – som Margrethe og Grethe.

Men bortset fra forkortelserne gælder dette problem mindre for pigerne end for drengene.

Dobbeltnavnene, to eller flere, fylder for drenge ialt 216 af de 3708, for pigerne 377 af de 3551, men til dem senere.

Når vi regner % ud for enkelttal, regner vi naturligvis med de fulde tal, ikke ÷ dobbeltnavne.

For begge køn ligger det sådan, at mindre end en halv snes af de brugte navne fylder over halvdelen af de navngivnes antal.

Med hensyn til procenttal vil en sammenligning med

artiklen i årbogen af 1953 af Torsten Balle om Hundborg herreds navne være ganske tankevækkende: så ensnavnede naboer thyboer og morsinger er!

Christen er der flest af: 556 af de 3708, d. v. s. 15 %, (Hundborg 1700–1750: 20,1 %). – Den næste er Jens 451, godt 12 %, det samme gælder Peder 447, også 12 %, (Hundborg: 11,8 og 11,9 %). Den næste er *Niels* 345, 9,3 %, (Hundborg: 10,5 %). Så kommer *Anders* og *Søren*, 260 og 214, d. v. s. 7 % og 5,8 %, (Hundborg: 8,5 og 1,6 %).

De næste fire er *Lars* 169, *Mikkel* 156, *Poul* 149 og *Mads* 101. Procent for disse fire er: 4,7 (H.: 4,4), 4,2 (H.: 2,2), 4 (H.: 3,4), og 2,8 (H.: 3,5).

Disse 10 tilsammen fylder 77 % af de 3708. Af enkeltnavne givet drengene er der ialt 76, altså skal de resterende 66 navne fordeles på resten af drengene.

Af de flg. 10 navne er der fra 56 ned til 24 bærere: *Thomas*, *Morten*, *Sveninng*, *Ole*, *Jeppe*, *Josef*, *Jakob*, *Villads*, *Steffen*, *Claus*.

Josef er nok det fra den tid og fremefter hyppigste direkte bibelnavn. Udtale: *Jysse* og *Jyssesen*, ialfald for et par slægtled siden. Uden indflydelse på tallene har Peder Josefsen i Erslev jo heller ikke været: Pe Skomager, far til 34 børn – vi har ialfald navnene på de 28.

Villads er ligeledes et udpræget nørreherrednavn. Alleerede i perioden her er der Villads i 6 af de 15 sogne. Om en Fladeslægt af Villads-herkomst og med Villads-efterslægt gælder det, at fra den kan i dusinvis af Morsøslægter lede linjer i deres anetavle, bl.a. Filtenborg, Nyby, Hangaard, Dahlgaard, Storgaard, Kortbæk, Worm, Kalhave, Søndergaard – se Filtenborg: Sejer Leth – og Odgaard, Villadsen, Korsgaard o.fl.

Som nævnt er *Svenning* gammelt her, en frimandsæt fra middelalderen – så meget kan siges. I vor periode er

der 36, 1 0/0, mod én Svenning i Hundborg herred i de 50 år. Her er Svenning i 11 af de 15 sogne, bl.a. 7 i Alsted, 6 i Sejerslev, 5 i Skallerup og 4 i Solbjerg.

Det er vel ikke at vente, at man med sikkerhed kan følge en Svenning-linje fra Dueholms Diplomatarium, dvs. reformationstiden, til de sikre dokumenter f.eks. i Sejerslev sogn, hvor de navnlig hører til også i den nærmeste tid, men at linjerne er der, turde være uomtvisteligt. Af dem, hvis fædre har Svenningsen i navnet, er *Ted Sorensen* fra USA.

11 andre navne, fra 17 til 5 bærere, er: *Jørgen, Bertel, Thøger, Mogens, Henrik, Jesper, Terkel, Erik, Johannes, Falk* og *Sejer*.

Thøger er jo hjemmehørende i Limfjordslandene overhovedet: Olav den Helliges kapellan, den fromme Thüringer Tjodgar, der efter slaget ved Stiklestad fandt til Thy, byggede en kirke af strå og ler i Vestervig og døbte hedninge i kilden, der endnu kan ses østen for kirke-tomten. Af *Thøger* er der 13, og han holder sin plads i egnen den dag i dag.

Falk hører til efterkommerne af Cort Hansen i Hesselbjerg, kommen hertil først i 1700'erne, død 1748. Der er kun to af navnet Cort i tiden her, men der kommer mange i de flg. slægtled. Cort var besvogret med Caspar Preetzmann på St. Oddersbøl og med præsten Johan Vogelius Steenstrup i Sjørring. En af hans sønner kommer også til Thy at bo. Fra Cort stammer omtrent alle på Mors (og en del i Thy), som hedder Cort og Cortsen, bl.a. afd. professor Cort Cortsen i Århus, og guldsmed Ejler Cortsen i Nykøbing, folk af navnet Falk og Falksen, Enok og Enoksen (bl.a. fodboldspilleren Henning Enoksen), også en linje Houmøller.

Cort Hansen kommer – vi ved ikke hvorfra – med en række ret nyt klingende navne: Falk, Jokum, Agnete –

som flere steder skrives Angenete – og *Hans*, der vel kan siges at lyde hen ad det egnsfremmede for os, der er ialt 19.

Når der er to stk. af et navn, er det jo ofte fordi det første barn er død – og det forekommer naturligvis uanset hvor mange der er, men af de 14, hvoraf der er 2, gælder det over halvdelen. Der er: *Enevold, Iver, Lauge* (eller *Laue*), *Daniel, Mælsen, Cort, Boje, Jokum, Frans, Eskild, Simon, Ib, Steen, Joen*.

Mælsen er vel det eneste navn, der ikke findes mere som fornavn, det findes jo som slægtsnavn, i samme slægt forøvrigt.

Af flg. er der kun 1 af hver: *Espen, Marqvor, Bendix, Arent, Baltzer, Heimert, Just, Thor, Marcus, Hollen, Abraham, Skammel, Karsten, Frende, Carl, Emanuel, Mikael, Vilhelm, Torben*.

Skammel kender vi endnu fra dette århundrede, slægten hører til i Skrandrup i Sejerslev sogn og bredte sig derfra, bl.a. til Galtrup.

Også *Arent* lyder af Nørreherred, de hører til i Sejerslev, Solbjerg og Erslev. Morsøplovens opfinder, smed Arent, hørte hjemme i Erslev.

Heimert findes endnu i Sønderherred. *Frende* stammer fra S. Dråby, og *Frendesen* lever endnu i dette årh.

Det sjældne *Hollen* er fra Dragstrup; det er møllerens søn. Navnet er vel kommet andetsteds fra. Vi har det jo endnu i Sønderjylland og i Vendsyssel; begge steder staves det Holden.

Det gælder naturligvis for både drenge- og pigenavne, at der forekommer opkaldelser fra folk uden for bondestanden – selv om de er meget, meget få, i forhold til helheden. Enkelte kalder op efter godsejeren, flere efter præsten og degnen. Og det viser sig, at mellem dem, der giver børnene lidt fremmede navne, er også møllere og

enkelte håndværkere. – Det viser sig navnlig under dobbeltnavnene; om dem senere.

Af *pigernes* navne er der – som i Hundborg herred og andetsteds – to navne, der har det store flertal: *Maren* og *Anne*. De to flokke er på henholdsvis 635 og 588 af pigernes 3.551. *Maren* får 17,9 % og *Anne* 16,5 % i Hundborg er de to tal 24,4 og 20,1 %.

Tilsammen udgør de hos os 34,4 % af pigernes antal.

De 6 næste er *Kirsten* 296, 8,3 % (H. 8,2), *Johanne* 230, 6,5 % (H. 2,6), *Sidsel* 227, 6,5 % (H. 1,6), *Else* 187, 5,3 % (H. 5,3 % (H. 5,3 %)), *Mette* 162, 4,5 % (H.3,5 %).

Tæller vi de 8 talrigeste sammen, får vi 71 %.

Margrethe er den næste med 88, knapt 2,5 %. Men desuden er der 8 indskrevet *Grethe*.

Så kommer 5 nogenlunde ens: *Inger* 53, *Dorthe* 48, *Bodil* 43, *Mariane* 37, *Kirstine* 33. – *Birgitte* er der 16 af, *Birthe* 9, *Ellen* 13. 11 *Helle* og *Ida*, *Gertrud* 10, *Kristine* 8. Der er 6 *Helvig*, *Rebekka*, *Aase*, *Malene* og *Kathrine*. 5 *Ingeborg* og *Stine* og 4 *Christence*.

2 er der af *Eline*, *Pernille*, *Apollone*, *Jane* (Jaan), *Rachel*, *Agnete*, *Severine*, *Lisbeth*.

Og endelig er der en af hver af: *Magdalene*, *Marie*, *Sofie*, *Trine*, *Regina*, *Susanne*, *Mariche*, *Barbara*, *Senild* og *Agathe*, *Hyppolette*. Man lægger mærke til *Senild*, Chr. Nielsens datter i Alsted. Men hun er ikke, som man måske mistænker hende for, en fantasirig mors opdagelse i en roman, hun er den gammelnordiske *Signhild*, i folkeviserne præsenteres hun i forskellige former: *Signild* *Signelil* o. fl. Hun er født 1709.

Og *Mariche* i Alsted? Hun er datter af korporal Salmon – som jo velsagtens er thybo. Torsten Balles gættten på formen som et forsøg på at gengive den jyske udtale af Mari – med trykket på sidste stavelse – tvivler

jeg på. Men min egen fantasi over korporal Salmon i krig »oppe i det tyske« – det var i den store nordiske krig, – og dér har hørt den tyske form – den tror jeg heller ikke på.

Rachel er præstens i Galtrup, *Agathe* er præstens i Alsted, den ene *Ingeborg* er degnen Nybyes i Flade, den anden er smedens i Skallerup. *Hyppolette* er degnen Foghs i Flade.

Det er ikke altid, at man ved at læse rækken af navne igennem uden videre kan bestemme, om navnet er givet af i sognet boende ikke-bønder, men det er meget ofte. Antallet af pigenavne er kun 56.

Dobbeltnavnene er ikke så overvældende mange, dvs. de er mange i forhold til det antal børn, der får dem.

Dobbeltnavne kommer først frem sidst i 1700'erne, i perioden her vokser tallet henimod 1814.

I Ejerslev har vi en *Poul Christian* og en *Thor Christian* 1793. Samme sted er *Birte Marie* fra 1772, også *Anne Margrethe* og *Anne Elisabeth*. – Jørsby har en *Jens Christian* allerede fra 1762, i Flade kommer en enlig *Anne Marie* 1747, *Anne Kirstine* 1762, *Else Kirstine* 1735, og præstens *Hagar Cathrine* 1739.

I Alsted har man *Christian* allerede 1740 – han kommer ellers langt senere – som efterled i de mange dobbeltnavne, ialt flg.: *Abraham, Anders, Carl, Christen, Jørgen, Kei, Lars, Mads, Morten, Niels, Ole, Peder, Poul, Svenning, Søren* og *Thor Christian*, desuden *Anders Nicolaj Christian*.

Man forundres over, at det senere så almindelige dobbeltnavn med *Peder* som efterled – *Jens Peder* osv., i denne tid kun forekommer med en eneste, nemlig *Jens Peder*.

De tilsvarende dobbeltnavne på piger har jo ligeledes et par foretrukne navne. *Anne* og *Marie*, det første som

forled, det andet som efterled. *Anne* kan sættes foran næsten ethvert navn, *Anne Marie* er vel det almindeligste. Vi har her et par treleddede: *Anne Iware Nielsine*, hr. Vandborgs på Jølbygård, og *Anne Beate Frederikke*.

Med *Marie* som efterled har vi allerede her: *Anne, Dorte, Inger, Else, Johanne, Mette, Karen, Kirsten, Juliane, Sidsel, Ida, Birgitte, Edel, Martha, Kathrine, Dorte, Grethe, Kirstine, Gertrud, Bodil*.

Ethvert almindeligt navn omtrent kan sættes foran *Marie*.

Når vi har set på disse »almindelige« dobbeltnavne, er det en anden type, der fanger opmærksomheden: dem, der mest gives af folk uden for bondestanden, og som for en stor del lyder ret egnsfremmede. Det er embedsmændenes slægter, man møder i præsternes børns navne. Man kan blot ved at se på rækken af givne navne særdeles let se, hvilken af de to sammenhørende sogne der er det præsten bor i. Men når det regner af fine navne fra præsten, drypper det af – oftest en lidt anden art af navne – fra degnen. Han har ikke altid gamle slægtsnavne at ta' til, men derfor kan han godt være med.

At *Johannes Christlieb* i Solbjerg er præstens, er man ikke i tvivl om, heller ikke før man ser det. Han er fra 1764. – *Peder Abraham* er signeur Freistrups, som var færgemand ved Vildsund og købte og solgte en del ejendomme, bl.a. i Gullerup.

Johan Severin i Tødsø 1772 er degnens. – Kammerherreinde Adeler på Ullerup har i Galtrup *Margrethe Cathrine, Beate Frederikke* og *Cort Sivers*. Og præstens er flg.: *Jacob Paulin, Abeline Vilhelmine Marine, Christiane Caroline Tobine*. Degnen Ole Villadsen har: *Rubech Humble, Caritas Elisabeth, Mette Cathrine*. Kammerherreindens er også *Karen Christiane Holgine*.

Solbjerg er velhavende på sjældne navne, bl.a. flg.: *Severine Petrea*, *Øllegard Elisabeth Margrethe*, *Laurette Elisabeth Øllegaard* (Sør. Møller), *Zidsel Bolette*, *Øllegaard Juliane* (Brøndum, Jølbygård), *Christiane Bojette* og den før nævnte *Johs. Christlieb* er præstens – og *Ludovica Benigna*. At præsten i sine børns navne holder sig til tro og velsignelse og anden symbolik er vel naturligt – men det er ikke bondeskik på Mors.

Skoleholder Fogh i Ejerslev har sønnen *Saxo Ascanius*.

Bjergby er næsten det af alle sognene, der er fattigst på dobbeltnavne. Der er 10 pigenavne og 3 drengenavne. *Jens Christian*, *Niels Christian* og *Poul Christian*. Præsten bor i Alsted, hvor der er en snes af hver. Men biskop Bircherod visiterer ellers med manér i Bjergby, f.eks. 1699: *Ecclesiam Montoppidanum* visitans Bircherod.

Om samme »Montoppidan«s beliggenhed nu har været medvirkende til, at f.eks. de fremtrængende dobbeltnavne er senere her?

I Dragstrup har allerede 1750 degnen sønnen *Anders Nicolaj Christian* og *Carl Peder Ludvig*. Præsten har *Peder Riber* og *Herman Ludvig Engelhart*. *Johan Rudolf* er møllerens. *Kirstine Magnella* er også præstens.

I annekssoget Skallerup findes der 5 dobbeltnavne for pigerne og 6 for drengene, deraf de 5 med *Christian* som efterled.

Der er i de allerfleste sogne døbt flere piger end drenge med dobbeltnavne. Sejerslev har døbt 30 piger med 24 dobbeltnavne og 18 drenge med 9 dobbeltnavne. Ejerslev har 12 pigenavne og 7 drengenavne. Tallene er for S. Dråby 9 og 4, Alsted 19 og 6, Bjergby som nævnt 10 og 3, Galtrup 20 og 14, med de 20 navne er der døbt 34 piger og med de 14 navne 23 drenge. Dragstrup har 21 pigenavne og 11 drengenavne, Tødsø 26 og 17, Erslev 12 og 6, Solbjerg 36 og 15, Sundby 16 og 11.

En form for dobbeltnavne, som Torsten Balle omtaler i sin nævnte artikel, består i, at to navne, et almindeligt fornavn og et efternavn, som ikke er faderens, sættes sammen, og ofte indføres i kirkebøgerne ved barnets dåb. En dreng kunne således kaldes Jens Pedersen eller Jens Skov, selv om faderen hed Anders og ikke hed Skov. Han kunne så senere kaldes f.eks. Jens Pedersen Andersen eller blot Jens Pedersen.

Vi kender nogle af dem her også. Men da de så afgjort hører sammen med problemerne om opkaldelse, skal der ikke tales om dem her.

Kjellergaard i Thorup

AF ANTON BLAABJERG

KUN DE FÆRRESTE tænker på, at deres gårde kan påvises at have eksisteret i over 400 år. Ja, i nogle få tilfælde endnu længere.

Kjellergaard eller Kjeldgaard, som den nu mest kaldes, i Thorup, Skallerup sogn på Mors, kan med sikkerhed følges tilbage til midten af 1600-tallet til Frederik den Tredies Matrikel fra 1664.

Sandsynligvis er det den gård i Skallerup sogn, som Axel Juul (1503–1577), landsdommer i Nørrejylland og ejer af Villestrup og Meilgaard, ejede 1568 ifølge en præsteindberetning¹) om gårdenes antal i sognene og deres ejere.

I hvert fald ejedes Kjellergaard i 1664 af hans sønnesøn, Marie Grubbes morbroder, Ove Juul (1615–1686) til Villestrup, vicesatholder i Norge. Formodentlig har gården i mellemtiden været ejer af hans fader, landsdommer og rigsråd Iver Juul (1563–1627) til Villestrup.

Den førnævnte Ove Juuls 2 sønner, Christian, baron Juul af Rystensteen (1651–1691), og etatsråd Frederik Juul (1661–1721) til Villestrup, skødede 1688²) deres 2 halvdele af gården til Enevold Nielsen Berregaard, borgmester i Thisted, der lagde Kjellergaard ind under hovedgården Frøslevgaard på Mors, som han havde købt 2 år i forvejen.

Gården lå nu under Frøslevgaard en årrække. 1701²) skødede Enevold Berregaard Frøslevgaard med underliggende bøndergods, bl.a. Kjellergaard, til forpagteren

på Kokkedal, Hans Hansen, som ejede den, til han 1723 på grund af økonomiske vanskeligheder måtte afhænde gården til Enevold Berregaard, som året efter solgte den til by- og herredsfoged Rasmus Jørgensen i Nykøbing.

Rasmus Jørgensen var en uheldig mand, både som skibsreder og godsejer – hans skibe gik ned, og 1728 gik Frøslevgård til tvangsauktion og købtes af en af pant-haverne, kammerråd Peder Madsen Jensen til Ulstrup i Ty.

Hvornår Kjellergaard blev solgt fra Frøslevgaard er ikke fundet; i en matrikelafskrift fra ca. 1735 står »Jens Hegelunds Enke« som ejer. Jens Hegelund er sandsynligvis Jens Nielsen Hegelund (1679–1731), sognepræst fra 1712 til sin død i Dragstrup-Skallerup på Mors. Hans enke var Sophie Amalie Mouritzdatter Meyer, som han blev gift med 1723³).

Denne matrikelafskrift er det sidste sted, vi hører om, at Kjellergaard er fæstegård. Christen Christensen Kjellergaard, som boede i gården fra ca. 1760 til sin død 1780, var selvejer, om det er ham eller hans fader Christen Madsen Kjellergaard, der har købt gården fri, kan ikke oplyses.

—O—

Den første beboer af gården, vi kender, er *Laur's Pedersen*. Han var født omkring 1598 og døde 1660. Hans kone, *Maren Nielsdatter*, var allerede død 12 år før, nemlig 1648, hun var 10 år yngre end ham, så hun er muligvis hans anden kone.

Laur's Pedersen havde en række børn, mindst 5 sønner og 4 døtre. To af børnene, Tøger Laursen og Anne Laursdatter, gift med Anders Andersen, kom til Gullerup, og der er tydelige nok en slægtsforbindelse mellem dem og familien i Gullerupgaard, men det er ikke muligt at sige noget nærmere om det.

En anden af sønnerne, *Niels Laursen* (c. 1638–1716), overtog gården; en seks år ældre broder, *Laurs Laursen* (ca. 1632–1703), som vist var ugift, var også på gården ved sin død. *Niels Laursen* var gift 2 gange; først med *Mette Therkelsdatter*, ca. 1634, død 1686. Hvor hun var fra, vides ikke; deres første barn er født 1663, så de er formentlig gift ca. 1662, men hverken i Skallerup eller Dragstrup. Måske kan hun være datter af den matriklen 1664 nævnte fæster af den 27 tønder hartkorn store gård Søndergaard i Ø. Jølby, *Terkel Christensen*, som var meget anset, og som nogle gange trådte i herredsfogedens sted.

8 måneder efter hendes død blev han gift påny i Galtrup Kirke med *Mette Knudsdatter*, f. 1658 i Tøving, Galtrup Sogn. Hun døde imidlertid 1693 efter at hun havde født ham 3 børn. Hun var datter af delefogeden på Ullerup, tinghører *Knud Andersen* (ca. 1613–1686) og hustru *Kirsten Pedersdatter* (ca. 1627–1686). *Knud Andersen* var vist broder til den *Anders Andersen* i Gullerup, som var gift med *Niels Laursens* søster *Anne Laursdatter*.

På *Niels Laursens* gamle dage overtog sønnen af første ægteskab *Therkel Nielsen* gården; han var forøvrigt vist den eneste af *Niels Laursens* børn, der overlevede ham. *Therkel Nielsen* var født 1669, men hvornår han døde, kan ikke siges. Han nævnes sidste gang 1719 og var vist ikke gift.

Den næste fæster i *Kjellergaard*, *Christen Pedersen*, kaldet *Kjellergaard*, nævnes første gang 1726. Han var født 1682 i Thorup. Faderen, *Peder Madsen*, var formentlig søn af den adelige *Karen Vognsdatter Griis* (ca. 1513–1653) fra Roelsgaard, Lild sogn, V. Han herred, som ved sit giftermål med bonden *Mads Pedersen* i Thorup måtte afskrive sig arveretten til slægten *Griis'* frie

gods. Moderen var præstedatter fra Skarum, Alsted sogn.

Christen Pedersen Kjellergaard overtog gården 1726 eller før. 1726 blev han gift i Bjergby Kirke med *Maren Christensdatter*, som var født 1696 i Bjergby, datter af Christen Clausen (1657–1726) og Gertrud Christensdatter, men allerede efter godt 5 måneders ægteskab døde Christen Pedersen 1727. Enken Maren Christensdatter giftede sig så med den jævnaldrende *Christen Madsen*, som også blev kaldt *Kjellergaard*..

Hendes første ægteskab var barnløst, derimod fødte hun sin anden mand, Christen Madsen, 2 sønner og døde så enten 1730 eller 1731; præsten har glemmt at indføre det.

Christen Madsen Kjellergaard giftede sig straks med *Maren Sørensdatter*, f. ca. 1698, men heller ikke dette ægteskab skulle vare længe. Hun døde 1738, og enke- manden giftede sig igen 5 måneder efter med *Johanne Olufsdatter*. Hun var omkring 25 år yngre end han, idet hun var født i Skallerup 1719, datter af Oluf Knudsen i Skallerup (d. 1725) og hans 3. hustru, Karen Andersdatter (f. 1725). Hun døde 1761, men Christen Madsen Kjellergaard døde først 1781, 85 år gammel. Han havde med sine 3 koner i alt 8 børn: 2 med den første, 2 med den anden og 4 med den tredje.

Den ældste af dem, *Christen Christensen Kjellergaard* (1728–1780) overtog gården ved sit giftermål 1761. De andre bosatte sig rundt omkring; Mads Kjellergaard blev en velhavende selvejer i Sundby, stamfader bl. a. til etatsråd Christian Götzsche Filtenborg (1852–1919), der skænkede 1 mill. til universitetet i Århus⁴); og gennem en datter stamfader til den kendte højskolemand Lars Bæk- høj i Ollerup. En anden af Christen Madsen Kjeller- gaards sønner, Søren Kjellergaard i Skallerup, blev stam- fader til en stor del af slægten Støvring på Mors.

Som nævnt overtog Christen Christensen Kjellergaard, f. 1728, død 1780, gården. Han var opkaldt efter mode-rens første mand, Christen Pedersen Kjellergaard. 1761 var han blevet gift med *Else Jensdatter* fra Thorupgaard i Thorup, f. 1732, død 1780, 4 måneder efter manden. Han blev kun 52, hun 48 år gammel.

Christen Christensen Kjellergaard efterlod sig ved sin død 1780 en del umyndige børn: Maren 19 år, Karen 17 år, Johanne 12 år, Jens 10 år, Christen 7 år og Anders 3 år.

Den ældste, *Maren Christensdatter*, blev samme år gift med *Søren Thomsen* fra Dragstrup, som et par måneder før havde fået skøde på gården for en købesum på 570 rdl., 4 mk. og 11 skilling. Den 7 år yngre søster Johanne blev senere gift med Søren Thomsen. Om de andre kan nævnes, at Christen så sent som i 1801 tjente på gården. Enken efter Søren Thomsen, Johanne Christensdatter, som var hans søster, skyldte ham da 234 rdl. i løn. Senere flyttede han til Sundby, hvor han døde 1858 som husmand. Jens blev også nogle år i Kjellerupgaard, men kom til Erslev, hvor han overtog en af Sandalgårdene og dermed også navnet Sandal.

Søren Thomsen, kaldet Kjellergaard, var født 1753 i Dragstrup, søn af Thomas Sørensen, Dragstrup, og Else Pedersdatter, og døde 1801 i Kjellergaard. Konen, Maren Christensdatter, var født 1761 og døde mellem 1784 og 1792. Sidstnævnte år giftede Søren Thomsen sig med hendes yngre søster, *Johanne Christensdatter*, f. 1768, død 1804. Efter Søren Thomsen Kjellergaards død 1801 giftede hun sig med en *Jens Nielsen*, som også blev kaldt *Kjellergaard*. Det er ikke lykkedes at finde, hvorfra Jens Nielsen stammede, men han har været ret velhavende; det ses tydeligt af skifterne efter henholdsvis Søren Thomsen fra 1801⁶⁾ og Johanne Christensdatter fra 1804⁷⁾. Mængden af løsøret er forøget ganske betydeligt, og værdien

er steget. Det kan til dels skyldes den inflation, som allerede da var begyndt, og som jo førte til statsbankerotten 1813, men selv i betragtning af dette synes værdien at være vokset en del.

Johanne Christensdatter døde altså 1804, og 1805 giftede Jens Nielsen sig for anden gang med *Maren Jacobsdatter*, f. 1788 i Tødsø, datter af Jacob Smed og Maren Pedersdatter og død 1864 i Thorup. Forholdet mellem hende og Jens Nielsen var ikke godt. Ved et af børnenes konfirmation 1827 siges det i kirkebogen, at forældrene fra fraseparerede; 1816 solgte de Kjellergaard for 7900 rbdl. til *Peder Jensen Blaabjerg*⁸). Maren Jacobsdatter beholdt et lille stykke jord, hvorpå hun byggede et hus; Jens Nielsen Kjellergaard flyttede til Sundby, hvor han købte et husmandssted.

Fra 1816 og op til i dag har den samme slægt siddet inde med Kjellergaard. Peder Jensen Blaabjerg var født 1783 i den ene af de 2 gårde, som Blaaborg i Rakkeby på det tidspunkt var delt i. Han var søn af Jens Sørensen Blaabjerg (1749–1827) fra Thorup, som havde giftet sig ind i Blaaborg med en af den forrige fæsters 3 døtre, Inger Pedersdatter Blaabjerg (ca. 1757–1827) og han var gift med *Ane Kirstine Mikkelsdatter*, f. 1787 i Ø. Assels, død 1860 i Thorup. Hun var datter af Mikkil Pedersen i Ø. Assels og Maren Madsdatter Bruun.

Peder Blaabjerg døde 1861, men allerede 10 år før havde han overladt gården til sønnen *Jens Pedersen Blaabjerg*, f. 1818 i Thorup, død 1867. Han flyttede gården ud på marken fra dens oprindelige plads nær landsbyen. Endnu ses hans navnetræk »J. P. S. B.« samt årstallet 1852 på en af murstenene i stuehuset, der står endnu. Murstenene til den nye gård lavede de selv af ler fra en lergrav på gårdens mark. Han var ugift, og Kjellergaard overgik ved hans død 1867 til en søster.

Denne søster, *Kirstine Severine Pedersdatter Blaabjerg*, f. 1829, død 1904, var 1855 blevet gift med *Christen Pedersen Sandal* fra Sandal i Erslev, som han havde fra 1855 til 1867, da han overtog Kjellergaard. Han var født 1825, søn af Peder Pedersen Sandal (d. 1865) og Ane Mikkelsdatter, og døde 1899.

Christen Pedersen Sandal og hustru sluttede sig ligesom de næste generationer til den grundtvigske menighed omkring Ansgarskirken i Ø. Jølby, på hvis kirkegård de og deres efterkommere ligger begravet.

Deres søn, *Peder Christensen Sandal*, f. 1856 i Erslev, død 1933, overtog gården efter forældrene. Han blev 1881 gift med *Ane Jensen Degn*, f. 1852 i Brobæk i Solbjerg sogn, død 1934; hun var datter af Jens Nielsen Degn, Brobæk.

Af deres 7 børn blev den yngste, Kresten Sandal (1892–1957), kendt viden om som mangeårig leder af børnehjemmet i Aas i Thy. Den ældste, *Jens Pedersen Sandal*, f. 1883, død 1957, overtog gården. Hans kone, *Johanne Madsen* (1890–1962), var fra Fiskbæk mellem Skive og Viborg. De drev gården, indtil deres søn, *Søren Anker Sandal*, (f. 1921), overtog den.

Til denne ejer- og brugerrække vil jeg prøve at knytte et lille billede af gården omkring år 1800, støttet af de 2 nævnte skifter fra 1801⁶⁾ og 1804⁷⁾.

Man ser tydeligt, at Johanne Christensdatter Kjellergaards 2. mand, Jens Nielsen, har bragt velstand ind i gården. Til eksempel herpå anføres den samlede bohaverdi, som 1801 og 1804 blev vurderet til henholdsvis: 416 rdl., 2 mk. og 2 sk. og til 936 rdl., 1 mk. og 3 sk. Og selv om man må regne med, at inflationen allerede på det tidspunkt er begyndt, er forskellen dog forholdsvis stor, for stor til at den alene kan skyldes inflationen.

I dagligstuen spiste og sov familien; her sad de og

lavede husflid i de lange vinteraftener i varmen fra den kostbare bilæggerovn, hvori der blev fyret fra køkkenet, ved det lange bord med den faste bænk. Det lys, som stuens tre messinglysestager har kunnet give, har nok været svagt, men læse har de kunnet; i hvert fald fandtes her i 1804 ti gamle bøger. Desværre står der ikke noget om, hvad det er for bøger, men formodentlig har der som i andre gårde været en bibel og nogle andagtsbøger.

Af luksus har der ikke været meget, men dog et par stole med hynder og et lille spejl. Som et uundværligt tilbehør til de tre senge havde de både et jern- og et messingfyrbækken, hvis gløder har kunnet varme sengene en smule op.

Fra dagligstuen går vi ind østerstuen, hvor gårdens fornemste ting var samlet. I stuen stod en dragkiste med fire skuffer, hvori konen havde sine klæder, bl. a. tre kåber, hvoraf den ene var af blåt damask med sølvhager i; adskillige alen stof fandtes også her, både hjemmegjort og købt. Hele denne dragkistes indhold blev 1804 vurderet til ca. 44 rdl.

Herinde stod en chatol med en del smårum og tre skuffer, hvori konen også havde noget af sit tøj foruden sengelinned og endnu flere alen stof. Hertil kom et lille blåmalet skrin med stof og garn. I østerstuen stod også et langbord. På væggen hang en såkaldt tabulet, d. v. s. en amagerhylde, hvorpå der stod en del småting, såsom 8 par hvide tekopper, 2 sorte tepotter, 1 hvid kaffekande og en lille messingkedel. Her hang et lille spejl i blåmalet ramme og et manglebræt med trille.

Så er der et gæsteværelse med 2 sengesteder med omhæng for, hvor gæsterne har kunnet sove, efter at fyrbækkenerne har været i sving for at jage noget af den naturlige klamhed fra de sjældent benyttede senge. Derforuden stod her et lille bord og to stole.

I et lille kammer ved »storstuen«, formentlig østerstuen, stod et par af gårdens mange øltønder og et par flasker; velsagtens fordi disse ting ikke har kunnet være i det næste kammer.

I dette kammer stod endnu et par øltønder og et saltkar, hvor gårdens beholdning af saltet flæsk har ligget. Saltning var jo næsten den eneste måde man kunne opbevare kød på i længere tid.

Her var tallerkenerne, både større og mindre, i alt omkring 25 af forskelligt materiale: tin, fajance og træ. Også fade var her: 3 store tinfande, endvidere en halv snes ølkrus i forskellige størrelser foruden 2 brændevinsglas og et stort ølglas. Her hang en æbleskivepande, og her stod en malmmorter.

Derpå kommer vi ind i nørrekammeret. Også her var der øltønder, 1 stor, 2 små og et anker. Hertil kommer en brun kiste med stof, duge, klæder og sengelinned. Uldsakse, harestål og gryder m. m. havde også plads her.

Fra dette kammer går vi ud i køkkenet; her fandtes de redskaber, de har brugt til den daglige madlavning på den åbne skorsten: gryder, skåle, en pande og et goderådjern, som dog ikke har været i brug hver dag. Herude stod et dejntrug og et driftetrug.

Så kommer bryggerset med sine store og små kar, en gruekedel og et par driftetruge, nogle gamle hestedækkenner og kornsække.

Fra bryggerset førte en stige op til loftet, hvor det, som ikke blev brugt til daglig, var stuvet hen, bl. a. et stort kar, 6 løb og 6 gryder. Desforuden 2 rokke, hvorpå madmoder og en pige spandt det meste af det garn, der blev brugt på gården.

Så er vi nedenunder igen, inde i malekammeret, hvor kværnen til at male malt på stod. Her stod også en kærne til smørret foruden solde og timse til at sigte melet med.

I karlenes kammer var der intet udover de to senge-steder.

I vognhuset og rundt omkring på gården stod alle redskaberne. I vognhuset stod stadsvognen, en blåmalet vogn med agestole og skrin; denne vogn blev 1801 og 1804 vurderet til henholdsvis 20 og 34 rigsdaler.

Så er der besætningen. I 1801 var der 4 heste i alderen 3–5 år, 2 plage og 3 andre heste, Der var 4 køer, 4 kvier, 6 stude og 2 små studekalve, 10 får og 6 lam, og desuden 3 væddere. Svin var ikke almindelige på den tid. Her på gården var der 3 svin.

I det hele taget er besætningen ikke stor. 1804 er den endnu mindre: 5 heste i alderen 2–8 år og 1 gammel hoppe, som ikke er meget værd. Antallet af kreaturer er gået lidt op. Man er slået ind på større studeopdræt, og der er nu 13 stude. Derimod er antallet af malkekøer omtrent det samme, men de har nu kun 4 får og 4 lam. Af svin er der kun et.

Kjellergaards jordtilliggende har svinget lidt op og ned gennem tiderne. Hvor mange tønder land der har været til de forskellige tider, kan ikke siges, men i matrikelen 1664 opgives hartkornet til 15 td. og 3 skp; den årlige afgift, landgilden, til ejeren var da: 14 tønder byg, 1 pund (ca. 8 kg) smør, 1 skovsvin (d. v. s. et magert svin, da der jo her ingen skove var, hvori svinene har kunnet komme på olden), 3 snese ål og 8 td. havre.

Fæsteren, Niels Laursen, må have klaget over den høje hartkornsansættelse, for efter tingsvidne af 26. marts 1678 på Nørre herreds ting og efter attest 1680 fra præsten i Dragstrup-Skallerup, hr. Christen Mouritsen, nedsattes hartkornet til 10 tønder⁹).

Disse 10 tønder blev så ved matrikelen 1688 nedsat til 9 td., 4 skp, og 3 fdk.

Den 30. dec. 1772 købte Christen Christensen Kjeller-

gaard noget øde jord i Thorup af Jens Stadel til Sø. Hartkornet var ansat til: 1 – 1 – 3 – $2\frac{1}{3}$, hvorved gårdens hartkorn kom op på 10 – 7 – 2 – $2\frac{1}{3}$, men så blev der frataget 1 skæppe og 1 fjerdingkar til et hus i byen, derfor kom gårdens hartkorn ned på 10 – 6 – 1 – $2\frac{1}{3}$. Dette hartkorn havde gården i 1816⁸⁾, da Peder Blaabjerg købte gården.

Peder Blaabjerg solgte en del jord fra gården; 1844 var der af gl. hartkorn 7 – 6 – 3 – $2\frac{1}{6}$ til bage. Det blev nedsat til 6 – 0 – 2 – 0. Senere sælges en masse jord fra, således at gårdens hartkorn i løbet af 1800-erne kom ned på det halve. En del af jorden fik Peder Blaabjergs søn, Mikkel Blaabjerg, og lagde det sammen med en mindre gård, han havde købt (nu Magnus Blaabjergs gård).

Til de 3 tønder hartkorn, 40 td. land, der var tilbage af matrikelnummer 1 a, har Søren Anker Sandel sidste år købt en mindre ejendom på 11 td. land med hartkorn 2 tønder, således at gården nu har 57 td. land med 5 tønder hartkorn. Det morsomme ved købet af den lille ejendom var, at noget af dens mark også havde matrikelnummer 1 a, så på den måde kom noget af jorden tilbage til den gamle gård igen.

1. C. Rise-Hansen: Præsteindberetninger om fæstegods m. m., i Vendelbo stift 1568 og 1599. 1964.
2. Landstingets Skøde- og Pantebøger 1688 og 1701.
3. Wibergs Præstehistorie.
4. P. Filtenborg: Sejer Olesen Leth og hans Slægt. S. 141.
5. Morsø Skøde- og Pantebog 1738–97.
6. Morsø Skifteprotokol. S. 102.
7. Morsø Skifteprotokol. S. 102.
8. Morsø Skøde- og Pantebog 1811–18. S. 273.
9. Dueholm, Ørum og Vestervig Amters kontributionsregnskab 1680, litra A.

Gullerupgård og Gullerup

Af M. P. EJERSLEV

OM DEN GÅRD der engang hed Gullerupgård, i sin stortid har været hele Gullerup eller det allermeste af den, ved vi ikke. Vi ved blot, at fra den tid vi begynder at kunne følge dens skæbne, dens ejere og dens brugere, har den det ikke.

Hvor den har ligget, ved vi heller ikke. Men vore slutninger om det turde være ret sikre: for det første lå Gullerup-gårdene langs med fjorden og langs med den vej, der engang gik langs fjorden; både vejen og gårdene måtte flyttes efter de store stormfloder i 1830-erne. Og for det andet er den eneste rimeligt tænkelige plads for en middelalderlig frimandsgård på et sted som Gullerup, det lave terræn ud mod fjorden, velsagtens ved det lille vandløb, der omtrent midt i byen løber ud i fjorden. Og endelig: den ene af de to gårde, der vitterlig er hver sin del af den gamle Gullerupgård, lå i sin tid nabo til denne bæks udløb – hvilket fremgår af en lille »sag«, som der skal meldes om senere. Men der er jo endnu en mulighed for tanken om gårdens plads: et stykke ude i fjorden, for at adskillige af de gamle boliger nu kun er et stykke fjordbund, det ved vi jo.

Gullerup by udgør en lille aflang firkant, den nordlige del af Bjergby sogn, Morsø Nørreherred, mellem halvtredje og tre km fra øst til vest og vel halv så bred fra

syd til nord. Mod vest grænser det til den gamle gård Klitgård i Fårtoft, Sundby sogn, og mod øst til Flade sogn, hvor begge byer har store bakker og lave kærstykker, her er vi ude ved den vældige Hanklit. Så sent som i 1788 skændtes Flade og Gullerup bylav om skellet og dermed brugsretten til værdierne: Gullerup-folk fører tingsvidner på, at de i mands minde har hentet ilding her og brugt græsning, Flade-folk benægter det ikke, men hævder, at det har været ulovligt. De lader Landbokommissionen dømme – det er midt i arbejdet med Flade udskiftning. Gullerupfolkenes fortaler her er den største grundejer i Gullerup, Stadel på Sø og Ullerup. Men han ejer så godt som kun de to Gullerupgård-ejendomme.

Gullerupgård har været en såkaldt »adelig sædegård«, d. v. s. en gård med visse privilegier, mest skattemæssige. Forudsætningerne herfor – der nok ikke altid er blevet overholdt, og forøvrigt senere er mildnet – var 1), at der skulle bo, eller have boet, en adelig familie på gården, 2) at gården havde 200 td. hartkorn bøndergods inden for 2 miles omkreds.

De 200 td. hartkorn her lyder måske så stort, det er det egentlig ikke. De første bestemmelser af gårdens hartkorn var usikre, men tallene var ialtfald større end senere. – Efter matriklen fra 1664 til 1688 havde Gullerupgård mellem 24 og 25 td. hk., hele Gullerup by havde mellem 70 og 80. Der skal jo ikke mange gårde i Bjergby, Solbjerg-Sundby og Flade til at have hen ad af de 200.

»Adelig familie« – d. v. s. dem, man kaldte »mand af våben« – sad på gårde i sogn ved sogn, af den størrelse, hvoraf nogle senere blev til mindre herregårde, andre til storbønders gårde, (det var de fleste), og de var i langt større tal end vi i almindelighed tænker os. En af de mange af den slags var Gullerupgård.

Den første ejer af gården, vi kender nævnt, hedder

Peder Mogensen, han hører til den i disse egne ret kendte Glob-slægt. En efterkommer af ham, Niels Stygge, skriver sig i 1556 »til Gullerupgård«, han døde 1606. Han menes at have solgt gården til Claus Maltesen Sehested, og dennes datter Anna mageskiftede for noget andet gods, bl. a. Sindbjerggård i Redsted sogn, »en gård i Bjergby sogn, kaldet Gullerup«. Man bør ikke af udtrykket her slutte, at så er hele Gullerup et med gården, for samtidig tales der andetsteds om gårde i Gullerup.

Kronen må have borthandlet disse godser igen, for i 1649, 6. december, bliver gården igen mageskiftet til kronen, denne gang af Sivert Brockenhuus til Ullerup. Efter den ulykkelige krig med Sverige, der slutter 1660, er landet forarmet, og kronen må bruge alle muligheder for at skaffe penge til veje. En af disse var at sælge kronens ejendomme landet over. Og når en rig godsbesidder købte, var det ofte på den betingelse, at han skulle købe en vis del mere end det aftalte, og naturligvis for kontant betaling.

Staten skylder både godsejerne og store handelshuse penge. Og i 1661 går en mængde morsøsk gods fra kronen over til fru Elisabeth, enke efter Albret Baltzer Behrends, og hans arvinger, samt Leonhard Marselis i Hamborg. Kronen forbeholder sig her, som regelen var ved disse godshandeler, tilbagekøbsret.

I 1670 bliver Danmarks første generalpostmester, Poul von Klingenberg, ejer af Højris, og herhen hører Gullerupgård i de kommende år. Hans søn af samme navn får Højris i 1690, og da han dør i 1723, går Højris sammen med en hel del morsøsk gods over til hans datter Friderica, som i 1720 blev gift med en holstener: godsejeren Alexander Thielemann von Heespen til Hemmelmark i Sydslesvig, Borreby sogn (Trap, 1. udg., Slesvig) og Tersløsegård i Holbæk amt. Mens han lever, står han som ejer af

Morsø-godserne, senere hans enke. Det bør vel bemærkes, at den tredie ejer af Tersløsegård efter ham var Ludvig Holberg.

Poul von Klingenberg's gods, som Gullerupgård hører til, anføres i »Kronens Skøder« 1720. Det fylder syv trykte sider i bogen.

I ca. 100 år ligger Gullerupgård under Sø Hovedgård. I godt og vel 100 år skifter Sø ejer 15 gange, og hver gang, omtrent, har vi en fortegnelse over det tilhørende bøndergods, deriblandt Gullerupgård, eller rettere de to nøjagtigt lige store gårde, den bliver delt i. Dertil kommer de fortsatte hartkornsspecifikationer for godsernes tilhørende bøndergårde igennem lang tid, hvor det er til at følge fæstere og hk.s størrelse fra tid til tid. Gårdene hører til Sø, til de op i 1800-erne bliver købt til selveje.

I matriklen af 1664 er der i Gullerup syv ejendomme med hartkorn som følger:

Ejer	Fæster	Hartkorn
1. Lund	Morten Thøgersen	13 - 4 - 2 - 2
2. -	Anders Andersen	10 - 3 - 1 - 1
3. -	Niels Lauridsen	24 - 6 - 2 - 2
	(dette er Gullerupgaard).	
4. - et boel	Anders Christensen	4 - 0 - 0 - 0
5. Ullerup	Peder Sørensen	8 - 2 - 2 - 2
6. Hegnet	Jens Sørensen	6 - 6 - 0 - 0
7. Nandrup ..	Niels Andersen	8 - 4 - 1 - $\frac{3}{5}$

Gullerupgård svarer med sine 24 - 6 - $2\frac{2}{3}$ td. hk. flg. i landgilde:

20 td. byg, 2 pd. smør, 2 svin, 2 øxen at stalde, 8 snese ål, 16 td. havre, 11 morsing skp. (korn) gri.

De 2 pund smør svarer omtrent til 17 kg i vor tids vægt. Der skulle i sin tid 20 »morsingskp.« til en tønde. »Gri« er forkortelse af gæsteri, levn af den gamle for-

pligtelse for gårdene til at yde deres bidrag til kongens »forretningsmæssige« rejsler, til ting og domme osv., eller til hans repræsentanter, det betyder altså ikke, at gården er noget i retning af kongsgård eller lign.

Det kan tjene til sammenligning, at matr nr. 1, Morten Thøgersen, med dens godt 13 td. hk. svarer: 12 td. byg, 1 pd. smør, 1 lam, 1 svin, 2 grise, 10 skp. gri.

Nr. 2, Anders Andersen, svarer af sine godt 10 td. hk.: 8 td. byg, 1 pd. smør, 1 svin, 4 snese ål, 4 morsing skp. gri.

Disse afgifter viser også – som forøvrigt alle lignende forpligtelser i disse egne – Limfjordens rigdom af ål!

Niels Lauridsen, som altså nævnes i 1664 som fæster af Gullerupgård, er den første vi kender på gården. Han er, efter aldersangivelsen ved hans død 1778 (begravet 13. januar, 77 år, 4 mdr.) født i året 1600. Skønt Bjergby kirkebog begynder allerede 1646, viser den intet om Niels Lauridsens afstamning. Derimod er der et utvivlsomt familieskab, som bør nævnes: både Bjergby og Skallerup kirkebøger viser meget tydeligt, ud fra fadderlister navnlig, et slægtskab mellem Gullerupgårds Niels Lauridsen og fæsteren af samme navn fra Kiellergård i Torup og hans familie (om hvem der fortælles andetsteds i denne bog). Flere af familien hører til i Gullerup, men *hvordan* slægtskabet er, vides endnu ikke.

Det ser ud til, at Niels Lauridsen har været gift to gange, da der synes at være to hold børn. Peder Nielsen er, regnet efter angivelsen i dødsåret, født 1631. Han dør 1682, 51 år. Hans kone hed Anne Christensdatter.

Hans bror, der nævnes til gården: Christen Nielsen, er født 1647, død 1708, begr. 6. febr., gift 1. Anne Sørens-datter, gift 2. Maren Christensdatter. Anders, er f. o. 1644, d. 1671, 27 år. Sidsel, f. o. 1649, d. 1695. Helle Nielsdatter, endnu yngre, var gift med Jens Sørensen af

Hyldig, søster til dem, døde i Gullerupgård 1702, 70 år. Hun må jo så høre til det yngste hold.

En Poul Christensen, Gullerupgård, bliver begravet 1652, 72 år gl., altså f. ca. 1580. Men vi ved ikke noget om evt. slægtskab med den senere kendte slægt på Gullerupgård – selv om en Poul Christensen er fæster på gården et halvt hundrede år efter.

At der sidder to familier som fæstere på samme gård er jo ikke nogen sjældenhed, selv på meget mindre gårde. Niels Lauridsens to sønner Peder og Christen nævnes som de næste fæstere på Gullerupgård; vi ved at de er hans sønner, for de nævnes som sådanne i en fadderliste i Bjergby kirkebog.

Matriklen af 1664 var uretfærdig i sine følger, og man besluttede hurtigt at lave den om. Man begyndte allerede 1680 at udarbejde en ny, den kom frem i 1688, og den kom til at gælde til 1844.

En gennemgribende forandring er der overalt i den nye matrikel: gårdenes hartkorn sættes her betydeligt lavere end i den gamle. Den ser for Gullerups syv ejendomme således ud:

Ejer	bruger (fæster)	gl. matr.	ny matr.
1. Højris.....	en ødegård, brugt af Thøger Larsen og Anders Andersen	13-4-2-2	7-5-0-0
2. Højris.....	Anders Andersen ...	10-3-1-1	6-7-1-0
3. Højris.....	Peder Nielsen og Christen Nielsen ... (Dette er Gullerupgård).	24-6-2-2	14-4-3-0
4. Højris.....	Niels Andersen og Jens Sørensen	4-0-0-0	1-2-3-1
5. Hr. Frans i Solbjerg	Thøger Larsen	8-2-2-2	6-4-0-0
6. Hegnet	Jens Sørensens enke	6-6-0-0	6-3-3-0
7. Nandrup	Niels Sørensen	8-4-1- ³ / ₅	6-7-0-1

Hr. Frans er præsten i Solbjerg, Frans Hagedorn, død i Solbjerg 1696. På Hegnet i Salling sidder hr. Jørgen Skeel, død 1701.

Peder Nielsen på Gullerupgård er død i 1682, men må jo have været levende, da man begyndte forarbejdet til matriklen i denne egn.

Der findes på Landsarkivet i Viborg to afskrifter af matriklen af 1688, den ene fra ca. 1708, den anden fra sidst i 1730'erne. I den ældste af disse er fæsterne Peder og Chr. Nielsen, nu Peder Christensen og Poul Christensen, men i den yngste er de rettet til: Peder og Poul Christensen, og som ejer står von Heespen.

I Hartkornsspecifikationen i 1730'erne over Højrisgodset nævnes som fæstere i gården på 14-4-3-0- i Gullerup by flg. tre: Poul Christensen Øster, Peder Christensen og Jens Gundersen. Vi ved ikke, hvem Jens Gundersen er; navnet forekommer dels i Nykøbing og dels i V. Assels på samme tid, men det ser ikke ud til, at de har noget med denne Jens Gundersen at gøre. Han dør 1742, 43 år. Gift 1741 med Anne Sørensdatter.

Peder Christensen er søn af Christen Nielsen og altså sønnesøn af Niels Lauridsen. Poul Christensen Øster *kan* være bror til Peder Christensen, men det er ikke sikkert, vi har jo ikke navnet Øster andetsteds i familien før. Der er heller ikke påvist nogen forbindelse til den omtrent samtidige familie Øster i Sdr. Dråby, hvor der forøvrigt er en Christen Øster.

Antagelig 1738 eller 1739 er Gullerupgård delt i to af hartkorn nøjagtig lige store gårde, hver på hk. 7-2-1-1½. Og fra nu af kender vi navnene på begge gårdes fæstere indtil op i 1800'erne, da gårdene bliver købt til selveje, men desværre savner vi de dokumenter, der ville give de fyldigste oplysninger om fæsterne, deres hjem og familie, nemlig skiftebrevene. Gårdene hører nemlig i det meste

af denne periode under Sø gods, og dér findes ingen skifteprotokol. Der er en fortegnelse over de i protokollen stående skifter, men skifterne findes altså ikke. Fra dette register ved vi kun, at for flere af gårdenes fæstere og deres koner har der stået skiftebreve i den forsvundne protokol. Derimod findes der i Sø-arkivet adskillige fæstebreve; desuden nævnes gårdene, deres fæstere og hartkorn ofte, når gården Sø med bøndergods, kommer i handelen, og det sker nu og da. Fra engang i det 17. århundrede til 1776, da Stadel overtager gården, har den været i handelen 15 gange!

1772 nævnes begge gårdene under Højris, men i mange år nævnes de to gårde derefter under Sø, ofte således:

Nr. 3: Jep Svenningsen $1/2=7-2-1-1^{1/2}$. Peder Poulsen $1/2=7-2-1-1^{1/2}$.

Begge gårdene nævnes hele perioden igennem med hartkorn $7-2-1-1^{1/2}$, men fra 1797 står de begge til $7-0-0-0$.

Af de tre fæstere, der nævnes i 1730'erne, har Niels Lauridsens sønnesøn Peder Christensen ikke efterladt sig sønner på gården her. Hans eneste søn – han har nogle døtre – er Søren Pedersen, som er født 1726. Han flytter fra Gullerupgård til Bjergby, hvor han kaldes Søren Gullerup. Som en denne sag uvedkommende ting kan nævnes, at når han eller Chr. Rytter i Bjergby har barn i kirke, er den anden næsten altid fadder. Om der ligger slægtskab eller blot naboskab bag, ved vi ikke. Chr. Rytter er forfader i lige mandlig linje til Aksel Sandemose. En af de mange linjer af slægten Filtenborg går også tilbage til Søren Gullerup.

Niels Lauridsens søn Christen Nielsen døde 1706, 61 år. Han er gift 1694 med Maren Christensdatter, vistnok hans andet ægteskab.

I den ene af Gullerupgårds gårde bor indtil omkr. 1800 efterkommere af Poul Christensen Øster. Hans søn Peder Poulsen får fæstet i 1741. Fæstebrevet er dateret Dueholm, 4. oktober 1741.

I 1780'erne overtager Peder Poulsens søn Anders Pedersen Øster gården og har den indtil sin død 1809.

Fæstebrevet til Anders Pedersen Øster af 1780, 7. jan., er udstedt af Jens Stadel til Sø, Anders Øster døde 1809.

Den næste fæster er Bertel Jensen fra Bjergby, der i 1841 køber gården til selveje. Han nævnes i de foregående år som sognefoged. Gården kendes og nævnes endnu blandt nulevende ældre som »Bertels gård«.

Han fæster i 1810, 13. sept., den Stadel tilhørende gård i Gullerup, som Anders Østers enke sidst beboede. Dens hartkorn er 7-0-0-0, og han skal svare aftægt til Anders Østers kone. Efter Bertel Jensens kone, Else Jensdatter er der skifte 1841.

Om gårdens bygninger fortæller en brandtaksation 1819. Hartkorn 7-0-0-0:

a. Stuehuset i nord, 13 fag og $9\frac{1}{2}$ al dyb, dels grundmur og dels fyrretømmer og klinede vægge, stråtag; to stuer, kammer, køkken og bryggers med loft over ni fag. Fornødne vinduer og døre samt en jern-bilæggerkakkellovn og en indmuret kobberkedel på $\frac{3}{4}$ td, skorsten og bageovn af brændte sten. 420 rdl.

b. Det søndre hus, 12 fag, 12 al dyb, fyrre over- og undertømmer, klinede vægge, med stråtag. Lo og lade. 300 rdl.

c. Østerhus, fem fag, $6\frac{1}{2}$ al dyb, fyrre over- og undertømmer, klinede vægge og stråtag. Vognhus, fårest og svinesti. 80 rdl.

d. Det vestre hus, 10 fag, 9 al dyb, fyrre over- og undertømmer, klinede vægge og stråtag. Stald, fæhus, med loft over fem fag. 250 rdl.

I skøde- og panteprotokol 1837-43 er der skøde fra

Fr. Hauch Stadel til velagtede Bertel Jensen på den Stadel tilhørende gård i Gullerup under Sø gods, hk. 7-0-0-0, pris 1750 rbd. sølv.

På samme gård er der skøde fra Bertel Jensen til svigersønnen Peder Christian Jensen (gift med Anne Bertelsdatter). Gården er stadig på hk. 7-0-0-0, og prisen er nu 1800 rbd. sølv. Samtidig er en aftægtskontrakt oprettet mellem Bertel Jensen og svigersønnen.

Det meste af »Bertels gård«, matr. 2, hører nu ind under Kjeldbjerggård, hvor Karen Jakobsen, enke efter Christen Jakobsen bor.

Den anden af gårdene må have haft den nævnte Jens Gundersen som fæster. I 1743 stæder og bortfæster (foged eller fuldmægtig under Dueholm) til Jep Svenningsen hørende til Højris gods en gård i Gullerup, som Jens Gundersen sidst i fæste havde og fradøde, på de vilkår, at enken og et vanført pigebarn nyder ophold i gården deres livstid.

Jeppe Svenningsen er 1741 gift med Anne Sørens-datter af Gullerup.

Det vil være rimeligt her at anføre fæstebrevet fra Jens Stadel til Sø til den næste fæster:

Jens Stadel til Sø stæder og hermed bortfæster til Peder Jensen, tjenende i Gullerup, det sted ibidem, som Jeppe Svenningsen sidst beboede og fradøde, hk. 7-2-1-1½, hvilken han på livstid må fæste og beholde under flg. konditioner: 1. At han ægter Jeppe Svenningsens enke Anne Pedersdatter. 2, 3. og 4. De sædvanlige forpligtelser ang. gården. 5. For hoveri og arbejde er han aldeles befriet (betaler herfor de 10 rdl). Men hvad villigheds arbejde af hannem forlanges, lige med mine andre frie bønder, må han ikke mere end de nægte at udføre.

Søe, den 14. marts 1778.

J. Stadel.

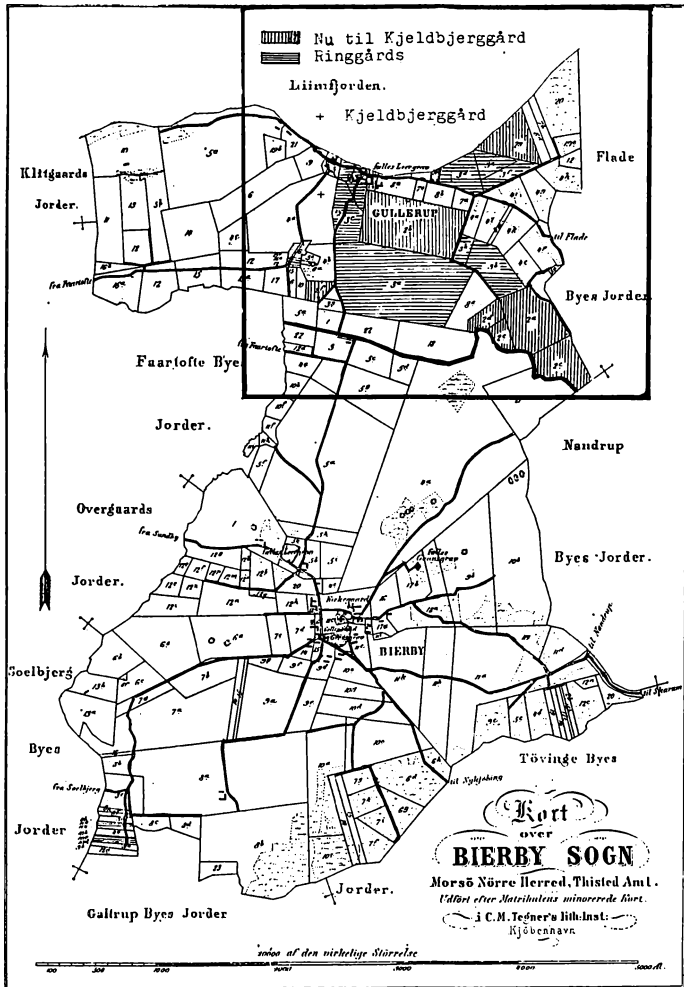
1809, 8. 12., døde forrige gmd. Peder Jensen af Gullerup, 81 år, og 1811, 6. 2., døde Anne Pedersdatter, Peder Jensens enke i Gullerup, 95 år. – Hun er formodentlig datter af Peder Christensen i Gullerupgård og Anne Sørensdatter, f. 25. okt. 1716. Gift 1. gang med Jeppe Svenningsen.

Gården, der nu har matr. nr. 3, blev 1798 fæstet til Mikkel Jensen Klitgaard. Han var fra nabogården til Gullerup, Klitgaard i Fårtoft, Sundby sogn, og født der 1751, 20. dec., så han var altså oppe i alderen, da han overtog fæstet. 1797, 29. dec. blev han gift med Sidsel Poulsdatter; Peder Jensen i Gullerup var forlover. Da Mikkel Jensen Klitgaard døde 1809, efterlod han sig foruden enken børnene Peder, Jens, Poul og Johanne. Skiftet efter ham findes i Morsø herreders skifteprotokol 1807–11. Gården, som han havde købt 1798 af Jens Stadil til Sø blev vurderet til 900 rdl, løsøret til godt 438 rdl, og der var et tilgodehavende på 200 rdl, så boets aktiver udgjorde godt 1538 rdl. Passiverne udgjorde 670 rdl, så der blev godt 868 rdl til deling. Enken fik halvdelen, hver af sønnerne ca. 120 rdl. og datteren 60 rdl. Peder Jensen og hustru boede endnu i gården.

Enken Sidsel Poulsdatter gifter sig samme år med Lars Jacobsen, som hermed får en slags adkomst til gården. Dog nævnes ved den næste ejers køb, at han køber gården af Lars Jacobsen, som ikke har adkomst til gården.

Den næste ejer er Niels Pedersen Ringgård, hvis efterkommere siden har haft gården. Han giftede sig med Mikkel Klitgaards datter Johanne. Hans slægt stammer fra Thy, og hans fader kom til Mors og levede som husmand i Flade klit.

Ved skøde af 18. aug. 1827 sælger Lars Jakobsen til

Gårdene i Gullerup ca. 1814. Efter Matrikulens minorerede Kort.
 Gullerupgård er matr. nr. 2 og 3.

Niels Pedersen Ringgaard af Gullerup »min iboende gård« af hk. 8-2-0-0, prisen er 598 rdl. – Han sælger i kraft af det til hans formand Mikkel Jensen Klitgaard udstedte skøde af 13. jan. 1798.

Matr. nr. 3 er hovedparten af den gård, Ringgaardslægten har siddet på i noget over halvandet hundrede år, nu Mogens Ringgaard.

Udskiftningen af Gullerup by sker i årene omkr. 1794, ialfald er udskiftningskortet dateret dette år. Vi har ikke fundet udskiftningsprotokollen for Gullerup, derimod er den bevaret for Bjergby by.

Da man i tiden efter 1814 begyndte arbejdet med den nye matrikel, som kom 1844, undersøgte man de gamle kort fra udskiftningsarbejdet, og hvor de fandtes nøjagtige nok, dvs. med under $\frac{1}{2}$ ‰ fejl i beregningerne, brugte man dem. Dette betyder, at man på dem har navnene fra 1790'erne, men de er streget over, og de nye navne fra ca. 1814-20 er skrevet ved siden af. For det nutidige studium er dette jo en fordel; man får i mange tilfælde to besiddere for én.

Der sker i tiden fra udskiftningen og til o. 1820 så mange jordhandeler i Gullerup, mest udstykningshandler, at den lille by med sine tidligere syv ejendomme nu på kortet har 22 matrikelnumre.

Den kendsgerning, at Gullerup by i tiden allerede før udskiftningen og fremover mod 1820 udstykkes i forbløffende grad, mest i ejendomme på fra 3 skp. hk. til 7 skp., og hvor et par ret store gårde bliver slået i stykker, bl.a. Ole Christensens i den vestlige del af byen, synes ikke i større grad at have berørt de to her omhandlede gårde, for den enes vedkommende vel fordi den er fæstegård under Sø så sent som til 1841.

I Thisted Amtstuearkiv, under afdelingen »Landbo-kommissionen« meddeles den lille »sag«, der hentydes

til i begyndelsen af artiklen: Mikkel Jensen Klitgård klager til Landbokommissionen over sin nabo, Jacob Larsen. Der flyder et lille vandløb forbi Mikkel Klitgårds gård, vesten om den, og dens vand har han og hans gård fordel af. Men nu har naboen Jacob Larsen lavet en dæmning over bækken og derved tvunget dens vand gennem en nygravet grøft forbi *hans* gård, før det løber ud i fjorden. – Landbokommissionen kommer over og ser på det, foruden et par andre gårdmænd fra Gullerup. Man enes om flg.: Jacob Larsen skal sløjfe sin dæmning, så bækken får sit gamle løb, sagens udgifter deler de, så Jacob Larsen betaler de to tredjedele og Mikkel Klitgaard den ene tredjedel.

Henvisninger:

Angående det mere almene stof: historisk, udskiftning, matrikler osv. er der brugt bl.a.: Kronens Skøder, 1636, 1649, 1661, 1720. Kancelliets Brevbøger, de første af disse år. Hjelholt: De jyske Landmålingsmatrikler, Jyske Samlinger 4. rk. III. Gunnar Knudsen: De danske matrikler, Fortid og Nutid 2. bd. Jakob Lykke: Bjergby Sogns Udskiftning, Aarbog for Mors 1920, Kjeldbjergbogen.

Kilder:

Det lokale stof bygger så godt som udelukkende på arkivmateriale. Her nævnes det mest:

Kirkebøgerne, næsten udelukkende Bjergby, som begynder 1646. Godsarkiverne for Sø, Ullerup, Højris o.fl. Folketællingerne 1787, 1801, 1834. Justitsarkiver: Brandtaksationer, skøde- og pante-protokoller, realregistre, matrikler for Nørreherred 1845, skifte-protokoller. Amtsarkiver: Dueholm, Ørum og Vestervig amter. Skifteprotokoller, forandringer efter forordningen om fællesskabets ophævelse af 1758 til 1785. Brandtaksationer. Thisted amt: Landvæsenkommissionen. Parcelleringsjournal. Forligskommissionsprotokol 1798 ff.

Amtstuearkiver, Thisted: Matrikelekstrakter, hartkornsspecifikationer, do. for Dueholm, Ørum og Vestervig amter, udstykningsapprobationer, ekstraskattemandt. Ældste matrikler, 1664, 1688, de to afskrifter af ca. 1708 og ca. 1738. Kopi af udskiftningskort 1794, senere brugt ved forberedelsen til den nye matrikel.

En voldsom forpagter

*Efter Hassing herreds tingbog ved Valdemar Henriksen
og Torsten Balle*

I MARTS 1679 forpagtede »hæderlige og vellærde mand« Jørgen Pallesen Obel hovedgården Øland i Harring af Laurits Seefeld, som dog stadig, i det mindste af og til, boede på gården. Forholdet mellem dem blev snart spændt. Forpagteren skulle holde bygningerne ved lige, men Laurids Seefeld har nok syntes, at det gik så som så med det.

En dag i høst samme år kom han gående ned i ladegården med nogle søm til tømreren, der var ved at reparere det østre hus ved porten. Da kom Jørgen Pallesen ud af laden med en plejl i hånden og sagde: »Skal jeg bygge Jeres gamle huse op! Det skal Djævelen gøre! Dersom i byder mig for meget, skal jeg sætte en kugle igennem Jer og vove mit liv på Jer!«

Laurids Seefeld følte sig truet på livet og lod føre tingsvidne på Jørgen Pallesens ord¹⁾). Det var en alvorlig sag, men Jørgen Pallesen forsøgte på tinget at bagatellisere sine ord og sagde, at det var ikke noget lapperi at komme til tinge med. Hvis nogen slog på Laurids Seefeld, kunne han jo slå igen. Han var lang nok til det. Fanden fare i ham!²⁾

Det nyttede dog ikke noget, og ved et senere tingentog han selv, hvad han havde sagt til Laurids Seefeld, og vedstod sine udtalelser for retten³). Derefter blev der fremlagt et skriftligt indlæg fra Laurids Seefeld, hvori han i henhold til bestemmelserne om undsigelse på livet i Christian den Tredjes reces, anmodede retten om at kræve garantier. Enten skulle Jørgen Pallesen da få en vederhæftig mand til at gå i borgen for sig, eller også skulle han selv sidde i forvaring til sagens videre udgang.

Jørgen Pallesens skriftlige svar på dette indlæg, der også var blevet læst på et tidligere retsmøde⁴), blev nu fremlagt. Han undskyldte sin fremfærd med sit huses be-
drøvelige tilstand. Ved den da grasserende sprinkelsyge (plettyfus) havde han mistet de fleste af sine folk, og han selv og hans hustru havde måttet holde sengen i langsommelig tid. Desuden havde hans hø og korn lidt stor skade af vejret, så han syntes, at Laurids Seefeld som en god kristen burde lade sig dette gå til hjerte. I stedet havde han taget hans korn og folk fra ham og ladet ham tiltale, og han havde været nødt til at møde mange tingdage med folk, heste og vogne, så han ikke kunne passe sin næring. Men for at Laurids Seefeld ikke skulle have årsag til videre trøtte, ville han nu forsikre ved ære, liv og gods, at de ord, han havde sagt, aldrig skulle komme denne til skade på gods, ære eller liv.

Dette indlæg hjalp selvfølgelig ikke. Retten dømte efter Laurids Seefelds begæring, at Jørgen Pallesen skulle skaffe borgen eller sidde i arrest. Det sidste var jo ikke så rart, og det lykkedes da også for ham at finde en mand, der ville sige god for ham. Hvor god denne mand så selv var, kunne være tvivlsomt, men adelig var han, og endnu på den tid ejede han – i hvert fald formelt – en herregård. Det var ritmester Hans Axel Pors til Ullerupgård, Sennels sogn, og han mødte selv for retten og tilbød at

være borgen for Jørgen Pallesen⁵). Dette skal måske ses på baggrund af, at dennes broder, Anders Pallesen, var sognepræst i Sennels.

Laurids Seefeld søgte nu at komme af med den ubehagelige forpagter. Han sagde ham op. Men Jørgen Pallesen indankede straks opsigelsen for retten, da forpagtningskontrakten lød på fire år og Laurids Seefeld ikke havde bevist, at kontrakten var misligholdt. Herremanden var ikke til stede – måske har han været bortrejst – og retten dømte så, at opsigelsen var ugyldig⁶).

Der gik nu nogle måneder, men Laurids Seefeld havde ikke opgivet sagen. Næste forår lod han udmelde synsmænd, der skulle syne Ølands bygninger, således at eventuelle mangler ved vedligeholdelsen kunne fastslås.

Og så gik det løs igen⁷). Da synsmændene var på vej mod gården, mødte de Jørgen Pallesen, der sagde, at de havde ikke noget at gøre her. Han havde forpagtet gården i fire år og havde kun haft den i ét. Før de fire år var gået, havde Laurids Seefeld ikke noget med gården at bestille. De kunne godt ride hjem igen, og hvis de kom i gården, skulle de komme blodige ud af den. De svarede, at de var udmeldt af retten og derfor ikke turde ride hjem uden at have synet gården. Så ville de blive sagsøgt og måtte betale faldsmålsbøder. Jørgen Pallesen tilbød at holde dem skadesløs, men da en af dem spurgte, om han ville give dem dette tilbud skriftligt, blev han rasende og råbte: »Din hundsfoot, jeg skal give dig det beskrevet med denne her!« Hvorpå han truede dem med en lang lægte og sagde, at hvis de kom nærmere, skulle han nedlægge dem, om han så selv skulle ligge med. De svarede, at de ikke ville gå bort uden at have fået Laurids Seefeld i tale, men Jørgen Pallesen fortsatte med sine trusler og skældsord.

Da kom herremandens tjener til og spurgte, hvorfor

de blev stående, da de dog var udmeldt af retten til at møde på Øland hos hans husbond. De fulgte så med tjeneren til den vestre port, men der havde Jørgen Pallesen stillet sig i vejen for dem og svingede med begge hænder en lang lægte, mens han igen truede og undsagde dem. De turde derfor ikke gå ind, før Laurids Seefeld selv kom til og tog dem i hånden og bad dem komme med; de skulle intet ondt frygte. Da for Jørgen Pallesen mod herremanden og brugte mange grimme ord. »Du var en hundsfot i fjor; du er endnu det samme, dit pak! Trods dig an, din hundsfot, om du tør understå dig at røre mig!« Laurids Seefeld sagde roligt: »I skal agte Jeres øvrighed!« »Hvem er det?«, spurgte forpagteren. »Det er jeg!« svarede herremanden. Da råbte Jørgen Pallesen: »Jeg skider i slig øvrighed!« og fortsatte med sine skældsord.

Nu blev det endelig Laurids Seefeld for meget. En adelsmand kunne ikke og stå og lade sig ærekrænke, og han udfordrede derfor sin modstander, der svarede: »Mine hænder er bundet!« – »Ja, gode karl, jeg lagde en grime på dig i fjor!« sagde herremanden. Men nu var han vred, og han måtte hævde sin ære. Dog brugte han ikke våben, men sine næver og sin stok, som det sig burde i slige tilfælde.

Jørgen Pallesen lod føre tingsvidner om den medfart og de skader, han havde fået. Hans hustru, Dorte Olufsdatter, vidnede om, hvordan den slemme herremand uden årsag havde væltet sig ind på hendes stakkels syge mand, og om hvordan hun selv var besvimet og nu vil gøre Laurids Seefeld ansvarlig for den skade, hun og hendes foster kunne have taget derved. Hun kunne imidlertid ikke anses for at være et uvildigt vidne, og en af Jørgen Pallesens tjenestekarle måtte da frem og hjælpe, men ham fik man ikke meget ud af. Om skaderne vidnede fem

mænd, som Jørgen Pallesen havde krævet udmeldt som synsmænd, og som han foreviste sine skrammer. Han havde fået et blåt øje og en blodig næse, den højre kind var blå og blodig, og der var en hudafskrabning, højre kind var ophovnet, der var et sår på hans højre lillefinger, og blå var også hånden og armen over håndleddet. For alt dette krævede han Laurids Seefeld dømt. Denne protesterede imidlertid og henviste til det tingsvidne, der beviste, at han var blevet groft provokeret af forpagteren.

Og så begyndte det for alvor at trække sammen over hovedet på Jørgen Pallesen. Laurids Seefeld havde 13. maj 1680 i retten fremlagt forpagtningskontrakten, en skriftlig opsigelse til maj 1680, et tingsvidne om den trods forhindringerne afholdte synsforretning over gårdens bygninger og et indlæg, der gik ud på, at Jørgen Pallesen havde forbrudt sin forpagtning, for det første, fordi han ikke havde betalt afgiften af Hassing kirke-tiende, som han skulle, for det andet, fordi gårdens bygninger ikke var holdt vedlige, og for det tredje, fordi gårdens tørvemose var forgravet⁸).

Det var ikke til at komme udenom, men Jørgen Pallesen førte dog vidner om tørvegravningen og om, at en storm i julen havde gjort bygningerne skade⁸). Da han nok var klar over, at det ikke kunne hjælpe ham stort, forsøgte han også et modangreb ved at føre vidner på, at Laurids Seefeld havde ladet sine folk bruge tøjr af sener (jordstængler af kvik, klittag o. a.). Det var forbudt at bruge klittagsener på grund af den sandflugtsfare, der kunne opstå, når man rykkede klittag op. Det sidste vidne må dog ikke have været godt, for senere prøvede han at få hjælp af synsmænd, der var udmeldt af retten, til at efterse, om tøjrene var lavet af forbudte varer. Der var dog kun én af mændene, der ville følge ham, måske

fordi Jørgen Pallesen faktisk ikke længere var forpagter på Øland – og én mand kunne jo ikke holde lovligt syn.

Imidlertid var Jørgen Pallesens frihed kommet i fare. Hans Axel Pors havde fortrudt, at han havde tilbudt at gå i borgen, hvorfor han selv mødte i retten og opsagde tilbudet⁹). Laurids Seefeld tog ham da i hånden og erklærede ham fri og kvit for borgen og tilbud om borgen, og derefter skulle altså Jørgen Pallesen sættes i arrest på grund af sine trusler.

Et mellem spil.

Endnu var han fri, men lige aggressiv. En månedstid efter, 3. aug. 1680, var han i selskab i Rosholm præstegård hos provsten, Jens Kjeldsen¹⁰). Her var også Holger Schandorph, der 1677 var blevet sognepræst i Snedsted, og Jørgen Pallesen satte sig hos ham og talte om nogle tiendelam. Måske havde Jørgen Pallesen boet i Snedsted på den tid. Lidt efter råbte han: »Der sidder den dannemand, hr. Holger, han agter ikke bispens skrivelser eller befalinger«. Hr. Holger svarede, at det skulle ingen ærlig mand sige ham på. Da slog Jørgen Pallesen ham i ansigtet to gange, greb derefter et fyrfad og slog til, så ild og aske stod omkring præsten, og fyrfadet blev bulet. Hr. Holger faldt, mens Jørgen Pallesen råbte: »Din træder¹¹), du Peder Lerke¹²)!«, og da folk ville rejse præsten op, råbte han: »Lad ham ligge, det bæst, Djævelen fare i ham!«

Hr. Holger var ikke den mand, der lod en sådan forsmædelse gå upåtalte hen, og Jørgen Pallesen måtte igen møde for retten, hvor hr. Holger lod fremlægge en række tingsvidner om overfaldet, syn over hans skader og attest fra provsten om, at han altid havde været lydlig mod biskoppen, så alt var i orden til at kræve dom. Retten dømte herefter, at Jørgen Pallesen skulle betale erstatning for sår og skade til hr. Holger inden 15 dage. Et krav om, at han også skulle dømmes som gudsbespøtter efter Frederik den Tredjes forordning af 1655 om præster for sine ærerørige ord, og fordi han havde »skændt og brændt« hans præstekræve og slået en Herrens tjener, blev henvist til en anden instans.

Overfaldet på hr. Holger og den fældede dom var måske ikke uden betydning for hovedsagens videre ud-

vikling. Da Jørgen Pallesen nu igen havde optrådt ubehersket og voldsomt, kunne Laurids Seefeld have grund til at frygte for, hvad han kunne finde på, og han må da have gjort alvor af at lade Jørgen Pallesen arrestere, for den 13. september lod han udmeldte synsmænd tage syn over det kammer på Øland, *hvori Jørgen Pallesen havde været i arrest*. Det var ikke noget hundehul, for det var herremandens eget kammer. Synsmændene beretter omhyggeligt om detaljer. Der var en seng med over- og underdyne, hørgarnslagener og hovedpude, et egebord, en stol, et messingbækken og et stenkrus med godt øl i! På bordet lå en latinsk bog og et stykke rent papir. Der var tre vinduer mod øst, 3¹/₂ kvarter brede og 4¹/₂ kvarter høje, men der var jernstrænger indenfor, og der var slået brædder på tværs af vinduerne udenfor¹⁴.

Særlig sikker har denne arrest nu ikke været alligevel, for synsmændene så også, at det norderste vindue var brækket i stykker. Noget glas lå inde i kammeret. Resten af vinduet lå udenfor med to bøjede jernstænger og vinduesblyet. Brædderne var revet løs ved nordsiden, men hang endnu ved mod syd. Og udenfor så de i haven ind til diget nogle nye fodspor, som var trådt med store sko eller støvler. Desuden så de en stor jernkrampe, der lå ved døren, og som så ud til at være brækket af for nylig, og en stor jernlås, som var hængt udenfor kammerdøren.

Det var altså tydeligt, at Jørgen Pallesen var brudt ud, men der blev foreløbig ikke gjort mere ved sagen, for samme dag blev der sluttet kontrakt mellem Laurids Seefeld og Jørgen Pallesen i nærværelse af to adelsmænd, Hartvig Kaas til Ulstrup og Otto Skram til Todbøl, og to præster, provst Poul Jensen Snedsted, og hr. Anders Pallesen i Sennels, Jørgen Pallesens broder¹⁵). Disse gode mænd, som alle underskrev kontrakten, havde måske som

naboer, venner og slægtninge mæglet parterne imellem for at bringe ufreden ud af verden.

Freden varede dog ikke længe. I november var Laurids Seefeld i København, og Jørgen Pallesen benyttede lejligheden til at forbyde folkene på Øland at tærskes »hans« korn. Herremandens hustru, Margrete Brockenhuus var imidlertid hjemme, og hun henvendte sig om hjælp – til hr. Holger i Snedsted.

Og hr. Holger vidste, hvad der skulle gøres. Da man måtte frygte, at Jørgen Pallesen ville lade nedlægge et fogedforbud mod tærskningen, der så ikke kunne komme i gang, før der var ført en måske langtrukken retssag, lod hr. Holger fremlægge en skrivelse underskrevet af Margrete Brockenhuus – men vel nok forfattet af hr. Holger – hvori hun lod herredsfogeden, Poul Reesen, vide, at Jørgen Pallesen ifølge den sluttede kontrakt ikke mere var forpagter på Øland og altså ikke havde noget at gøre der¹⁵).

Dermed var der sat bom for flere utuskestreger, og da der nu blev gjort brug af synsvidnet om det opbrudte fængsel, idet det blev fremlagt i retten¹⁶) – måske efter hr. Holgers råd – var Jørgen Pallesen igen i knibe. Det synes han ikke helt at have forstået, for endnu den 23. december mødte han for retten og kværulerede om »sit« korn og om Laurids Seefelds fåretøjr. Han havde ikke indset, at det ikke var noget lapperi at komme til tinge med.

Men var han ikke selv klar over den farlige stilling, han var i, så var andre. Atter mægledede slægtninge, denne gang Laurids Seefelds svigermoder, Helvig Sandberg på Ullerup (Mors) og hr. Anders Pallesen i Sennels, der allerede havde haft meget besvær med sin ustyrlige broder. De må have appelleret til stedets højeste øvrighed, amtmand Jørgen Skeel Due, for det var på hans bopæl,

Thisted Bisgaard, og i hans nærværelse, sagen blev ordnet, rimeligvis under pres fra myndige amtmands side.

Jørgen Pallesen krøb nu endelig til korset. Han måtte den 12. januar skrive en erklæring om, at han tilbagekaldte de ord, han i sin svaghed havde brugt, at han ikke havde noget at fordre, og at han anså Laurids Seefeld for en brav og ærlig kavaler¹⁷).

Han fik nu en stilling som forpagter på Nandrup, og dermed skulle chancen for nye sammenstød være forringet. Men, som ordsproget siger: Selv om man driver naturen ud med en fork, kommer hun dog igen, den heks. Og der måtte endnu en forskrækkelse til, før Jørgen Pallesen forstod, at det var ramme alvor. I juli 1681 mødte han igen på Hassing herreds ting¹⁸), hvor han berettede, at da han for kort tid siden kom hjem til Nandrup, fortalte hans hustru, at en vagtmester med fire ryttere og en af amtmandens folk havde været der for at arrestere ham. Han havde håbet, at hans erklæring fra januar kunne stille Laurids Seefeld tilfreds, men da dette ikke var tilfældet, ville han afgive en ny erklæring. I denne bekendte han ydmygt, at han i sin svaghed havde opført sig ganske ufornuftigt og ubetænksomt, hvad han nu højlig fortrød, og forpligtede sig til på ære, tro og love (og disse ord betød dengang noget) ikke at gøre Laurids Seefeld og hans gode frue nogen skade på liv, ære og god rygte, men til døden at vise dem tjenstskyldig ærbødighed efter kristen kærligheds pligt uden al argelist.

I en anden erklæring lovede han at betale skatter og afgifter af Øland for det år, han var forpagter, og med disse to erklæringer synes Laurids Seefeld, der var til stede, at være tilfredsstillet.

Efterspil.

Jørgen Pallesen var altså flyttet til Nandrup, men nissen flyttede med! Og da ritmester Otto Jacob von Schwerin, som havde antaget ham som forpagter på sine stedbørns vegne, døde, opsagde hans enke, der nu var værge for sine børn, Johan Rudolf Unger og Berte Marie Unger, forpagtningskontrakten, Jørgen Pallesen havde vist sig voldsom og trættekær, havde ladet bygningerne forfalde og ikke passet avlen, ligesom han ikke havde betalt forpagtningsafgiften. Og det var jo ikke noget nyt!

Sagen kom naturligvis for retten, hvor Jørgen Pallesen igen søgte at forsvare sig med, at storm havde skadet bygningerne og dårligt vejr avlen, men det nyttede ikke. Nandrup blev bortforpagtet til en anden¹⁹⁾. Jørgen Pallesen Obel boede siden i Skarregaard.

Noter:

Af Hassing herreds tingbog: ¹⁾ 4/9 1679. ²⁾ 25/9. ³⁾ 20/11. ⁴⁾ 9/10. ⁵⁾ 11/12. ⁶⁾ 18/12. ⁷⁾ 29/4 og 6/5 1680. ⁸⁾ 13/5. ⁹⁾ 1/6. ¹⁰⁾ 26/8. ¹¹⁾ En trættekær person. ¹²⁾ En mand, der tager lempeligt på sit arbejde. ¹³⁾ Tingbog 26/8 2/9 1680. ¹⁴⁾ 29/12 1680. ¹⁵⁾ 25/11. ¹⁶⁾ 9/12. ¹⁷⁾ 5/5 1681. ¹⁸⁾ 14/7. ¹⁹⁾ Chr. Søndergaard: Flade Sogns Historie, s. 31.

Høravl i Han Herred

Af JENS ROLIGHED

TIL EN LANDEJENDOM i Hjortdal sogn hørte 38 tdr. land. En skæppe land brugtes til høravl. Jorden pløjedes, harvedes og tilberedtes som til anden udsæd. Den skulle helst være godt ren, og høravl fandt gerne sted efter kartoffelavl, der gav mere ren jord. I en skæppe land blev sået 5–6 kg hørfrø, der gemtes fra år til år. Frøet såedes som korn af en såbalje, og der bredsåedes. Udsæden fandt sted sidste i april eller først i maj. Hørmarken indhegnedes ikke, tit gik familien i hjemmet ud for at se på hørmarken. Når hørren var 3–4 tommer lang, skulle den luges. Ikke mindst børnene i hjemmet var beskæftigede med dette, idet man skulle gå til det, og børnene havde lettere ved at bøje sig til jorden og luge hørren med hænderne. Det var almindeligvis 6 uger efter udsæden, hørren kunne luges.

Når frøet og strået var tjenligt, skulle hørren ruskes eller rykkes op. Man søgte på bedst mulig måde at undgå at få græs og ukrudt med, og man gik gerne ved siden af hinanden, når der blev rusket. Hørren blev liggende i række et par dage, så blev den bundet i neg med halm-bånd om. Derefter sattes den i hobe, 6 neg i hver; man satte den »til råd«. Efter 8–14 dage, efter som vejret var

til, blev hørren hentet ind og skulle tærskes; dette foregik med plejl, uden at båndet om negene løsnedes. Det var gerne manden, der tærskede. Efter tærskningen rensedes frøet i et kornsold, og avnerne brugtes til strøelse. Det oljeholdige frø kunne stå sig længe og opbevaredes på loftet. Den del af frøet, der ikke skulle bruges til såning, anvendtes til foderbrug. Man kom lidt frø i en spand og hældte kogt vand på, og noget af dette kom så i den mælk, som kalvene skulle drikke for at fedes. Til tider anvendtes hørfrø også til føde for en griseso.

Efter tærskningen førtes hørren ud på en mark til landrødning. »Den skulle rødnes«. Det var godt, at jorden var fugtig, hvad den tit var af regn i eller efter høst.

Hørren blev vendt med en fork eller en stage. Hørstråene skulle være således, at de kunne knækkes, så de 10–15 tråde i hvert strå kom frem. Efter rødningen lagdes hørren »til bredsel« for at tørres på marken i solen. Når hørren var tør, blev den bundet i knipper med halm-bånd om.

Kr. Hansen, der ejede landejendommen, hvor der blev drevet høravl, boede i sine sidste år i Klim, hvor han døde i 1967. I hans hjem var der flere pæne ting forarbejdet af hør. Han fortalte ofte om sine forsøg med høravl: Vi har, sagde han, tit haft glæde af at se på de pæne blå marker, når hørren blomstrede. Men, sluttede han, vi havde ikke redskaber til at forarbejde hørren videre, derfor sendte vi den til en fabrik på Fyn.

Om høravl i Thisted amt i ældre tid, se C. Djørup: Thisted amt 1842, s. 364 ff., og Knud Aagaard: Beskrivelse over Thy 1802, s. 90 ff.

Morslands Historiske Museum

MUSEET har haft en god sæson med et besøgstal på 2.509, hvilket er en fremgang i forhold til sidste sæson.

Museet har gennemgået en tiltrængt opfriskning i form af maling, kalkning, renholdelse og ommøblering af samlingerne. Som noget nyt har man i riddersalen opstillet en montre, hvor et udpluk af museets nyerehvervelser udstilles med navn på giveren.

Desuden har man haft stor fornøjelse af et udstillingsvindue i Morsø Sparekasse, hvor der hver måned har været en skiftende udstilling af museets samlinger. En mindeudstilling på 25 årsdagen for 29. august 1943 havde på den ene dag, den var åben, samlet 491 besøgende.

Til supplerung og udbygning af museet og forhåbentlig til stor gavn for øen er der oprettet et byhistorisk arkiv for Nykøbing, senere er det så meningen at man vil tage den øvrige del af Mors med ind under samlingerne. Bestyrelsen for det byhistoriske arkiv fik følgende sammensætning: Tandtekniker Carl Emil Mortensen (formand), borgmester Thomas Have, kommunaldirektør Aksel Pedersen, bibliotekar Jacob Albrechtsen og museumsleder Ole Degn Nissen.

Af gaver til museet skal nedennævnte fremhæves:

Glasmosaikrude med forskellige motiver fra Nykøbing skænket af afdøde borgmester Ingvard Dahl. Køn, gammel kammerstige skænket af fru Betty Pedersen. En

gammel dåbskjole med foto af dens anvendelse skænket af fru Henny Jensen. Et bryllupssjal med bærebånd skænket af fru Maren Pedersen. Diverse fotos af gamle borgere i byen skænket af pedel Holck Andersen. To meget smukke kanebjælder skænket af Kaj Bech-Sørensen. En særpræget gammel tommestok skænket af første-lærer Ove Nielsen. Et sjældent foto fra befrielsen skænket af politimester Thorkel Skaalum.

Rob. Dam. Ole Degn Nissen. P. C. O. Nørgaard.

*Museets arkæologiske arbejde fra oktober 1967
til oktober 1968*

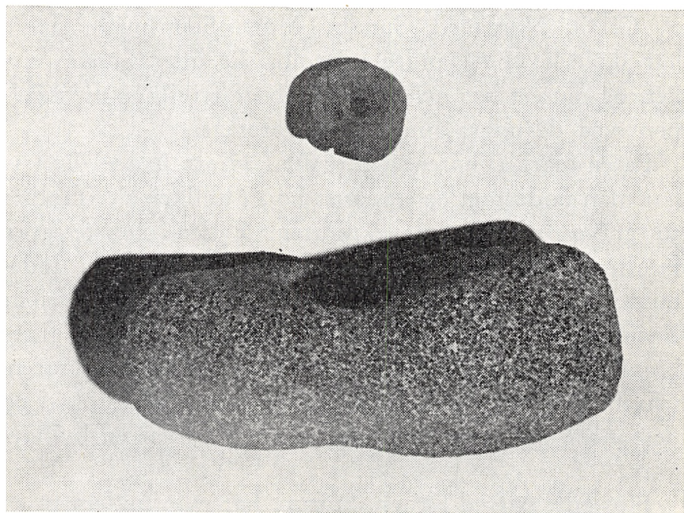
Der er i det forløbne år i lighed med tidligere år indløbet mange meddelelser til museet om jordfundne fortidslevn, i hvert enkelt tilfælde er der gjort undersøgelse på stedet. Mange af fundene har været af betydelig historisk værdi. Alle undersøgelser har været ledet af museets medarbejder for markfund, planteskoleejer P. C. O. Nørgaard, Sundby Mors. Som medhjælpere har skoleelever og andre arkæologiske interesserede virket, og museet har nu en fast stab af frivillige medhjælpere ved de udgravninger, der foretages.

På en mark tilhørende gdr. Oluf Hjort Jensen, Erslev, har man undersøgt en udpløjet høj, i hvilken der fandtes to grave fra enkeltgravkulturen. I den øverste grav fandtes en stridsøkse og 63 ravperler. Undergraven indeholdt intet gravgods. På en mark hos gdr. Valdemar Zacho, Erslev, har man også undersøgt en udpløjet gravhøj. Her fandtes ligeledes en grav fra enkeltgravkulturen, i hvilken der var 74 ravperler, men ingen stridsøkse, og derfor må man regne med, at denne grav var en kvindegrav.

Hos gdr. Alfred Krogh, Storup, har man undersøgt en stendyngegrav og fandt en hjerteformet pilespid af flint.

Udgravningen fra Ole Christiansen, Tødsø.

Stridsøkse og røperle fra graven hos Ole Christiansen.

Det må bemærkes, at det var 7. gang indenfor 4 år, at museet har været kaldt ud til Alfred Krogh for at gøre arkæologiske undersøgelser. De fleste gange har det været værdifulde ting, der er blevet fremdraget. Hos gdr. Ole Christiansen, Tødsø, har man undersøgt en udpløjet høj, og her var det også en grav fra enkeltgravskulturen. Denne indeholdt en stridsøkse og en rund ravperle. De fleste af de grave, museet undersøger, er fra den jyske enkeltgravskultur. Den døde har været gravsat i en plankekiste, kun støttet af enkelte sten. Selve kisten tegner sig i jorden som et sammenpresset sort lag på ca. 3–4 mm.

Museets bedste og mest værdifulde udgravning i denne sæson er undersøgelsen af to stensatte grave på en bakketop, på en mark tilhørende gdr. Aage Soelbjerg, »Dalggaard«, Faarup. Her blev undersøgt to stensatte grave, en voksen- og en barnegrav. Voksengraven var meget sjælden, idet der på siden af graven var udbygget en lille kammer, i hvilken der fandtes et lerkar. Derudover var der intet gravgods, og af skeletterne var der kun meget svage spor. Disse to grave er fra samme tid og nedsat samtidig, idet de var anbragt i samme nedgravning. Efter lerkarret at dømme må gravene henregnes til dolketid. Gravene bliver flyttet ind til museet i Nykøbing.

Lige da dette skrives har museet afsluttet undersøgelsen af en udpløjet høj i Sindbjerg. Her var over en træ-kiste anbragt ca. 4 m³ sten i størrelsen, hånd- til hovedstore. Da træværket rådne bort, er stenene sunket ned, den enorme vægt har ødelagt de dejlige ting der var givet med i graven. En bronzedolk (der fandtes endnu rester af træskeden), en bronzenål og et stort lerkar. Bronzegenstandene er så medtaget, at de ikke er egnet til udstilling på museet, derimod vil lerkarret blive samlet og indgår mellem museets værdifulde genstande.

De to grave fra »Dalgaard« i Fårup, tv. graven med tilbygningen, th. barnegraven. Man ser lerkarret og rester af skelet.

Ovennævnte er de værdifuldeste undersøgelser, museet har foretaget i denne sæson. Derudover har der været en del mindre undersøgelser. Alle undersøgelser, museet har foretaget, har været fulgt af egnens beboere med stor interesse.

P. C. O. Nørgaard.

THISTED MUSEUM

MUSEETS ERHVERVELSER

September 1967 – september 1968

- Fru *M. Nørgaard*, Margrethevej: Kopsætningsredskaber.
Cigarhandler *Olsen*: 3 par muffediser, 7 billeder, sort sjal.
R. Smith: 3 afholdsfaner.
- Fru *Bjerregaard*: Billeder, briller, ravbroche, æsker o. a.
Antikvitethandler *Robert Hvass*, Arup: Penneskaft, der har tilhørt J. P. Jacobsen.
- Sv. Aa. Dragsbæk*, Klitmøller: Syskrue, støbeform til kugler, pren og blyantsholder af ben.
- A. Madsen*, Tingstrupvej: Pengesedler, skøder.
- J. Styrbæk*, Klim, 2 mønter.
- G. Landbo*, Billund: Prospektkort fra Thisted.
- A. Munk Larsen*, Tømmerby: Manglebræt fra 1752.
- Egon Sodborg*, Skyum: Båndhage.
- Fru *Riis-Olesen*, Vestervig: 4 klunkepinde.
- Fru *Vøhtz*, Thorsgade: 2 skolebilleder fra Thisted real-skole.
- Kgl. kammersanger *Ejnar Nørby*: 2 tommestokke, vinduesglas fra Vigsø kirke (Indridset: Vixø kirke 20. april 1693), akvarel fra Thisted havn, malet af Carl Lundblad 1945.

Fra *Anders Pedersens bo*, Heltborg: 2 tinfade, skøder m.m., rok, strangel, 4 tækkenåle, tækkeskovl, forskellige landbrugsredskaber, 2 feltflasker af glas m.m.

Frk. *Karen Christiansen*, Møllevej: Kagefad af porcelæn.

Vagn Laursen, Snedsted: Tørvespade.

Chr. Skammelsen, Skyum: Skudsmålsbog, rulle, lille kurv af løb, arkivaler m.m.

Fra boet efter fhv. lærerinde *Karen Vestergaard*, De gamles Hjem, Ydby: Nathue, hornske, tøjklammer, petroleumskoger o.a.

Skrædder *Lyngé*, Nørreallé: Kagespore, pølseringe, fade, tallerkener, kopper, platdemenage fra hotel Thy, fransk sjal. S. G.

Udgravninger

Først i september blev Morslands hist. Museum af Thisted Museum anmodet om at undersøge et fund, der var blevet gjort i Visby i Thy, idet gdr. Laurits Hedegaard, »Søndergaard«, Visby, havde pløjet på en del sten. Heraf var nogle store og flade med et jordtomt hulrum nedeunder. Ved undersøgelsen afdækkedes stenene, som udgjorde en 2,8 m lang stenkiste, vendt øst-vest. Kisten, der havde 5 dæksten, var særdeles smukt bygget, og sammenføjningerne var tættest med ler.

Efter at tegning var tilendebragt, åbnedes graven, der næsten var jordtom – det var tydeligt, at den jord, der fandtes i kisten, var kommet ned på et meget sent tidspunkt, antagelig da en dæksten blev løftet en smule ved fundet.

Gravkammeret var 25 – 30 cm dyb, 35 – 55 cm bred og 2,15 m lang. Kærvenstenene stod smukt og regelmæssigt. Ved fjernelsen af den nedstyrtede jord fremkom

Graven åbnet, man ser bronzesværdet.

ved kistens sydside et 65–70 cm langt bronzesværd med skaftet mod vest. Klingen, der var ret dårligt bevaret, havde et brud ca. 5 cm nedenfor skaftet og var forskubbet en del. Dette er sandsynligvis sket, da man løftede dækstenen. Klingen er styrket med en ret kraftig midtribbe, medens skaftet havde nitter til at fastholde forlængst forsvundne horn- eller træskinner med. Desuden fandtes ved siden af skaftet halvdelen af en dobbeltknap og et par uidentificerede stykker bronze.

Fundet er antagelig fra ældre bronzealder (periode 2.).

P. C. O. Nørgaard.

Iver Søndergaard.

Thisted byhistoriske arkiv

Centralbiblioteket, Thisted

Hvad billedmaterialet angår har den relativt korte tid, arkivet har eksisteret, givet et meget tilfredsstillende resultat. Ved udgangen af oktober fandtes der i samlingen ca. 700 gadebilleder, ca. 500 billeder fra foreninger og institutioner og ca. 200 person- og gruppebilleder.

Når man således allerede nu har en anselig billedsamling, er dette glædeligt, og det vidner om den interesse, der fra mange sider er vist det byhistoriske arkiv – en interesse, som sikkert vil vare ved og forøge samlingen, efterhånden som alle bliver klar over arkivets eksistens, så man ikke smider gamle billeder bort, men overlader alt, hvad der kan tænkes at have historisk værdi, til arkivet. Her bliver det registreret og opbevaret på en måde, så det er let tilgængeligt for enhver interesseret. Man kan bare henvende sig på centralbiblioteket.

Det er af stor betydning for registreringen, at der med de billeder, som indleveres, følger de bedst mulige oplysninger om, hvor billederne er taget og til hvilken tid, samt navne på eventuelle personer. Værdien af gamle billeder er jo i høj grad betinget af, at de kan tids- og stedfæstes og at eventuelle personer kan identificeres. Er man ikke selv i stand til at give sådanne oplysninger, vil der dog altid være en mulighed for, at arkivets ledelse kan finde frem til et resultat.

Arkivet har i det forløbne år modtaget flere gamle papirer og protokoller, og samlingerne er desuden forøget med fotokopier fra Rigsarkivet og Landsarkivet af arkivalier, der har grundlæggende betydning for studiet af Thisted bys historie. Arkivet har således fået kopier af taksationer vedrørende alle byens gårde og huse, den første fra 1682. Ved hjælp af dem vil man kunne følge ejendomme og bydele op gennem tiderne. En taksation 1781 og et skattemandtal 1762 med navne på alle personer over 12 år er registreret i kartoteket ligesom folketællingslisterne 1787 og 1801.

Der er desuden anskaffet kopier af de originale kirkebøger 1704–1814 samt af en afskrift, der indeholder en del oplysninger, som ikke mere findes i den meget medtagne kirkebog for årene 1698–1764. På grundlag heraf er der udarbejdet personregistre, omfattende så vidt muligt alle familier, der har boet i Thisted i dette tidsrum,

i fortsættelse af den foretagne registrering af familier i Thisted 1649–1697.

Indkøb af fotokopier fortsættes, og arkivet modtager stadig med taknemmelighed gamle papirer og protokoller, hvoraf der sikkert endnu findes en del hos private. Sådanne arkivalier vil komme flere til nytte og være bedre sikret på arkivet, og de vil ofte kunne give betydningsfulde bidrag til studiet af byens historie.

Arkivet har i det forløbne år besvaret mange forespørgsler og ydet hjælp ved historiske studier, ligesom det har haft besøg af mange interesserede.

C. Brunsgaard.

Torsten Balle.

Fællesudflugten

Som tidligere år arrangeredes der en fællesudflugt for turistforeningen og Historisk Samfund. Den foregik søndag den 15. september og havde samlet ca. 50 deltagere. Vejret var ualmindelig smukt – lidt blæsende, men varmt og tørt. Man kørte først til Sjørring kirke, hvor redaktør Brunsgaard og Riis-Olesen bød velkommen til deltagerne, hvorefter Riis-Olesen fortalte om Sjørring kirke. Denne bygning har sin særegne historie som en fjerdingkirke nær det gamle tingsted og kongsgaarden. Meget skriftligt materiale har vi ikke fra de ældste tider, men alene kirkens skønhed og stilrene proportioner giver bevis nok på dens særlige historiske stilling. Efter en gennemgang af kirkens inventar, vandrede deltagerne ud på kirkegården, hvor man fik bispegraven at se og fik redegjort for de tanker, man har gjort sig om dens historie.

Redaktør Brunsgaard gav senere ved Sjørring volde en livfuld og interessant skildring af livet i og omkring den gamle borg.

Fra Sjørring kørte man over Vang til Klitmøller og Hanstholm følgende den nye kystvej, som åbner øjet for en skøn og særpræget natur.

I Hanstholm kørte deltagerne op på udsigtshøjen og kunne herfra konstatere udviklingen i det storslåede havnebyggeri.

Så var man parat til kaffen, der blev drukket i hotel Hanstholms smukke lokaler. Ved denne lejlighed omtaltes udtørringen af Sjørring sø, hvorved kaptajn Jagd indlagde sig stor fortjeneste og anerkendelse.

Turen sluttede med en køretur på den nye Aalborgvej, hvorefter man over Hovsør nåede tilbage til Thisted. R-O.

Generalforsamlingen i Historisk Samfund

afholdtes på Thisted museum den 11. juni 1968. Formanden, skoleinspektør Riis-Olesen, bød velkommen og valgtes til ordstyrer. Denne konstaterede en voksende historisk interesse som bl.a. viser sig i større tilslutning, dels af lokal art, dels blandt Thyboforeningens medlemmer. Årbogen, hvis lødighed er almindelig anerkendt, er et godt og nyttigt bindeled, ligesom Historisk Samfund for Thisted amt kan glædes over en god presse.

Kassereren, forretningsfører Chr. Jensen, fremlagde regnskabet, der balancerede med 25.000 kr. og udviste et kasseoverskud på 11.795 kr. Der er 1.143 medlemmer.

Til bestyrelsen genvalgtes Balle, Rolighed og Riis-Olesen, ligesom revisorerne genvalgtes.

Redaktøren, Torsten Balle, omtalte årbogen og fremlagde museets regnskab, hvorunder en påtænkt udvidelse af museet omtaltes. Et særligt spændende kapitel var omtalen af det voksende byhistoriske arkiv. Under eventuelt drøftedes den årlige udflugt.

ANMELDELSER

Caspar Schade: Bidrag til et jydsk Idioticon 1807, udgivet af Bent Søndergaard. Jyske folkemål nr. 7, udg. af Institut for jysk sprog- og kulturforskning. Universitetsforlaget i Århus 1968. 252 s.

Provst Schade virkede på Mors i næsten 40 år fra 1754 til 1828. I disse år gjorde han en mængde iagttagelser angående forskellige sider af folkets liv: Sprog, klædedragt, bryllups- og begravelseskikke m. m., og optegnede, hvad han fandt ejendommeligt. Optegnelserne samlede han i et omfangsrigt håndskrift, som i 1807 blev indsendt til Videnskabernes Selskab, der var i færd med at udgive en ordbog, men egentlig ikke havde brug for alt det rige stof, Schade havde samlet. Senere har andre benyttet en mindre del af Schades oplysninger om dialekten, men ellers lå det store, værdifulde værk ubenyttet hen i 160 år. Først nu er det udgivet i sin helhed af Bent Søndergaard.

Denne bog, hvis forestående udgivelse blev kort omtalt i forrige årbog, indledes med nogle kapitler om håndskriftets tilblivelse, art og hidtidige anvendelse (hvori bl. a. Feilbergs brug af håndskriftet

kritiseres) og om Schades dialektgengivelse. Derefter følger den ordrette og fuldstændige gengivelse af Schades håndskrift, suppleret med ord fra senere tillæg, og til sidst en udførlig kommentar og et ord- og sagerregister, der gør det let at benytte bogen.

Udgivelsen er foretaget med henblik på, at bogen både skulle kunne benyttes af videnskabsmænd og samtidig være en folkebog, som enhver interesseret kunne få udbytte og glæde af, og det må siges, at hensigten er nået. Fagudtryk er forklaret i en særlig liste.

Man må være udgiveren taknemmelig, fordi han hermed har gjort det enestående værk tilgængelig for alle. Det giver et rigt og detaljeret billede af folkeliv og dialekt for over 150 år siden, og det er særlig værdifuldt, fordi det er en *samtidig* beskrivelse, skrevet af en mand, der gennem sit mangeårige virke på egnen havde et første-håndskendskab til forholdene, og udgivet af en videnskabsmand, der selv har hjemme på egnen.

Schade angiver, at hans oplysninger især stammer fra det sydøstlige Mors (velsagtens fra Lødderup og Elsø, som da var anneksogn til Nykøbing, hvor Schade var sognepræst, og fra Nykøbing købstad).

Imidlertid viser det sig, at de samme forhold stort set var gældende, ikke alene over hele Mors, men også i Thy, så bogen vil være en uvurderlig kilde for alle, der interesserer sig for folkeliv og dialekt i Thisted amt.

Bogen kan bestilles hos Institut for jysk sprog- og kulturforskning, Universitetet, 8000 Århus C, eller ved henvendelse til årbogens redaktør. Pris 26 kr.

TB.

Cai Mygind: Mygindslægter fra Mygindgård ved Assens. 1967. 264 s.

I denne omfangsrige slægtsbog vil man også finde thyboer, nemlig efterkommere af *Jørgen Hansen Mygind*, der var konsumtionsforpagter i Thisted og senere ejer af Nørtorp hovedgård og gods, som efter hans død 1791 blev solgt ved auktion og udstykket (se årbog 1960, s. 262 ff.). I kapitel 6 fortælles der ret udførligt om ham og hans hustru, Anna Marie Ilum, som måtte friste en trang skæbne ligesom mange af deres børn. Den ældste, *Hans Mygind*, blev på egnen, og fra ham stammer en talrig efterslægt, hvoraf en stor del endnu opholder sig her. Bogen har interesse også for andre end slægten, ikke blot fordi den giver et levende og sandfærdigt billede af en slægt, der i rigt mål måtte opleve livets omskiftelser, men også fordi den samtidig giver gode oplysninger om adskilligt vedrørende egnen og især om forholdene på Nørtorp.

TB.

Regnskab for Historisk Samfund for Thisted Amt

1. april 1967 til 31. marts 1968

INDTÆGT

Beholdning fra forrige år		10.408,03
Indg. kontingent: 1143 medl. à 8,00 kr.	9.144,00	
Indg. kontingentrestancer	176,00	
Bidrag fra 27 sogneråd	715,00	
Tilskud fra staten	1.900,00	
- - Thisted amt	500,00	
- - Thisted kommune	200,00	
Gave fra privat	200,00	
Salg af årbøger	936,00	
- - - (D. B. K.)	158,88	
Dansk hist. Fællesf. for indlæg	150,00	
Refunderet papirafgift	66,00	
Indvundne renter	536,41	14.682,29
		<u>25.090,32</u>

UDGIFT

Trykning af årbogen	7.912,30	
Tryksager, særtryk m. v.	722,89	
Forfatterhonorarer	585,10	
Udgifter ved udsendelse	380,00	
Medhjælp ved regnskab	200,00	
Tilskud til museet	2.000,00	
Dansk hist. Fællesforening	342,00	
Udg. v. årsmøde, generalf. og udflugt	349,50	
Annoncer, porto, repræs. m. v.	802,64	13.294,43
Beholdning til næste år		11.795,89
		<u>25.090,32</u>

Thisted, den 5. juni 1968.

Chr. Jensen.

Regnskabet revideret og intet fundet at bemærke. Kassebeholdningen var til stede.

Thisted, den 10. juni 1968.

Kjeld Høyrup. Chr. Søndergaard.

